

173
/
11

MS 2

MS
SINDS 1832

MILITAIRE SPECTATOR

Zestig jaar explosievenopruiming

**o.a. Logistiek
1901-1940
Hulp? Of beter
van niet?**

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap

www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris:

luitenant-kolonel N.J.E. van der Zee
Telefoon 070 - 318 83 52

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof.

J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)

Telefoon 076 - 527 32 09

of 015 - 284 42 58

Fax 071 - 542 18 29

E-mail jmjbosch@tiscali.nl

mw. drs. A. Kool (bureauredacteur)

Instituut Defensie Leergangen

Telefoon 015 - 284 47 20

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker

kolonel KLu J.F.W. van Angeren MA

commodore KLu drs. G.M. Bergsma

drs. P. Donker

luitenant-kolonel MJD mr. drs. P.A.L.

Ducheine

drs. P.H. Kamphuis

luitenant-kolonel KMar mr. M.Th.J.

Messerschmidt

kolonel MPSD drs. F. Matser

kolonel TS ir. R.G. Tieskens

majoor Marns drs. A.J.E. Wagemaker MA

SECRETARIAAT

Kopij zenden aan:

Koninklijke Militaire Academie

Vakgroep MOW / MPC 71 C

Postbus 90002, 4800 PA Breda

mlwa.gurp.brouwers@mindef.nl

Tevens: ledenadministratie KVVK

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50

studenten € 15,00

buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink

ISSN 0026-3869

NADRUK VERBODEN

Coverfoto: De EOD maakt bij Nootdorp

twee Engelse bommen onschadelijk

(Bron: Mediacentrum KL, A. Van Baak)

MILITAIRE SPECTATOR

538 Editoriaal:
Grote ambities voor weinig geld?

540 Mededelingen

541 J.T.W.H. van Woensel:
De geschiedenis van het Explosieven Opruimings-
commando KL (1944-2004)

554 M.A.C. Groenewegen:
Het 'witte EOD-optreden' en toekomstige ontwikkelingen

563 W.F.A. Schurgers:
De Explosieven Opruimingsdienst en het 'groene' optreden
Herwaardering van de operationele inzet

572 M. van Dijk:
Op voet van oorlog
De landsverdediging van Nederland logistiek ondersteund

583 Boeken

584 L. Polman:
Bericht uit Afrika – Quiz! Hulp? Of beter van niet?

586 E.J. Oliemans:
Tegenwicht – De lijn en de staf.
Wie heeft het voor het zeggen?

588 Samenvattingen/Summaries

GROTE AMBITIES VOOR WEINIG GELD?

Verzakelijking treft de Nederlandse defensie. Kortzichtige boekhoudkundige drijfveren en weinig oog voor de wereld om ons heen maken defensie tot een sluitpost op de staatsbegroting. Er lijkt een bom te zijn gelegd onder de inzetbaarheid terwijl dit nu meer dan nodig is.

Defensie is in de ban van het terrorisme en de conflicten in onderste regionen van het conflictspectrum. Dit past in het buitenlands beleid, maar in hoeverre de inspanningen passen bij de verdediging van onze belangen is de vraag. Voor (nationale) terrorismebestrijding hebben de ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie schijnbaar krachtige – en hopelijk afdoende – maatregelen genomen.

Terrorisme bestrijden in Nederland is als branden blussen omdat de oorzaken van een zeg maar mondiale 'intifada' elders te vinden zijn. Wie de naar binnen gerichte publieke discussie echter volgt over de dreiging van aanslagen, zal zich afvragen of we op een eiland leven.

Onze nationale veiligheid en welvaart zijn onlosmakelijk verbonden met ontwikkelingen elders. Hoeveel we buiten de landsgrenzen moeten doen is lastig te bepalen. Een veelgehoorde stelling is dat we (geografisch) te klein zijn om een rol van betekenis te kunnen spelen. Nederland behoort echter wel tot de vijftien rijkste landen en is het negende exportland ter wereld. We zijn een handelsnatie, met ander woorden, zeer afhankelijk van ontwikkelingen in overzeese- en investeringsgebieden, van veilige (scheepvaart-) routes en van de toevoer van olie en grondstoffen. Vitale (economische) belangen zijn gebaat bij veiligheid en moeten passen bij onze politieke ambities.

In dit verband is het weinig hoopgevend dat het veel slechter gesteld is met de productie in 's werelds grootste oliestaat, Saoedi-Arabië, dan aangenomen wordt. De olie-reserves lijken minder en het land wordt – net als de rest van de regio – instabieler. Ook de problemen in de traditionele olieproducerende landen zoals Nigeria (rebellent),

Rusland (Yukos) en natuurlijk Irak (!) zetten de wereldolieproductie en daarmee de prijs van ruwe olie onder grote druk. China is hard op weg de tweede wereldmacht te worden waarbij het zijn eigen en andermans grondstoffen verzwelgt, im- en exporteert als een bezetene en mondiale politieke ambities heeft. Het Westen – Nederland inclusief – heeft veel te weinig oog voor de structurele gevolgen van de Chinese opmars.

Defensie wordt in Nederland gezien als een (te) dure verzekeringspolis. Helaas blijkt, ondanks dat er zwaar weer op komt is, vooral de boekhouder de dienst uit te maken. De kleine letters van de polis zouden weleens onevenredig grote gevolgen kunnen hebben. De hoogte van de defensiebegroting is zo gekelderd dat ons land de onderste regionen van de NAVO-lidstaten nadert. We staan de facto op één lijn met landen als België, Denemarken en Noorwegen.

Natuurlijk, het gaat erom wat je met je budget doet, maar of bijvoorbeeld verjonging, de aanschaf van een paar kruisraketten, robotisering en een *up-or-out*-systeem ook de inzetbaarheid verbeteren? Het is te wensen dat de maatregelen beter zijn doordacht dan bijvoorbeeld het versneld verkopen, 'ze waren toch niet meer nodig', van de Orions terwijl het nog anderhalf jaar duurt voordat (civiele) verkenningsvliegtuigen beschikbaar zijn voor kustwachttafen.

Voor Nederland is multilaterale samenwerking en het hebben van een goede faam in internationale organisaties van levensbelang. De kwaliteit en aard van onze defensie-inspanning en de deelname aan crisisbeheersingsoperaties zijn daarvoor wel degelijk een belangrijke factor. Dan is het toch vreemd dat we telkens ons defensiebudget verlagen met het gevaar dat we onszelf hiermee in Europees en NAVO-verband buitenspel zetten.

Tegelijkertijd zetten we zwaar in op internationale samenwerking, waarbij we ook nog een prominente rol willen spelen. Is een goede reputatie in de NAVO en de EU inder-

daad hoeksteen van ons veiligheidsbeleid? We hebben inmiddels ook verplichtingen in de EU-defensie, waarbij we gaan samenwerken met de Duitsers in een van de snel inzetbare *battlegroups* die onder de vlag van de EU overal ter wereld kan optreden.

De balans moet nog gevonden worden tussen het traditionele Atlanticisme in de NAVO en het Europees Veiligheids- en Defensie-Beleid (EVDB). De EU en de NAVO streven in dit kader gelijksoortige doelstellingen na, maar er zijn ook verschillen. De *NATO Response Force* (NRF) richt zich op snelle inzet, in het gehele geweldsspectrum, terwijl de *EU Rapid Response Force* (ERRF) zich in het kader van de Petersbergtaken wat betreft snelle inzet vooral richt op evacuatie-operaties, humanitaire ondersteuning en bij kleinere crises op *initial-entry*-operaties. Indien de NRF en de ERRF ongeveer gelijktijdig een operatie uitvoeren, kan Nederland slechts in een van beide een rol van betekenis spelen.

De regering geeft het Atlantisch bondgenootschap de voorkeur maar zijn de deelnemende NAVO-lidstaten die (gecertificeerde) eenheden aan bijvoorbeeld de NRF hebben toegewezen ook politiek bereid ze in te zetten? Hebben Amerikanen en Europeanen gedeelde belangen en zienswijzen? Als de NRF geen levensvatbaar concept blijkt, wordt de NAVO tot een politiek forum.

De EU Hoge Vertegenwoordiger Solana stelde in het rapport 'Een veilig Europa in een betere wereld', dat de EU een mondiale actor is, die gereed moet zijn verantwoordelijkheid te nemen in de wereldomvattende veiligheid, met alle gevolgen van dien. Overigens wordt het belang van goede betrekkingen met de VS en de NAVO onderstreept maar daar tegenover staat dat de eensgezindheid in het Westen tanende is. Deze ontwikkeling is belangrijk omdat het veiligheidsdebat in de EU aan het opschuiven is van wat 'betaalbaar' is naar wat 'noodzakelijk' is. Immers, door gebrek aan capaciteit zijn de Europeanen afhankelijk van de VS. Echter, de doelbewuste veronachtzaming door de regering Bush van het Atlantisch bondgenootschap en de keuze voor *coalitions of the willing* heeft de westerse homogeniteit geschaad.

Gelet op het rapport van Solana zal een Europees debat moeten plaatsvinden over

drastische verhogingen van de militaire begrotingen en een aanzienlijke rationalisatie van de nationale inspanningen door middel van intensievere samenwerking van strijdmachten op basis van taakspecialisatie en poolvorming van bepaalde capaciteiten. Als een monetaire unie een politieke unie veronderstelt, dan geldt deze waarheid nog meer voor een militaire unie. Helaas is hiervoor onvoldoende politiek draagvlak en een (volledig) geïntegreerd Europees leger is door de soevereiniteitsgevoeligheid van de meeste lidstaten (voorlopig nog) een brug te ver.

Hoe zit het nu met de Nederlandse politieke ambities en de consequenties? 'Taakspecialisatie' – grotere doelmatigheid en minder overhead – roept de minister, hij moet wel, gelet op de financiële beperkingen. Realiteit is dat zowel in het Eerste Duits-Nederlandse Legerkorps, als in de Belgisch-Nederlandse *Deployable Air Task Force*, als in de *UK-NL Amphibious Force* geen sprake is van taakspecialisatie maar operationele samenwerking. Binnen afzienbare tijd zal het niet veel beter worden: soevereiniteit en autonomie belemmeren dit en op het militaire vlak zijn de verschillen in doctrine en geoefendheid groot. Bovendien, kan Nederland op zijn partners rekenen aan wie taken zijn afgeestaan en kunnen die partners op Nederland rekenen?

Nederland heeft de ambitie over een inzetbare expeditionaire krijgsmacht te willen beschikken, die met modules kan bijdragen aan multinationale *Full Spectrum Forces* voor conventionele en speciale operaties, inclusief terrorismebestrijding, die inzetbaar zijn in zowel EU- als NAVO-verband. Bovendien willen we in beide organisaties grote politieke verantwoordelijkheden. Dit vereist enerzijds visie, met verdere aanpassingen van de krijgsmacht, anderzijds investeringen. De Adviesraad Internationale Vraagstukken en de Commissie van Advies inzake Volkenrechtelijke Vraagstukken hebben de regering erop gewezen dat de krijgsmacht middelen ontbeert om de rol te kunnen spelen die Nederland toekomt binnen de EU en op wereldniveau. Het ontbreekt de Nederlandse regering echter aan visie omdat de korte termijn van de boekhouder regeert. Nederland moet de rol spelen die het, ook uit eigen belang, toekomt.

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap nodigt leden en belangstellenden uit voor een bijeenkomst over:

Counterinsurgency in Iraq The Unlearned Lessons of Malaya and Vietnam

Na een snelle overwinning op de reguliere Iraakse strijdkrachten zijn met name de Amerikaanse en Britse troepen verwickeld geraakt in een bloedige strijd met de opstandelingen. Vrijwel elke dag vallen aan beide zijden slachtoffers in een ogenschijnlijk uitzichtloze situatie. Vaak trekt men nu enerzijds de vergelijking met de Amerikaanse strijd in Vietnam, terwijl anderzijds naar het destijds succesvolle optreden van de Britten in Maleisië wordt verwezen. De KVBK is bijzonder verheugd dat:

THOMAS R. MOCKAITIS
hoogleraar aan de DePaul University, Chicago

een lezing over dit onderwerp wil houden. Professor Mockaitis is een autoriteit op het gebied van counter-insurgency optreden en is onder andere de auteur van het standaardwerk 'British counterinsurgency, 1919-1960'.

De bijeenkomst zal plaatsvinden op:

WOENSDAG 17 NOVEMBER 2004
in de B-kantine van het ministerie van Defensie
(Ingang via de Korte Houtstraat 21, Den Haag)

Vanaf 16.30 uur is de zaal open. De bijeenkomst begint om 17.00 uur.
Verzoeken aan te melden op info@kvbk.nl of telefonisch 070-3188373 (majoor Koot).

Op 11 september 2004 ontving

drs. P.H. Kamphuis de BLS-legpenning in goud

De BLS ging daarbij met name in op de rol van de betrokkene voor het
Instituut Militaire Geschiedenis.

Wij wensen onze collega-redacteur van harte geluk met deze zeer bijzondere blijk
van erkenning die hem en daarmee ook het instituut ten deel is gevallen.

De hoofdredacteur

De geschiedenis van het Explosieven Opruimingscommando KL (1944-2004)

drs. J.T.W.H. van Woensel*

Inleiding

Begin november 2004 viert het EOCKL zijn zestigjarig bestaan. Reden om in de *Militaire Spectator* uitgebreid aandacht te besteden aan de explosievenopruiming. Dit artikel behandelt in vogelvlucht de geschiedenis van het ruimen van niet gesprongen explosieven door onderdelen van de Koninklijke Landmacht.

Het gaat in op de eenheden die verantwoordelijk waren voor het ruimen van de grote hoeveelheden landmijnen, munitie, granaten en bommen die na afloop van de Tweede Wereldoorlog in ons land achterbleven. Tevens beschrijf ik in kort bestek de oprichting en de verdere ontwikkeling van de explosievenopruimingsorganisatie van de landmacht.

De erfenis van de Tweede Wereldoorlog

Ongesprongen vliegtuigbommen

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog bleef Nederland zitten met grote aantallen landmijnen, een grote hoeveelheid niet-gebruikte munitie en veel niet-gedetoneerde (ongesprongen) vliegtuigbommen. Die moesten na de oorlog zo snel mogelijk worden

Militairen zijn met prikker en mijndetector op zoek naar landmijnen, circa 1946 (Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

opgeruimd om het dagelijks leven te normaliseren en het land weer op te kunnen bouwen.

De basis voor de organisatie die zich met het ruimen van de explosieven zou gaan bezighouden, lag in Groot-Brittannië. Reeds in 1943 liet de Ne-

derlandse regering in ballingschap kapitein J.T. de Koningh, de sergeanten M.J. Hulscher en P.H.J.M. Wertheim en korporaal J.A. Poots een twee-weekse cursus bomopruiming bij de *School of Military Engineering* in Ripon volgen. Het was de bedoeling dat de vier militairen na de bevrijding

* De auteur is wetenschappelijk medewerker bij het Instituut voor Militaire Geschiedenis KL en auteur van het boek *Vrij van Explosieven. De geschiedenis van het EOCKL en zijn voorgangers, 1944-2004*.

De bommentuin van de Instructiegroep Explosieven Opruiming op Werk aan het Spoen, Culemborg (Bron: IMG/KL)

bommen zouden gaan ruimen en personeel voor dit werk zouden gaan opleiden.

De regering was tijdens de slag om Engeland, waarbij de Duitsers het Verenigd Koninkrijk, en met name Londen, zwaar bombardeerden met haar neus op de feiten gedrukt; veel ongesprongen vliegtuigbommen bleken achteraf, bij het ruimen ervan, alsnog slachtoffers te maken. Daarom was het van belang dat ook Nederland over bomdeskundigen kon beschikken, die na de bevrijding de blindgangers onschadelijk konden maken.

Landmijnen en munitie

Dat de omvang van het probleem veel groter was dan gedacht en zich niet beperkte tot ongesprongen vliegtuigbommen maar zich ook uitstreckte tot landmijnen en munitie, werd in 1943 nog niet onderkend. Wel kreeg kapitein De Koningh voor zijn Sectie Bom Opklaring (*Bomb Disposal Section*) in 1944 zeven man extra toegevoegd.

Tweede luitenant B. van Hasselt, medewerker van Sectie IV (Luchtbescherming en Brandweer) van het bureau Militair Gezag en persoonlijk zeer geïnteresseerd in alles wat met explosieven had te maken, waarschuwde de Nederlandse regering in 1944 voor het grote probleem van de landmijnen.

Directe aanleiding hiervoor waren de ervaringen die de geallieerden met mijnen hadden opgedaan toen zij op 6 juni de stranden van Normandië bestormden. Niet alleen langs de Franse en Belgische kust maar ook langs onze kust en landinwaarts hadden de Duitsers op grote schaal mijnenvelden aangelegd.

Het verzet had de regering in Londen hierover geïnformeerd, maar die deed er niets mee. Sectie IX (Openbare Werken) van het bureau Militair Gezag, waaronder de Sectie Bom Opklaring viel, werd wel gealarmeerd. In het najaar van 1944 werden de tien militairen waarover De Koningh kon beschikken naar een tweeweekse cur-

sus landmijnen gestuurd. Van een uitbreiding van de personele capaciteit was evenwel geen sprake.

Uitbreiding van de Sectie Bom Opklaring

Op 4 november 1944 werd de Sectie Bom Opklaring onder bevel geplaatst van de Bevelhebber der Nederlandse Strijdkrachten (BNS), prins Bernhard. De Koningh en zijn mannen moesten zich zo snel mogelijk bij de prins in Brussel melden. In de maanden erna breidde de ploeg van De Koningh zich snel uit. Eind 1944 bestond de eenheid uit een staf en drie secties, die zich tooide met de naam *No 1 Netherlands Mine Lifting Company*.

Over de inzet van de ploeg had prins Bernhard, net zoals over alle andere Nederlandse eenheden, slechts beperkte zeggenschap. De operatiebevelen kwamen rechtstreeks van de commandant van de *21st Army Group*, *field marshal* B.L. Montgomery, of één van zijn ondercommandanten. De geallieerden hadden voornamelijk oog voor operationeel ruimen, dat wil zeggen voor het ruimen van objecten die van militair belang waren, zoals belangrijke wegen, bruggen, spoorwegen, vliegvelden en hoogspanningsleidingen.

Het Militair Gezag, dat het bestuur van het zuiden van Nederland na de bevrijding op zich had genomen, wilde echter zo snel mogelijk het dagelijks leven, en daarbij hoorde ook het bewerken van cultuurgronden, weer op gang brengen. Naar schatting was ruim 8.000 hectare grond in Zeeland, Noord-Brabant en Limburg met mijnen bezaaid. Ondanks het feit dat de mannen van De Koningh, wanneer zij tijd hadden, zo nu en dan op verzoek van het Militair Gezag een stuk grond zuiverden, belemmerden landmijnen de wederopbouw.

Overall in het zuiden van Nederland richtten burgers en oud-militairen eigen ruimploegen op en begonnen, vaak op ondeskundige wijze, mijnen te ruimen. Ook het Militair Gezag probeerde een eigen mijnenruimorgani-

satie van de grond te krijgen, maar dat liep vooralsnog op niets uit. De geallieerden werkten niet mee. De mijnenruimers die het Militair Gezag reeds had aangenomen en die begonnen waren aan hun opleiding, werden daarop bij de *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* ondergebracht, waardoor deze in korte tijd sterk groeide. In maart 1945 verwierf de compagnie van De Koningh officiële erkenning van de geallieerden en mocht de naam *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* formeel dragen. In april bestond de compagnie uit een staf en tien secties van gemiddeld twintig man elk.

Burger-mijnopruimers

Het Militair Gezag bleef ondertussen werken aan de oprichting van een eigen organisatie voor het zuiveren van de cultuurgronden. Op advies van

Van Hasselt ging Chef-Staf Militair Gezag generaal-majoor H.J. Kruls in het voorjaar van 1945 over tot de oprichting van twee bataljons mijnenruimers onder de naam Mij Opruimings Dienst (MOD). In mei 1945 vertrok de eerste groep van tien man naar het Belgische Knokke, waar zij van het instructiepersoneel van de *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* een korte cursus mijnenruimen kregen.

Kruls gaf zijn Militaire Commissarissen ondertussen toestemming om, als overbrugging totdat de militaire ruimorganisatie een feit zou zijn, burgers in dienst te nemen om landbouwgronden te zuiveren. Naar schatting zijn er zo'n 350 burger-mijnopruimers werkzaam geweest. Naast de burger-mijnopruimers zijn er een niet nader te preciseren aantal politieke delinquenten

(NSB'ers en Nederlandse ss'ers) op 'vrijwillige basis' aan het mijnenruimen gezet.

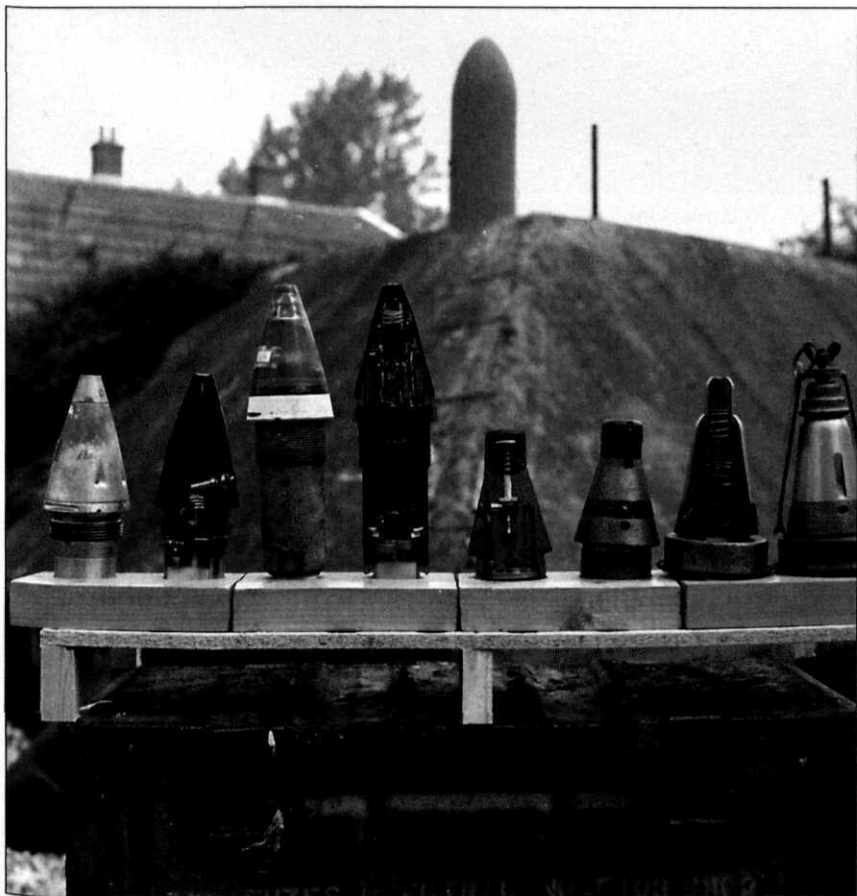
Al vanaf de eerste helft van 1945 werd er geroepen om politieke gevangenen in te zetten, maar vanwege mogelijke wraakacties in het nog bezette deel van Nederland kon daar toen nog geen sprake van zijn. Pas na de bevrijding van heel Nederland hebben NSB'ers en Nederlandse ss'ers onder leiding van personeel van de *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* enkele maanden mijnen geruimd.

Duitsers ruimen landmijnen

Na de capitulatie van de Duitsers op 5 mei 1945 raakte het ruimen van landmijnen in een stroomversnelling. De geallieerden gaven de Duitse bevelhebbers opdracht een genie-eenheid te vormen die mijnen zou gaan ruimen in Nederland. Eind mei was de formatie van deze eenheid gereed. Het onderdeel stond onder leiding van *Oberstleutnant R. Draeger* en bestond uit zo'n 100 officieren en ruim 3.000 onderofficieren en manschappen.

De Brigade Draeger ging onder geallieerd toezicht in het noorden van Nederland aan het werk. In juni 1945 spraken de geallieerden met het Militair Gezag af dat Nederland het toezicht en de bewaking van de geallieerde troepen over zou nemen. Het Militair Gezag had echter veel moeite om de twee bataljons mijnenruimers van de MOD te vullen. De BNS toonde zich bereid een deel van zijn manschappen aan het Militair Gezag over te dragen om de bataljons te kunnen vullen.

In juli 1945 vormde prins Bernhard het *Dutch National Battalion*, dat bestond uit honderden leden van de Binnenlandse Strijdkrachten uit de Achterhoek en de Oude IJsselstreek, om tot het IIde Bataljon van het 8^e Regiment Infanterie (II-8 RI) en droeg het aan de MOD over. Een deel van het personeel van *No 1 Netherlands Mine*

Verzameling buizen, Werk aan het Spoel, Culemborg, 1958

(Bron: IMG/KL)

Het injecteren van een bombuis met een stollende vloeistof om het ontstekingsmechanisme tot stilstand te brengen opdat het explosief 'veilig' kan worden gedemonteerd, Werk aan het Spoel, Culemborg, 1959

(Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

Lifting Company vormde de kern van het tweede bataljon mijnenruimers, Ie Bataljon van het 2^e Regiment Infanterie (I-2 RI). De rest van het bataljon bestond uit oorlogsvrijwilligers en dienstplichtigen. De Koningh werd tot commandant van I-2 RI benoemd.

Het andere deel van de *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* vormde de kern van de Opruimings- en Bergingsdienst (OBD), het onderdeel van de MOD dat zich niet alleen bezig zou gaan houden met het ruimen van munitie, maar ook met het demonteren van vliegtuigbommen.

Op 1 oktober 1945 nam het Militair Gezag het toezicht over de Duitse gevangenen, het demonteren van ongesprongen vliegtuigbommen en het ruimen van munitie van de geallieer-

den over. Brigade Draeger was in het najaar van 1945 al een heel eind opgeschoten met het ruimen van de mijnevelden. Met toestemming van Van Hasselt, die ondertussen tot commandant van de MOD was benoemd, bracht Draeger begin 1946 het aantal Duitse mijnenruimers tot circa 1.300 terug.

In het najaar van 1946 zou er nogmaals een reductie van het aantal Duitsers plaatsvinden; er zouden 300 Duitsers in Nederland achterblijven, waarvan de laatste in oktober 1947 ons land zou verlaten. De MOD werd in maart 1946 gereorganiseerd. De naam veranderde in de Mijnen- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD) en I-2 RI en II-8 RI gingen op in het zogenaamde Bataljon Technische Bewakingstroepen.

Binnenlandse Zaken ruimt ongesprongen explosieven

Met Duitse 'hulp' kon het mijnenprobleem in relatief korte tijd worden aangepakt. Het ruimen van munitie kostte echter meer tijd dan gedacht. De OBD had een structureel tekort aan mensen en transportmiddelen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken sprong bij door 400 mannen en bijna 80 vrachtauto's van de voormalige Luchtbeschermingsdienst beschikbaar te stellen.

Onder de naam Hulpverleningsdienst (HVD) hielpen deze mannen de OBD bij het munitievrij maken van Nederland. In de loop van 1946 leek aan het ruimen van munitie een einde te komen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken wilde het personeel van de HVD

echter aan het werk houden en stelde het Ministerie van Oorlog voor dat de HVD voortaan de munitie in de gemeenten zou gaan ruimen.

Na aanvankelijk de boot te hebben afgehouden, stemde de minister van Oorlog, A.H.J.L. Fiévez, ermee in dat de HVD vanaf juli 1947 de ruimtaak van de MMOD zou overnemen. Helemaal ongelegen kwam het voorstel niet. Fiévez was druk doende met de opbouw van een troepenmacht in Nederlandse-Indië. Aanvankelijk bleef de taakoverdracht beperkt tot de civiele sector. Vanaf 1 januari 1948 nam de HVD echter ook het ruimen van explosieven op militaire terreinen van de MMOD over en kwam er voorlopig een einde aan het bestaan van een eigen militaire explosievenopruimingorganisatie van de landmacht.

Het aantal personeelsleden van de HVD nam in enkele jaren sterk af. Van de 400 man die in 1946 begon, werkten er in 1958 nog maar achtien. De organisatie van de HVD bestond vanaf de tweede helft van de jaren vijftig uit vier ploegen die vanuit verschillende standplaatsen in Nederland munitie ruimden en een speciale ploeg voor het onschadelijk maken van vliegtuigbommen, V1's en V2's.

Plaatsvervangend commandant HVD A.H. Drent, die in de oorlogsjaren als marineofficier een opleiding in het onschadelijk maken van explosieven bij de Britse marine had gevolgd, had de manschappen van de bommenploeg persoonlijk opgeleid.

Oprichting van een explosieven opruimingsdienst van de landmacht

Vanaf begin jaren vijftig ontplooidde het Comité van de Verenigde Chefs van Staven initiatieven voor de oprichting van een explosievenopruimingorganisatie in oorlogstijd. De spanningen tussen de NAVO en het Warschaupact namen vanaf eind jaren veertig steeds verder toe en alles was erop gericht de landen voor te bereiden op een strijd op het Europese vaste land.

In 1953 liet de *Supreme Headquarters Allied Powers Europe* weten dat de landstrijdkrachten in oorlogstijd verantwoordelijk waren voor het ruimen van ongesprongen explosieven in de *combat-zone* en op de militaire terreinen en objecten in het eigen land. Het ministerie van Binnenlandse Zaken was in oorlogstijd verantwoordelijk voor het ruimen van niet gesprongen explosieven in de civiele sector.

Om de landmacht op deze taak voor te bereiden ging in januari 1956 de eerste opleiding explosievenopruimer aan de Mijnschool in Soesterberg

van start. De commandant van de Mijnschool, kapitein J.W. van Houten, en enkele andere militairen hadden zich op deze taak voorbereid door een aantal cursussen bij de *Royal Engineers* en de *Royal Airforce* in Groot-Brittannië te volgen. In februari 1957 werd de opleiding explosievenopruimer bij de Technische Dienst ondergebracht en onder de naam Instructiegroep Explosieven Opruiming bij de School van de Technische Dienst ingedeeld.

De tweede cursus vond vanwege ruimtegebrek niet langer in Soester-

Sergeant der eerste klasse J. Verbunt (links) en sergeant der eerste klasse A. Luiten tillen een geruimde bom in een Volkswagen Combi, 1974

(Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

berg plaats, maar in Werk aan het Spoel in Culemborg. Op 31 mei 1957 werd de instructiegroep onder rechtstreeks bevel van de inspecteur van de Technische Dienst geplaatst en werd de naam veranderd in Explosieven Opruimingsdienst (EOD).

De EOD kreeg twee duidelijk omschreven hoofdtaken: het opleiden van personeel, dat in tijden van oorlog zou worden ingezet om explosieven te ruimen, en het ruimen van explosieven op de eigen terreinen en objecten in vredetijd. Dit laatste was met de HVD overeengekomen en vooral be-

doeld om praktijkervaring op te kunnen doen met het ruimen van explosieven.

Ruimingstaak overgedragen aan Defensie

Volgens de afspraken die de ministeries van Defensie en Binnenlandse Zaken in 1957 hadden gemaakt, bleef de laatstgenoemde verantwoordelijk voor het ruimen van ongesprongen explosieven in de civiele sector. In vredetijd was dit de taak van de HVD. Begin jaren zestig was echter al dui-

delijk dat de dienst niet lang meer zou bestaan. In 1962 werkten er nog maar veertien man, van wie sommigen binnen enkele jaren de pensioengerechtigde leeftijd zouden bereiken.

Vanwege de geringe carrièreperspectieven en het zeer specialistische en gevaarlijke werk dacht Binnenlandse Zaken geen nieuwe mensen te kunnen krijgen. Het wilde de ruimingstaak zo snel mogelijk weer aan Defensie overdragen. De onderhandelingen die de beide departementen hierover in 1962 startten, liepen op niets uit. Hoewel het ministerie van Defensie zich in principe bereid verklaarde de taak over te nemen, kon daar vanwege personeelsproblemen vooralsnog geen sprake van zijn.

In 1969 wilde het ministerie van Defensie de ruimingstaak van Binnenlandse Zaken wel overnemen, maar uitsluitend in vredetijd. Binnenlandse Zaken zou dus verantwoordelijk blijven voor het ruimen van ongesprongen explosieven in de civiele sector zodra een oorlog zou uitbreken. Bovendien moest Binnenlandse Zaken de voor de Hulpverleningsdienst gereserveerde begrotingsgelden aan Defensie overdragen.

In het voorjaar van 1970 kwamen Defensie en Binnenlandse Zaken overeen dat de ruimingstaak fasegewijs aan de EOD zou worden overgedragen. Op 1 januari 1971 zou de dienst worden belast met het ruimen van explosieven in het gezagsgebied van de Territoriaal Bevelhebber Oost en met ingang van 1 januari 1972 ook in het gebied van de Territoriaal Bevelhebber West alsmede de provincie Zeeland en de IJsselmeerpolders.

Vanaf 1 januari 1973 zou de EOD 'nieuwe stijl' verantwoordelijk zijn voor het ruimen van explosieven in heel Nederland. Zo kreeg de EOD enige tijd om personeel te werven en op te leiden. De HVD zou op 1 januari 1973 worden opgeheven. Om ervoor te zorgen dat het voor de lagere overheden niet onoverzichtelijk werd bij

Sergeant K.F. Zwiggelaar versleept een gedemonteerd explosief

(Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

Sergeant der eerste klasse R.J.J.M. Hagenaars, sergeant der eerste klasse F.R. Brouwers en sergeant-majoor P. Schoots bergen de restanten van een V1 in Gorssel, 1981 (Bron: IMG/kl)

wie ze zich moesten melden, zouden alle meldingen en ruimopdrachten vanaf 1 januari 1971 voortaan via de Sectie EOD lopen.

De Sectie EOD was een sinds 1962 niet officieel erkend bureau waar enkele explosieven-opruimdeskundigen bezig waren met het verzamelen van informatie over allerlei explosieven en het opstellen van opleidingsprogramma's.

Het ruimen van geïmproviseerde explosieven

Hoewel nu duidelijk was dat EOD voortaan de niet gesprongen explosieven in de civiele sector zou ruimen, bleef er begin jaren zeventig een belangrijke vraag over: wie is er verantwoordelijk voor het ruimen van geïmproviseerde explosieven, dat wil zeggen zelfgemaakte bommen of

zoals de deskundigen ze zelf noemen *Improvised Explosive Devices* (IED's)?

Sinds eind jaren zestig, begin jaren zeventig zochten verscheidene bewegingen hun toevlucht in terroristische methoden om hun zaak onder aandacht te brengen. Zo pleegde de Spaans-Italiaans anarchistische 1 Meigroep tussen 1967 en 1970 bomaanslagen op ambassades in Nederland en op een Spaans vliegtuig op Schip-

hol. Ook Nederlandse actiegroepen, zoals de Rode Jeugd en Zuid-Molukse jongeren lieten zich in de loop van de jaren zeventig niet onbetuigd, pleegden bomaanslagen en voerden gijzelingsacties uit.

Nederland beschikte begin jaren zeventig over geen enkele explosievenopruimer die opgeleid was in het ruimen van geïmproviseerde explosieven. Bovendien bestond er geen enkele richtlijn over er hoe er moest worden gehandeld bij het aantreffen van een IED en wie de bom moest ruimen. Overigens stond het ruimen van IED's destijds ook in het buitenland nog in de kinderschoenen.

Het was wel duidelijk dat de methoden en de technieken om conventionele explosieven te ruimen in het geval van zelfgemaakte bommen niet bruikbaar waren. De toenmalige commandant van de Hulpverleningsdienst, J. Tammes, adviseerde zelfgemaakte bommen niet onschadelijk te maken, maar indien mogelijk 'met een lange stok voorzien van een lus' naar een open plek te trekken waar de bom zo min mogelijk schade aan kon richten.

Onduidelijke verantwoordelijkheden

De melding van een vermeende IED bij de Griekse Ambassade in Den Haag op 28 mei 1970 deed de zaak in een stroomversnelling geraken. De Koninklijke Marechaussee, belast met de bewaking van ambassades, meldde de vondst aan de politie die op zijn beurt de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) waarschuwde. De BVD verwees de politie door naar de HVD, maar commandant Tammes vertelde dat het zijn verantwoordelijkheid niet was en was niet bereid te komen. Kortom, het was compleet onduidelijk wie er in Nederland geïmproviseerde explosieven ruimde.

Tammes kwam uiteindelijk toch en liet zijn plaatsvervangend commandant, J.F. Köhler, die in de Tweede Wereldoorlog ervaring met het ruimen van valstrikken had opgedaan, het kistje demonteren. Het bleek een

nepbom te zijn, maar wel één die veel stof deed opwaaien. De burgemeester van Den Haag beklaagde zich bij de minister van Binnenlandse Zaken over de gang van zaken en over het feit dat blijkbaar niemand in Nederland verantwoordelijk was voor het ruimen van zelfgemaakte bommen.

Het was nu natuurlijk niet mogelijk het probleem nog langer te negeren. Op initiatief van de minister van Defensie, die zijn organisatie overspoeld zag met allerlei verzoeken tot bijstand, startten de ministeries van Defensie, Binnenlandse Zaken, Justitie en Buitenlandse Zaken in de zomer van 1970 verkennende besprekingen.

Minister van Defensie W. den Toom vond dat zijn departement niet alléén voor het probleem mocht opdraaien, maar dat het door de vier betrokken ministeries samen moest worden opgelost. Het leek Den Toom verstandig om één departement te belasten met de coördinatie en de uitvoering van de maatregelen tegen bomaanslagen en hij vroeg Binnenlandse Zaken deze taak op zich te nemen. Overigens zou een definitieve regeling voor bommeldingen pas in 1978 het licht zien.

Defensie beperkte zich vooralsnog tot het geven van voorlichting aan instanties en bedrijven als de KLM. Het hoofd van de Sectie EOD, luitenant-kolonel E.A. de Groot, liet zijn meedieren weten dat hij 'zijn' ruimers geen opdracht zou geven geïmproviseerde explosieven te ruimen zolang ze geen gedegen opleiding hadden gevolgd en over een gedegen uitrusting konden beschikken.

De Groot kreeg daarop toestemming om in Engeland op zoek te gaan naar speciale uitrustingstukken voor het ruimen van IED's. Bovendien kreeg hij toestemming om zijn mannen daar een cursus te laten volgen. Ondertussen zag commandant Hulpverleningsdienst Tammes zich door omstandigheden gedwongen Köhler wel opdracht te geven IED's te ruimen. Hoewel Köhler enige ervaring had

met het ruimen van valstrikken, besefte Tammes maar al te goed dat hij niet op de hoogte was van de nieuwste ontwikkelingen zodat het ruimen van zelfgemaakte bommen voor hem een hachelijke zaak bleef.

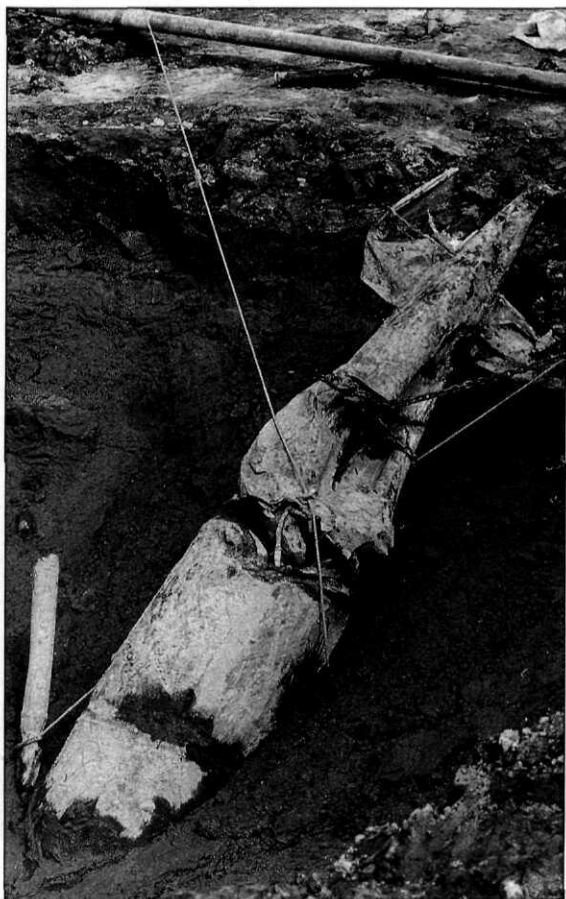
Op 14 december 1970 maakte het ministerie van Binnenlandse Zaken bekend dat de politie zorg zou dragen voor de opsporing en de verkenning van geïmproviseerde explosieven, terwijl de HVD tijdelijk, tot 1 januari 1973, de ruiming van IED's, op zich zou nemen. De vondst van een IED diende vanaf 1 januari 1971 aan de Sectie EOD te worden gemeld. Daarmee kwam een voorlopig einde aan de onduidelijkheid waar de vondst van een zelfgemaakte bom moest worden gemeld en wie hem onschadelijk zou maken.

Complete chaos

In de zomer van 1971 volgden twee EOD'ers een opleiding aan *Army School of Ammunition* in Bramley. Ook Köhler was van de partij. Hij was niet alleen naar Engeland gestuurd om kennis op te doen, maar ook om een uitrusting aan te schaffen voor zijn nieuwste taak. Op 3 augustus 1971 kon Köhler het geleerde al in praktijk brengen. Op het station in Eindhoven maakte hij een brandbom onschadelijk, die daar waarschijnlijk door de Rode Jeugd was geplaatst.

In de tweede helft van 1971 en in 1972 nam het aantal bomaanslagen sterk toe. Dat was een van de belangrijkste redenen om in juni 1972 eindelijk een interdepartementale werkgroep in te stellen die de problemen rondom het ruimen van IED's moest inventariseren en oplossen.

In augustus 1972 verscheen er een tussenrapportage van de werkgroep waaruit bleek dat het een complete chaos was. Er bestond geen centrale registratie van bommeldingen, er waren geen duidelijke procedures hoe er moest worden gehandeld bij het aantreffen van een zelfgemaakte bom

**Door Explosieven
Opruimingsdienst
blootgelegde V1**

(Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

en tussen de betrokken departementen ontbrak het aan coördinatie. Daarnaast schortte het aan kennis, was er een tekort aan deskundig personeel en ontbrak bovendien een goede uitrusting.

In september werden de betrokken ministeries met hun neus op de feiten gedrukt. Op 13 september 1972 kreeg de HVD een melding van een verdachte koffer uit Rome die op Schiphol was aangekomen voor doorzending naar Israël. De enige in Nederland aangewezen IED-ruimer, Köhler, was echter op vakantie in het buitenland en de andere twee ruimers waarover de HVD in 1972 nog kon beschikken, mochten alleen onder zijn leiding zelfgemaakte bommen ruimen.

Het hoofd van de Sectie EOD, luitenant-kolonel De Groot, was bereid de EOD opdracht te geven de melding te controleren, maar wees er op dat de steunverlening eenmalig was, aange-

zien deze dienst nog niet over opgeleide IED-ruimers met de juiste uitrusting kon beschikken. Het ministerie van Binnenlandse Zaken liet daarom uit voorzorg Köhler, van wie de vakantiebestemming niet bekend was, via de ANWB-alarmcentrale van verlof terugroepen.

Het IED-probleem kwam een maand later in alle hevigheid aan de oppervlakte, toen Köhler op 23 oktober weigerde een verdacht pakket bij de Philipspensioenfondsen in Leiden te onderzoeken. Nederlands enige IED-ruimer had die dag ruim vijfhonderd kilometer gereden, drie ruimingen verricht en achte het onverantwoord om moe aan de demontage van de zelfgemaakte bom te beginnen. De volgende dag zou hij het bompakket onschadelijk komen maken.

Zijn beslissing veroorzaakte veel commotie. De pers besteedde veel

aandacht aan de kwestie en Tweede Kamerlid H.J. Roethof (PVDA) stelde vragen aan de ministers van Binnenlandse Zaken en Defensie. Hij vroeg onder meer waarom de EOD niet was ingeschakeld, die volgens hem over voldoende mankracht beschikte.

Intensief overleg tussen topambtenaren van Binnenlandse Zaken en Defensie leidde tot het besluit dat de EOD de Hulpverleningsdienst, tot zijn opheffing op 1 januari 1973, bijstand zou verlenen bij het ruimen van IED's. Bovendien zou de EOD vanaf 1 januari 1973 het ruimen van zelfgemaakte bommen op zich nemen.

Nieuwe taken voor de EOD

De EOD moest nu zijn organisatie aanpassen aan de nieuwe taak. In november 1972 konden de Sectie EOD en de EOD beschikken over veertien gekwalificeerde ruimers, van wie twee voor het ruimen van IED's waren opgeleid. Eind november gingen vier EOD'ers naar de VS om er een drie weken durende IED-cursus aan de *Hazardous Device School* in Huntsville, Alabama, te volgen.

In de toekomst zouden alle EOD'ers zowel conventionele als geïmproviseerde explosieven moeten kunnen ruimen. Een IED-team moest 24-uur inzetbaar zijn – een IED kon immers overal en op elk moment van de dag worden aangetroffen – en zou gaan bestaan uit drie man, twee explosievenopruimers en een chauffeur.

De explosievenopruimers die begin 1973 voor het ruimen van geïmproviseerde waren opgeleid, zorgden door een interne training *on the job* voor de opleiding van de rest van de ruimers, zodat ze allemaal bij toerbeurt het parate team konden bemannen. Bovendien stelde commandant EOD kapitein W. Busscher een speciale alarmregeling in voor buiten de diensturen. Daarnaast werd het personeelsbestand van zowel de EOD als de Sectie EOD uitgebreid.

Na het woelige jaar 1972 nam het aantal bommeldingen en -aanslagen

enigszins af. Dit had tot gevolg dat het overleg tussen de ministeries van Defensie, Binnenlandse Zaken en Justitie om nadere afspraken te maken omtrent het ruimen van IED's tot stilstand kwam. Dat veranderde toen de Amerikaanse consul-generaal in Amsterdam in het najaar van 1973 zijn ongerustheid uitte aan de Provinciaal Militair Commandant van Noord-Holland, kolonel J.G. Elkerbout, over de wijze waarop in Nederland geïmproviseerde explosieven werden geruimd.

Zijn zorg richtte zich vooral op de geringe snelheid en de doelmatigheid waarmee Nederlandse bomexperts werkten. Hij baseerde zich daarbij op een voorval van anderhalf jaar daarvoor. In zijn kantoorgebouw werd een verdacht pakketje gevonden dat bij de Sectie EOD werd gemeld. Na een tamelijk lange wachttijd was er een expert van de HVD verschenen zonder uitrusting of gereedschap. Hij was op de fiets gekomen.

De expert maakte het uurwerkmechanisme van de zelfgemaakte bom onschadelijk. Onderzoek achteraf wees uit dat hij niet veel later had moeten komen of de bom was ontploft. De consul-generaal drong er bij Elkerbout op aan dat er meerdere teams voor het ruimen van IED's werden geformeerd.

Personeelstekort

Hoewel het hier ging om een voorval dat zich afspeelde op het moment dat de Defensie nog geen bemoeienis had met het ruimen van geïmproviseerde explosieven, miste de aansporing van de consul-generaal haar uitwerking niet. De EOD had maar één IED-uitrusting en kon dus maar één IED-team op pad sturen.

Daarnaast was er het probleem van de personeelscapaciteit. Het ruimen van zelfgemaakte bommen betekende een uitbreiding van het takenpakket. De EOD had echter ook andere taken te verrichten, die steeds verder in de verdrukking kwamen. Dat er nog niet meer IED-teams waren geformeerd,

lag volgens Defensie aan de afwachtende houding van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het hoofd van de Sectie EOD, luitenant-kolonel De Groot, bleef er bij Binnenlandse Zaken op aandringen haast te maken met een definitieve regeling voor het ruimen van IED's. Het duurde echter nog tot augustus 1976 voordat een formele overeenkomst tot stand kwam.

Om 24-uurs inzetbaarheid te kunnen realiseren, waren vijf teams nodig: een dag-, een avond- en een nachtploeg, een reserveploeg en een ploeg in recuperatie. Naast het provisorisch gevormde team moesten er nog vier teams worden geformeerd. Bovendien zou het in noodsituaties mogelijk moeten zijn drie teams tegelijkertijd in te zetten. Daarom zouden er dus in totaal drie complete IED-uitrustingen moeten worden aangeschaft. Een en ander zou voor 1 januari 1979 moeten zijn gerealiseerd. De betrokken ministeries spraken af dat Binnenlandse Zaken alle kosten voor het ruimen van IED's op zich zou nemen.

In aanloop naar de formele overname van de IED-taak op 1 januari 1979 werd in februari 1976 de Werkgroep Organisatie EOD ingesteld die de explosieven-opruimingsorganisatie door moest lichten. Anderhalf jaar later verscheen het eindrapport. Daarin adviseerde de werkgroep de Sectie EOD en de EOD samen te voegen, omdat de meeste taken van beide diensten grote raakvlakken hadden en de werkzaamheden in de praktijk toch al doorelkaar liepen.

De nieuwe organisatie zou uit 56 personen moeten gaan bestaan. De formatie van de Sectie EOD en de EOD besloegen in september 1977 respectievelijk zes en twintig medewerkers. In totaal zouden er dus dertig medewerkers bij moeten: 27 voor de IED-taak en drie voor het ruimen van conventionele explosieven.

In januari 1978 liet de directeur Materieel KL generaal-majoor P.W. Maris, waaronder de sectie en de dienst vie-

len, weten het advies deels over te nemen. De bestaande sterkte van de beide eenheden zou met dertig man worden uitgebreid.

Maris wees de samenvoeging tot één organisatie echter af. De co-locatie van de Sectie EOD en de EOD op Werk aan het Spoel bleef vanwege de specialistische werkzaamheden gehandhaafd.

Oprichting van het Explosieven Opruimingscommando KL

Enkele maanden later zag Maris zich wegens hoogoplopende personele en materiële problemen genooddaakt de organisatie van de EOD opnieuw onder de loep te nemen. De bestaande organisatiestructuur bleek een onoverkomelijk probleem. De scheiding tussen Sectie EOD en EOD bleek in de praktijk niet te werken. Tot frustratie van de medewerkers van de sectie moesten zij regelmatig de EOD vanwege de

Twee Explosievenopruimers van de EOD identificeren een ongesprongen vliegtuigbom

(Bron: A.J. Oude Elferink)

opruimingsorganisatie van de KL kritisch te onderzoeken. Hij stelde voor de formele scheiding tussen Sectie EOD en EOD op te heffen. Maris nam het advies over en legde het voor aan de Legerraad, die het voorstel in augustus 1981 goedkeurde.

In aanloop naar de samenvoeging ging het bevel over de Sectie EOD en de EOD eind oktober 1981 van de directeur Materieel KL over naar de Nationaal Territoriaal Commandant. De formele samenvoeging van beide eenheden tot het Explosieven Opruimingscommando van de Koninklijke Landmacht (EOCKL) geschiedde ten slotte op 1 augustus 1982.

hoge werklast bijstand verlenen, waardoor zij niet meer aan hun eigen werkzaamheden toekwamen.

De onderzoekers vroegen zich af of het toch niet beter was beide eenheden in één organisatie onder te brengen. Daarnaast bleken de toenmalige leidinggevende functionarissen van de Sectie EOD en de EOD niet goed te functioneren.

Eenhoofdige leiding

Maris wilde zo snel mogelijk een oplossing voor de problemen. De EOD was een eenheid die door zijn werkzaamheden constant de aandacht van de media trok. Incidenten die het goede imago van de EOD zouden schaden, kon de KL-leiding missen als kiespijn. Maris koos voorlopig voor een eenhoofdige leiding voor zowel de Sectie EOD als de EOD.

Hij stelde oud-commandant majoor Busscher, die sinds 1976 bij de Sectie EOD werkte, aan als interim-commandant van de EOD.

Tevens nam Busscher de post van hoofd van de Sectie EOD waar. Het aanbod om hoofd van de Sectie EOD te worden en een reorganisatie te leiden, sloeg Busscher echter af. Hij wilde liever weer commandant van de EOD worden. Daarop werd luitenant-kolonel J. Krommenhoek benaderd. Krommenhoek was één van de weinige officieren met een munitietechnische achtergrond die voor de opdracht in aanmerking kwam.

Hij was bereid de taak op zich te nemen, maar verbond er wel een aantal voorwaarden aan, waarvan de samenvoeging van beide eenheden de belangrijkste was. In juni 1978 benoemde Maris hem tot hoofd van de Sectie EOD. Maris liet Busschers wens uitkomen door hem de maand daarop weer formeel commandant van de EOD te maken.

Samenvoeging

Krommenhoek kreeg van Maris de opdracht de gehele explosieven-

Knellend personeelsbestand

Hoge werklast

Eén groot probleem bleef het EOCL parten spelen: het knellend personeelsbestand. Een onderzoek naar de werkbelasting, dat Krommenhoek in 1980 liet uitvoeren, had uitgewezen dat medewerkers van de EOD en de Sectie EOD stelselmatig te veel werkten. Er was veel te weinig personeel om de 24-uurs dienst te kunnen draaien en tegelijkertijd het toenemend aantal conventionele ruimingen af te kunnen werken.

Medewerkers van de Sectie EOD moesten bijspringen, terwijl ook staf-functionarissen van de EOD meedraaiden, waardoor ook zij niet meer aan hun eigenlijke werkzaamheden toekwamen. Tussen september 1979 en september 1980 draaiden de explosievenopruimers meer dan 80.000 uren,

terwijl zij er eigenlijk 63.000 zouden moeten maken. De 17.000 overuren konden worden opgevangen door de *good-will* van het personeel, dat bereid was niet al zijn verlof op te nemen. Voor kortere tijd was dit acceptabel, maar op de langere termijn zou dit stress-situaties op gaan leveren en dat was wel het laatste dat de explosievenopruimers bij hun werk konden gebruiken.

De hoge werklust zou blijven bestaan. Gemeenten hadden namelijk een aantal arbeidsintensieve ruimingens aangevraagd. Op aandringen van de directeur Materieel KL A.J. Beersma gaf Chef Landmachtstaf/Bevelhebber der Landstrijdkrachten luitenant-generaal J.G. Roos in mei 1981 toestemming om het personeelsbestand uit te breiden met vier munitietechnici die zouden worden opgeleid tot explosievenopruimer.

Aangezien het minimaal zes jaar duurde voordat een munitietechnicus de opleiding van ruimer springstoffen had voltooid en voldoende ervaring had opgedaan om als ploegcommandant zelfstandig te mogen ruimen, bracht de personeelsuitbreiding vooralsnog geen verlichting.

Voorstellen

In het najaar van 1981 gaf de Legeraad toestemming een studie te verrichten naar de taakstelling en werkbelasting van de Sectie EOD en de EOD. In mei 1982 werd hiervoor het zogenaamde 'informeel werkverband' ingesteld. Het duurde evenwel tot oktober 1984 voordat het werkverband zijn eindrapport overhandigde. Het informeel werkverband bevestigde wat iedereen al lang wist: door de toename van het aantal meldingen en de invoering van de werk- en rusttijdenregeling waren taken en middelen van het EOCKL uit balans geraakt.

Het werkverband sprak de verwachting uit dat het werkaanbod in de toekomst alleen maar verder zou stijgen. Het ruimen van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog zou in de loop van de tijd ingewikkelder worden, meer tijd vergen en tot omvangrijkere

De EOD ruimt munitie in een sloot in de Peel. De apparatuur is gepantserd, Griendstveen, 1988 (Bron: IMG/KL)

projecten leiden. De toestand van deze explosieven verslechterde namelijk: de ontstekingsmechanismen rotten door, de springstoffen kristalliseerden, waardoor ze instabiel werden, en de identificatie werd door roestvorming steeds moeilijker.

Ook het ruimen van IED's zou steeds meer tijd gaan vergen. Terroristische en criminele organisaties verwerkten steeds verfijnder technieken – zoals *anti-handling devices* (middelen die de bom doen afgaan zodra die wordt aangeraakt) en apparatuur om de bom op afstand tot ontploffing te brengen –, zodat het ruimen van zelfgemaakte bommen naast meer voorbereidings- en ruimtijd, tevens om voortdurende scholing vroeg. Het informeel werk-

verband wees het afstoten van bepaalde taken om de balans weer te herstellen af. De enige reële mogelijkheid was een forse uitbreiding van personeel en materieel. Het rekende voor dat het EOCKL met vijf officieren, twaalf onderofficieren, acht korporaals en soldaten en vier burgers uitgebreid zou moeten worden. Vier onderofficieren en twee korporaals zouden samen twee extra IED-teams vormen, zodat het aantal IED-ploegen van vijf naar zeven steeg.

De bedoeling was dat het ministerie van Binnenlandse Zaken de kosten hiervan voor zijn rekening zou nemen. De resterende onderofficieren zouden worden toegevoegd aan een zoek- en vernietigingsgroep met de

bedoeling om de forse achterstand in behandeling van aanvragen van de gemeenten te kunnen inlopen.

Personeelsuitbreiding

De Legerraad ging in november 1984 akkoord met de voorgestelde uitbreiding van personeel en materieel, maar verbond daaraan wel de voorwaarde dat er eerst met het ministerie van Binnenlandse Zaken overeenstemming moest worden bereikt over de financiële aspecten. Het ministerie van Defensie had in het verleden echter al vaker ondervonden dat onderhandelen met Binnenlandse Zaken een moeizaam proces was, dat zich veelal over een langere periode uitstrekte. Er kon echter niet langer worden gewacht met het uitbreiden van het personeelsbestand en het aanschaffen van materieel.

Het EOCKL kreeg daarop toestemming om alvast 27 nieuwe functionarissen boven organieke sterkte op te nemen. De vrees dat de onderhandelingen met Binnenlandse Zaken lang duurden, werd bewaarheid. Eerst in het najaar van 1987 toonde dit ministerie zich bereid het bestaande budget van 1,3 miljoen gulden met een miljoen gulden te verhogen tot 2,3 miljoen gulden. Na lang aandringen van commandant EOCKL Krommenhoek werd de personeelsuitbreiding ten slotte in mei 1989 in de vaste organisatie opgenomen.

Internationale uitzendingen

Vanaf begin jaren negentig kreeg het EOCKL er een belangrijke taak bij. Na de val van de Berlijnse Muur in 1989 en het einde van de Koude Oorlog, zocht de NAVO naar een nieuwe strategie om te kunnen reageren op crisissituaties aan de grenzen van haar grondgebied. In de visie van de NAVO vereiste dat vooral snel verplaatsbare eenheden, die onmiddellijk naar politieke brandhaarden konden vertrekken.

Minister van Defensie A.L. ter Beek kondigde in de *Defensienota* van

maart 1991 aan dat de landmacht zou worden ingekrompen en aangepast aan de nieuwe internationale situatie. Toen eind 1991 de VN aan Den Haag vroeg of Nederland wilde deelnemen aan vredesmissies in Cambodja en het voormalige Joegoslavië, stemden kabinet en de Tweede Kamer in met beide verzoeken. Ook het EOCKL droeg zijn steentje bij in de vorm van het leveren van explosievenopruimers voor *Force Protection*, het ruimen van explosieven die het optreden van de eigen troepen belemmeren, en voor het overdragen van kennis aan de plaatselijke bevolking, zodat die hun eigen ongesprongen explosieven konden ruimen.

Het was overigens niet voor het eerst dat explosievenopruimers van het EOCKL buiten de landsgrenzen optraden. In de periode 1979-1980 maakten ze deel uit van het UNIFIL-bataljon en begin 1991 ruimden ze grote hoeveelheden explosieven in het kader van de operatie *Provide Comfort* in Noord-Irak.

Meedraaien in het leger

De deelname aan vredesmissies en crisisbeheersingoperaties betekende voor de explosievenopruimers, die in Nederland voornamelijk werkten en contacten hadden in de civiele sector, een belangrijke omschakeling. De 'burgers in groene pakken' moesten voortaan meedraaien in het 'gewone' leger, waar andere regels golden. Het optreden in internationaal verband heeft ervoor gezorgd dat het EOCKL 'groener' is gaan denken.

Anderzijds vormde het een belangrijke reden om de EOCKL-organisatie eind 1994 aan te passen aan de binnen de KL gebruikelijke bataljonsstructuur. Door invoering van de bataljonsstructuur werden de taken van de verschillende functionarissen beter afgebakend. Overigens geschiedde de reorganisatie zonder uitbreiding van het personeel. Pas in 1997, toen bleek dat steeds meer explosievenopruimers klaagden over de werklust en de hoge uitzendddruk en -frequentie, kwamen er twaalf nieuwe functies bij.

Vrijgeven van de markt

Het vullen van de functies was echter een probleem. Dit werd na 1998 nog verergerd toen de markt voor het opsporen en benaderen van ongesprongen explosieven werd vrijgegeven. De commercieel opererende bedrijven wisten goed opgeleide krachten van het EOCKL een overstap naar de civiele sector te laten maken. Het personeelsprobleem werd alleen maar groter toen de Legerraad in september 2000 de op zichzelf verheugende toestemming verleende om het aantal ruimploegen van 20 naar 24 te verhogen opdat aan alle taken kon worden voldaan. Met allerlei maatregelen, zoals het terugbrengen van de uitzendduur en -frequentie, het toekennen van bindingspremies en toelages, wist commandant EOCKL luitenant-kolonel M.A.C. Groenewegen de uitstroom van personeel in 2002 tot stand te brengen. Sindsdien is het EOCKL druk doende de organisatie weer op sterkte te brengen door nieuw personeel op te leiden.

Tot slot

De explosievenopruimers van het EOCKL zijn stuk voor stuk goed opgeleide en ervaren officieren en onderofficieren die zonder tussenkomst van hun commandant met civiele en militaire autoriteiten overleggen, zelfstandig risico's inschatten en beslissingen nemen.

Niet alleen in Nederland, waar zij nog steeds onontplofte explosieven uit de Tweede Wereldoorlog ruimen en worden ingezet om geïmproviseerde explosieven onschadelijk te maken, maar ook in het buitenland.

Steeds vaker wordt er een beroep op hen gedaan om een bijdrage te leveren aan de veiligheid van Nederlandse militairen in het buitenland, waar ze overigens behalve gevraagd ook ongevraagd de plaatselijke bevolking van hun ongesprongen explosieven afhelpen. *Securitas pro omnibus*, veiligheid voor allen, al zestig jaar lang. ■

Het 'witte EOD-optreden' en toekomstige ontwikkelingen

M.A.C. Groenewegen, luitenant-kolonel van het dienstvak van de Logistiek*

Inleiding

Deze Militaire Spectator be-
steedt, om reden van het 60
jarig bestaan van de Explosie-
ven Opruimingsdienst (EOD) voor de
Koninklijke Landmacht, in drie arti-
kel en aandacht aan de explosieven
opruiming. De commandant van de
EOD, majoor W.F.A. Schurgers, gaat
in zijn artikel in op het 'groene' EOD-
optreden. Ik behandel in dit artikel het
'witte EOD-optreden' (de Nationale
en Koninkrijks Taken). Ik ga in op
de EOD-taak, de bestaande regelingen,
de beschikbare capaciteit en enkele
aspecten die bij operaties de aandacht
vragen. Ik schets vervolgens een beeld
van de toekomstige ontwikkelingen in
EOD-land. In mijn afrondende beme-
rkingen ga ik kort in op het belang van
inlichtingen en informatie om nationaal
en internationaal de gevraagde
bijdrage te kunnen leveren.

Defensie kent de volgende vormen van
nationale operaties:

- Het beveiligen op het Nederlandse
grondgebied;
- Militaire bijstand;

- Militaire steunverlening;
- Het verlenen van Gastlandsteun
(Host Nation Support);
- Expeditionair logistieke ondersteu-
ning;
- Explosieven Opruiming.

Regelingen

Bij militaire bijstand gaat het om de
hulpverlening door de krijgsmacht ter
handhaving van de openbare orde, ten
behoefte van strafrechtelijke handha-
ving van de rechtsorde en in geval van
een (dreigende) ramp. De militaire
bijstand is geregeld in de Politiewet
en in de Wet Rampen en Zware Onge-
vallen. Bij Explosieven Opruiming
gaat het om het structureel ruimen
van alle in Nederland aangetroffen
explosieven. De ruiming van conven-
tionele explosieven is momenteel
geregeld in de zogeheten 'wrakkenre-
geling'¹. Het ruimen van geïmprovi-
seerde explosieven is geregeld in de
Regeling 'Optreden bij Bommeldin-
gen' (OBM)² uit 1979.

Beide regelingen zijn begin 2004 ge-
evalueerd en dit heeft geleid tot een
nieuwe (concept) regeling die medio
2005 zal uitkomen. Basis hiervan
vormt het *Convenant betreffende de
ruiming van geïmproviseerde, con-
ventionele en chemische, biologische,
radiologische en nucleaire explosie-
ven*, dat in 2004 werd gesloten tussen
de minister van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksaangelegenheden (BZK)
en de minister van Defensie. De EOD
zal deze ruiming ten behoeve van
civiele autoriteiten uitvoeren.

Aanvragen

Aanvragen voor het ruimen van daad-
werkelijk aangetroffen of vermeende
explosieven kunnen, 24 uur per dag,
zeven dagen per week, rechtstreeks
worden ingediend bij het meldings-
bureau van het Explosieven Oprui-
mingscommando van de Koninklijke
Landmacht (EOCKL). De aanvraag
dient te worden gedaan door een poli-
tiefunctaris, bij voorkeur een daar-
toe opgeleide bomverkenner. Wan-
neer het een steunverlening betreft in
het kader van de militaire bijstand,
dan dient de aanvraag via de 'konink-
lijke weg' te worden aangevraagd.
Deze militaire bijstand kan bijvoor-
beeld bestaan uit het ter plaatse hebben
van een EOD ploeg bij een belangrijke
vergadering van regeringsleiders, of
bij een ontruiming van een locatie
waar wapens en/of explosieven wor-
den verwacht.

In deze gevallen zal de burgemeester
van de betreffende gemeente een aan-
vraag moeten indienen bij de Com-
missaris van de Koningin, die de aan-
vraag doorstuurt naar het ministerie
van Binnenlandse Zaken en Konink-
rijksaangelegenheden (BZK). Dit mi-
nisterie legt de aanvraag voor bij het
ministerie van Defensie dat de aan-
vraag via het Defensie Operatie Cen-
trum en Operationeel Commando bij
het EOCKL neerlegt. Dit is een langdu-
rige bureaucratische procedure. De
praktijk wijst evenwel uit dat wanneer
de aanvraag urgent is, de opdracht
binnen enkele uren bij het EOCKL ligt.
Vaak zal een EOD-ploeg, pro-actief
reagerend, allang zijn uitgerukt.

* De auteur is commandant van het Explosie-
ven Opruimingscommando van de Konink-
lijke Landmacht.

1 Regeling nummer C93/408 en 96001059 van
het ministerie van Binnenlandse Zaken uit
1993.

2 Regeling nummer 388840/5D dd 14 juni
1979.

Bij het ruimen van een v1 in Brummen gebruiken de explosievenopruimers uit veiligheidsoverwegingen een persluchtuitrusting, 2002 (Foto: H.W. Scheffer)

Beschikbare capaciteit voor Nationale Operaties

In het eerder genoemde convenant tussen de minister van Defensie en de minister van BZK staat welke capaciteit Defensie continu ter beschikking moet hebben voor het ministerie van BZK. Defensie levert op 24-uurs basis één EOD ploeg die zowel conventionele als geïmproviseerde explosieven kan ruimen. Deze ploeg staat op *five minutes notice*. Een tweede ploeg is geconsigneerd en staat op *one hour notice*. Naast dit 'basis' pakket is extra steunverlening mogelijk. Indien mo-

gelijk dient deze ruim van tevoren te worden aangevraagd. Wanneer de prioriteit echter hoog is, kan het EOCKL zeer flexibel op extra aanvragen inspelen.

Of capaciteit beschikbaar is voor extra steunverlening, hangt mede af van de capaciteit die voor vredesoperaties gereserveerd of ingezet is en de benodigde capaciteit voor opleiden en trainen. In september 2000 is vastgesteld dat de EOCKL in staat moet zijn gelijktijdig vijf EOD-ploegen beschikbaar te stellen voor crisisbeheersingsoperaties³. Er is een uitzendritme van 1:4 vastgesteld. Dat wil zeggen dat een ploeg na een periode van uitzending (momenteel geldt voor explosievenopruimers een periode van drie maanden), gedurende vier van deze perioden niet uitgezonden zal wor-

den. Dit om de uitzenddruk te beperken en vanwege de noodzaak om voldoende voortzettingsvermogen in stand te houden voor de Nationale Taken. In de organisatie van het EOCKL zijn daarom 25 ploegen opgenomen. Hiermee moeten niet alleen alle taken worden uitgevoerd, maar moet ook het opleidings- en trainingsprogramma worden gerealiseerd. De huidige vulling van het EOCKL is 60 procent. Dit betekent dat er dagelijks prioriteiten moeten worden gesteld.

Positieve publiciteit genereren vereist een snelle reactie

De samenleving vindt het belangrijk dat civiele instanties indien nodig worden ondersteund door de krijgsmacht. Hierbij is een snelle inzet van de krijgsmacht van groot belang.

³ Studie 65 (Toekomst EOCKL) maakte deel uit van het Masterplan KL. De studie is op 20 september 2000 goedgekeurd door de Legeraad.

Explosievenopruimer in een beschermend bommenpak, Duitsland, 2003

(Foto: Mindef, DV, P. Wiezoreck)

Immers, vaak veroorzaken meldingen van explosieven, met name die van geïmproviseerde explosieven, een ernstige verstoring van de openbare orde en veiligheid. Het is dus van belang dat de EOD snel ter plaatse is. Wat men zich vaak onvoldoende realiseert is dat het ruimen van het aange troffen explosief de nodige tijd in beslag neemt. De veiligheid van de ruimers en de omgeving is in het geding.

Naast de verstoring van de openbare orde en de veiligheid kan, als gevolg van het aantreffen van een vermoedelijk explosief, de noodzakelijke ont ruiming voor een grote economische schade zorgen. Transport en vervoer kunnen urenlang stil komen te liggen. Het volgende voorbeeld kan dit verduidelijken.

Medio 2002 is er door de autoriteiten van het New Yorkse vliegveld John F.

Kennedy (JFK) een berekening gemaakt naar aanleiding van een bommelding op de internationale terminal van het vliegveld JFK. Als gevolg van deze bommelding werd de terminal volledig ontruimd. Naast de overlast voor het reizigerspubliek lag het internationale vliegverkeer enkele uren stil. Onderzoek toonde aan dat de directe economische schade opliep tot circa acht miljoen dollar per uur. De indirecte schade was waarschijnlijk vele malen groter. Na de in gebruikstelling van de internationale terminal duurde het bijna 24 uur voordat de internationale luchtvaart weer op het oorspronkelijke schema lag. De vertragingen waren tot op de luchthaven Schiphol merkbaar.

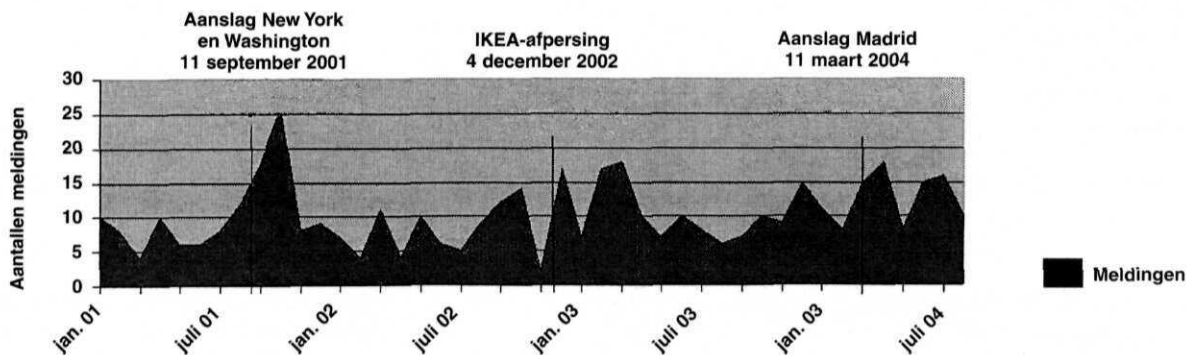
Oefening baart kunst

De focus van de Koninklijke Landmacht lag lange tijd op de externe veiligheid, het expeditionaire optreden. Gevolg van deze externe oriëntatie is dat er minder aandacht is voor Nationale Operaties. Deze worden soms als 'storend' ervaren aangezien zij het normale O&T-programma verstoren. Dit geldt niet voor Explosieven Opruiming. Juist in dit domein worden de Nationale Operaties gezien als een feitelijk deel van het O&T-programma. De ervaring die het personeel opdoet met het onschadelijk maken van conventionele en geïmproviseerde explosieven tijdens ruiming in Nederland zorgt voor een buitengewoon goede geoefendheid van Nederlandse EOD'ers ten opzichte van buitenlandse collega's. Wij hebben feitelijk één groot oefenterrein, namelijk het Nederlandse grondgebied.

Nieuwe dreigingen

Werden tot op heden aanslagen voornamelijk gepleegd met explosieven, de verwachting is dat toekomstige aanslagen ook vergezeld kunnen gaan van chemische, biologische, radiologische of nucleaire (CBRN) middelen. Bij een aanslag met CBRN middelen dienen veel instellingen en hulpverleningsdiensten met elkaar samen te werken. Om de samenwer-

Aantal meldingen van geïmproviseerde explosieven in de periode januari 2001 - augustus 2004

king te stroomlijnen is er medio 2003 een interdepartementale werkgroep ingesteld onder leiding van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, om het 'Protocol Verdachte Objecten' (PVO) op te stellen. Het EOCKL heeft deel uitgemaakt van deze werkgroep, omdat explosieve stoffen kunnen worden gebruikt voor de verspreiding van de CBRN middelen.

Het protocol besteedt aandacht aan een goede selectie van serieuze en niet serieuze meldingen, om hiermee de maatschappelijke ontwrichting zoveel mogelijk te beperken. Verder stroomlijnt het protocol de coördinatie en communicatie tussen de hulpverleningsdiensten (politie, brandweer, EOD) en onderzoeks- en kennisinstellingen.

Door explosievenopruiming integraal deel uit te laten maken van het protocol PVO is het werk van de EOD verder verankerd in de nationale hulpverlening en rampenbestrijding.

Risico's

Een bijdrage leveren aan de Nationale Operaties brengt ook risico's met zich mee. Zolang het goed gaat en de gemiddelde belastingbetaler ziet welke diensten er geleverd worden voor het laten functioneren van de maatschappij is er niets aan de hand. Het wordt anders wanneer voor een ruiming het maatschappelijk verkeer

eventueel langdurig wordt verstoord. Dan wordt vaak maar al te snel de balans opgemaakt. De publieke opinie zal zich dan afvragen of de genomen maatregelen wel noodzakelijk en proportioneel waren. Had het niet wat minder gekund, had de overlast voor het maatschappelijk verkeer niet wat minder kunnen zijn?

Meldingen

Na de bomaanslagen op de treinen in Spanje van 11 maart 2004 werd ook Nederland overspoeld met meldingen van verdachte objecten in en rond de treinen. Gedurende de eerste weken na de aanslag rukte de EOD 25 maal uit voor een melding van een verdacht object. Dit leidde tot afsluiting van perrons en stations, kortom: tot veel maatschappelijke overlast. Na enkele dagen ontstonden discussie in de media over de noodzaak van uitgebreide en langdurige ontruimingen. Uiteindelijk is de discussie afgezwakt omdat het aantal meldingen en ontruimingen weer snel terugliep, maar de discussie zal bij een nieuwe golf van aanslagen zeker weer oplaaien. Uit bovenstaande grafiek blijkt duidelijk dat na grootschalige aanslagen/terreurdreigingen het aantal meldingen van *Improvised Explosive Devices* (IED) sterk stijgt (zie de aanslagen in New York en Washington op 11 september 2001, de IKEA-afpersing in Nederland op 4 december 2002 en de bomaanslagen in Madrid op 11 maart 2004).

De factor tijd

Momenteel zijn de ploegen voor het ruimen van geïmproviseerde explosieven alleen in Culemborg gestationeerd. 24 Uur per dag is een ploeg direct beschikbaar voor het ruimen van geïmproviseerde explosieven, een tweede ploeg op één uur *notice*. Bij een bommelding dient men rekening te houden met de aanrijdtijd van de EOD-ploeg. Op dit moment is het mogelijk om nagenoeg alle kritieke locaties in de randstad (zowel economisch als politiek) binnen één uur te bereiken en alle overige locaties in Nederland in principe binnen twee uur. Zowel de aanrijdtijd als de tijd benodigd voor het daadwerkelijk ruimen van de explosieven zullen dus veelal voor één tot enkele uren overlast zorgen. Zolang meldingen sporadisch voorkomen zal dit maatschappelijk geaccepteerd worden. Bij toenemende terroristische dreiging en een daarmee samenhangend toenemend aantal meldingen en een steeds groter wordende verstoring van het maatschappelijk verkeer zal hier, zoals gesteld, steeds kritischer naar gekeken worden.

De keuze voor een uitvalsbasis met een direct beschikbare ploeg is een economische en praktische keuze. Op dit moment voldoet dit systeem. Wanneer de dreiging aanzienlijk toeneemt moet de benodigde capaciteit mogelijk opnieuw worden bezien. Meerdere

locaties met een 24-uurs bezetting zullen de kosten voor deze dienstverlening sterk doen stijgen. Eventuele inzet per heli biedt waarschijnlijk ook geen soelaas. Los van de zeer strenge regelgeving over het vervoer van explosieve stoffen door de lucht, zal er op 24-uurs basis een heli met bemanning stand-by moeten staan, wat ook de nodige kosten met zich meebrengt.

Toekomstige ontwikkelingen op EOD-gebied

Al in de Defensienota 2000 en in het eindrapport 'Defensie en Terrorisme' is sprake van samenvoeging van de explosieven opruimingsorganisaties van de krijgsmacht delen. Er werden diverse begrippen gehanteerd: 'Joint Explosive Ordnance Disposal School', 'Interservice EOD-centrum'.

In juni 2002 is in het overleg tussen de Chef Defensiestaf en de Bevelhebbers, het COCB, besloten een Joint EOD Centrum (JEODC) op te richten, bestaande uit een school, een kenniscentrum en een operationele eenheid. De inbreng van de KM zou zich beperken tot het kenniscentrum. De opdracht werd in een tweetal documenten uitgewerkt⁴. In augustus 2003 zijn in datzelfde overleg de plannen goedgekeurd. De benaming JEODC is gewijzigd in Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EODD). Ook is besloten om de EOD-eenheden van de KL en KLU medio 2007 te huisvesten op het Kamp Soesterberg in combinatie met Mobilisatie Complex Soesterberg.

Deze laatste locatie wordt speciaal ingericht voor activiteiten die vergunningplichtig zijn, zoals onder andere de opslag van explosieve stoffen. In juli 2004 is de projectorganisatie die de oprichting en huisvesting leidt van start gegaan. Naar verwachting zal de EODD medio 2007 in Soesterberg operationeel kunnen worden gesteld.

⁴ 'Term of Reference' en Implementatieplan JEODC.

Missie en organisatie EODD

In de 'Terms of Reference' is de volgende missie opgenomen:

Het in oorlogs- en vreedstijd voorzien in en mogelijk maken van het opruimen van explosieven, vermoede explosieven en geïmproviseerde explosieven op Nederlands grondgebied, alsook overal ter wereld in het kader van een bondgenootschap, verdragsorganisatie of een bilaterale overeenkomst.

De C-EODD wordt als operationele ondercommandant ondergebracht bij het Commando Landstrijdkrachten. De EODD zal bestaan uit een commandogroep, een staf en drie uitvoerende elementen te weten de EOD-School (EODS), de EOD-Unit (EODU) en het EOD-Kenniscentrum (EODKC).

De EOD-school (EODS)

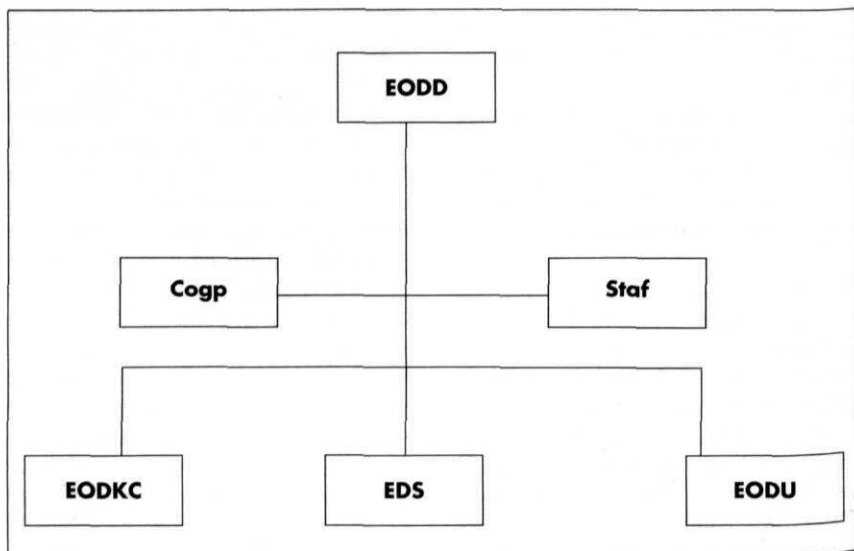
De KL, KLU en KM leiden op dit moment zelf hun EOD-personeel op. De krijgsmacht delen hanteren hierbij verschillende uitgangspunten. Binnen de KL maakt de EOD-opleiding deel uit van het loopbaanpatroon van de munitietechnicus. EOD is bij de KL een sub-specialisme binnen het dienstvak Logistiek. Bij de KLU wordt de EOD-opleiding vanuit de functiegebieden Grondverdediging (GRV) en Wapentechniek. Bij de KM is de EOD-oplei-

ding een onderdeel van de opleiding tot seinmeester, duikmeester en duikofficier.

In de EOD-school zullen de KL EOD- en munitietechnische opleidingen van de Instructiegroep-Munitie van de School Techniek en Onderhoud (STO) van het Opleidings- en Trainingscentrum Logistiek (OTCLOG), en de KLU EOD-opleiding van de groep Opleidingen en Crisisbeheersing (OCB) worden samengebracht.

Momenteel is de werkgroep Reconstructie Opleidingen Munitietechniek en Explosieven Opruiming (ROMEOP) actief. Doel van de werkgroep is het formuleren van opleidingstrajecten voor munitietechnisch- en EOD personeel.

De werkgroep was initieel een initiatief van de KL, waarbij de KLU en de KM zich later hebben aangesloten. Uiteindelijk zullen de opleidingstrajecten van de EOD'ers voor de verschillende krijgsmacht delen zoveel mogelijk gelijkgetrokken worden zodat er een basis opgeleide EOD-er bestaat die basis EOD-diensten kan verrichten, ongeacht de kleur van het uniform. Wel zullen er aanvullende specialiteiten blijven voor de verschillende krijgsmacht delen, zoals het ruimen van onderwater-explosieven bij de KM. De opleidingstrajecten zullen directe gevolgen hebben voor de loopbaan-

Inzet van een robotsysteem tijdens een oefening om geïmproviseerde explosieven onschadelijk te maken, Duitsland, 2003 (Foto: IMG/KL, J. van Woensel)

trajecten van munitietechnici en EOD'ers, zodat ook deze opnieuw bezien moeten worden.

De EOD-unit (EODU)

De Explosieven Opruimingsdienst KL is de operationele EOD-component van het EOCKL. De EODKL bestaat uit een commandogroep, een bedrijfsbureau, een bureau productmanagement en een ruimerspool. In de ruimerspool zitten 25 EOD-ploegen.

De EOD KLU is in de organisatie van het Logistiek Centrum KLU ondergebracht. De EOD KLU bestaat uit een commandogroep, een bedrijfsbureau, een bureau administratieve ondersteuning, een werkcentrum EOD en een bureau Voorbereiding Demolitie Materieel en Installaties (VDMI).

De EODKL en de EODKLU worden samengebracht in de EODU. Ook de

KMD specifieke taken zoals het ruimen van geïmproviseerde explosieven (IED's) door de KL en het bergen van vliegtuigwrakken door de KLU worden ondergebracht bij deze eenheid. De totale sterkte zal uiteindelijk 32 ploegen gaan bedragen. De Duik- en Demontegroep blijft bestaan binnen de Mijndienst van de KM.

Het EOD-kenniscentrum

Tot voor 2003 had geen van de krijgsmachtdelen een specifiek bureau of functionaris met als hoofdtaak het verwerven, vastleggen en verspreiden van EOD-kennis. De werkzaamheden werden door verschillende functionarissen buiten de reguliere taak om uitgevoerd. De meeste werkzaamheden werden geïnitieerd vanuit de Interservice Werkgroep Explosieven Opruiming (ISWEO). In het ISWEO hebben de vertegenwoordigers van de operatio-

nele EOD eenheden van de verschillende krijgsmachtdelen zitting, soms aangevuld met ad-hoc vertegenwoordigers. Het ISWEO bewaakt onder andere de ratificatie en implementatie van EOD gerelateerde Standard NATO Agreements (STANAG's), interservice evaluatie van nationale regelgeving, interservice uitwerken van Ministeriële Publicaties, het interservice afstemmen van EOD-materieel-projecten, het interservice afstemmen van het ondersteunen van crisisbeheersingsoperaties en initiëren en het begeleiden van wetenschappelijk onderzoek. Vooruitlopend op de oprichting van de EODD in 2007 is besloten om zo snel mogelijk het EODKC op te richten. Dit heeft er toe geleid dat op 1 februari 2004 het EODKC van start is gegaan. Zowel de KL, de KLU als de KM hebben een stafofficier EOD ingebracht. →

Het EODKC kon direct aan de bak met een ingewikkelde klus, het formuleren van regelgeving omtrent het 'Operationeel EOD optreden'. Tijdens CBOPS kwam het regelmatig voor dat er onduidelijkheid was over de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van EOD'ers enerzijds en (pantser) genisten van de KL en pioniers van de Mariniers anderzijds. Binnen de KL was reeds e.e.a. opgelijnd en vastgelegd in de Leidraad Genie. Een defensiebrede regelgeving ontbrak echter. Een probleem dat overigens niet alleen in Nederland speelt. Ook in de andere NAVO-partnerlanden zijn de verantwoordelijkheden niet eenduidig vastgelegd.

Het ontbreken van eenduidige regelgeving en het ontbreken van een juiste

Command & Control heeft in 2002 geleid tot een ernstig EOD-ongeval in Afghanistan waarbij drie Duitse en twee Deense EOD'ers om het leven kwamen. Op voorstel van Duitsland en Denemarken is binnen de NAVO besloten een nieuwe STANAG te schrijven, namelijk '2282, *Joint EOD Operations on Multinational Deployment*'. Deze STANAG beschrijft o.a. *Command & Control, Reports & Messages* en geeft algemene richtlijnen voor te treffen veiligheidsmaatregelen.

De ontwikkeling van deze STANAG gaf de mogelijkheid de internationale standaardisatie direct te implementeren in de Nederlandse regelgeving. Naar verwachting zal de komende Aanwijzing van de CDS betreffende Operationeel EOD-optreden eind 2004

verschijnen. Het kenniscentrum heeft dan zijn eerste klus geklaard en zijn toegevoegde waarde bewezen.

Toekomstvisie EOD 2020

Op dit moment is een beleidsvisie 'KL naar 2020' in ontwikkeling. Dit document geeft richting aan de KL voor de komende 15 jaar en dekt alle beleids-terreinen af. Uit deze visie zullen diverse beleidsstudies worden afgeleid, die vervolgens geconcretiseerd worden in 'deelstudies'. De beleidsstudies zijn gekoppeld aan een bepaald soort eenheden en zijn verdeeld over de kenniscentra. Het kenniscentrum Genie is verantwoordelijk voor de beleidsstudie genie-eenheden. Hieruit zullen logischerwijs volgen de

Het huidige onderkomen van het EODKC, de Sergeant-majoor Scheickkazerne in Culemborg

(Foto: Mediacentrum KL, A. Baak)

deelstudie NBC en de deelstudie EOD. Deze laatste zal te zijner tijd door het kenniscentrum EOD worden geconcipeerd.

De beleidsstudie genie-eenheden en de deelstudie EOD ontbreken op dit moment. Vanuit de opgedane ervaringen uit het verleden zal ik proberen aan te geven waar naar mijn mening op termijn de belangrijkste ontwikkelingen op EOD-gebied moeten plaatsvinden.

Internationale veiligheidsomgeving

Alles wijst erop dat er wereldwijd een groot aantal conflicten zal blijven bestaan van uiteenlopende omvang. Deze conflicten zullen potentiële bedreigingen vormen voor de internationale rechtsorde.

Onconventionele wapens, zoals nucleaire, radiologische, biologische en chemische strijdmiddelen, zullen grootschaliger geproduceerd kunnen worden en ter beschikking kunnen komen van terroristische groeperingen. Grenzen vormen geen belemmeringen meer, zodat aanslagen met CBRN-middelen niet alleen tijdens crisisbeheersingsoperaties (CBOPS), maar ook in Nederland niet meer uit te sluiten zijn. Overigens moet worden opgemerkt dat tot op heden de terroristische aanslagen met CBRN-middelen kleinschalig zijn geweest.

Voor het nationale CBRN-optreden wordt de EOD-organisatie momenteel nader ingericht en opgeleid. Voor CBRN-operaties tijdens CBOPS zullen, in nauw overleg met de bondgenoten en het KC-NBC en het KC-Genie, nadere procedures en werkwijzen ontwikkeld moeten worden.

EOD-inlichtingen en -rapportages

EOD-rapportages zijn internationaal vastgelegd in STANAG 2221 ('Reports and Messages'). De rapportages zijn zeer uitgebreid en gedetailleerd en worden om die redenen zelden toege-

past tijdens multinationalaal of nationaal EOD-optreden. Als gevolg van een gebrekkige rapportagestroom komen EOD-inlichtingen niet of te laat op de juiste niveaus terecht.

Vele (mogelijk onnodige) slachtoffers onder Amerikaanse EOD-operators in Irak hadden voorkomen kunnen worden wanneer de EOD-technische en -tactische inlichtingen sneller gedeeld hadden konden worden met EOD-collega's in het veld. Meerdere malen zijn EOD-operators verrast omdat tijdens de demontage van een IED er een tweede of zelfs een derde IED was geplaatst, specifiek gericht op het elimineren van de EOD-operator. Rapportages over deze wijze van optreden en daarbij behorende technische gegevens bereikten de collega's niet of te laat, zodat er onnodig slachtoffers zijn gevallen.

Het is daarom van levensbelang, ook letterlijk, dat EOD-inlichtingen snel met collega's kunnen worden gedeeld.

Daarom dient er een directe link te zijn tussen EOD-operators in het veld en een EOD-operatiecentrum waar de EOD-inlichtingen geanalyseerd kunnen worden. Dit centrum moet informatie verspreiden over hoe de IED's zijn te onderkennen en hoe zijn ze opgebouwd. Daarnaast moet het over speciale benaderingstechnieken of aanvullende veiligheidsmaatregelen adviseren. Ook kan het procedures ontwikkelen om specifieke IED's onschadelijk te maken. Vanuit het EOD operatiecentrum kan vervolgens ondersteuning geboden worden aan de EOD operators in het veld. Absolute noodzaak hierbij is een snelle, *near real time*, informatie-uitwisseling en korte lijnen.

De Amerikanen hebben hun les geleerd in Irak. In de VS wordt thans hard gewerkt aan een EOD-operatiecentrum dat op 24-uurs basis wereldwijde ondersteuning zal geven aan de EOD operators te velde. De verwachting is dat het Amerikaanse EODOPS-CENTRE per 1 januari 2005 operationeel zal zijn.

De ervaringen van de Amerikanen in Irak en de constatering dat wij als Nederlandse EOD in Irak en bij de voorbereiding van *Nato Reaction Force* (NRF 4) ook tegen het probleem van de EOD-inlichtingen en rapportages zijn opgelopen, moet leiden tot een radicale wijziging in ons denken. Het EODKC zal zich de komende periode op dit onderwerp moeten storten, waarbij niet alleen de nationale EOD-inlichtingen snel verwerkt kunnen worden, maar wij zullen ook in staat moeten zijn om aan te sluiten bij onze NAVO-partners. EOD-ploegen en EOD-stafelementen zullen in de toekomst steeds meer multinationalaal optreden. Daarom zullen we behalve de ontwikkelingen in eigen land, ook zeer nauwgezet de buitenlandse (Amerikaanse) ontwikkelingen moeten blijven volgen en proberen daar bij aan te sluiten. Maar veiligheid en zelfbescherming verdienen niet alleen in dit opzicht aandacht.

EOD-inzet tijdens hoog geweldsspectrum

Op dit moment kunnen EOD-ploegen tijdens CBOPS optreden als 'lichte- en zware' ploegen. Licht en zwaar heeft alles te maken met de beschikbare gereedschapsuitrustingen en het type voertuig, maar heeft niets te maken met de mate van bescherming voor het personeel.

Een lichte EOD ploeg bestaat uit een verlengde Mercedes Benz jeep (MB 290) die speciaal is aangepast voor de werkzaamheden van de EOD-ploeg. Het voertuig is beladen met de meest voorkomende gereedschappen die noodzakelijk zijn voor het ruimen van conventionele (fabrieksmatig aange maakte) explosieven.

De zware EOD-ploeg bestaat uit een Mercedes Benz jeep (MB 1124), die speciaal is ontworpen voor EOD werkzaamheden. Het voertuig is beladen met alle benodigde gereedschappen voor het ruimen van conventionele en geïmproviseerde explosieven. Het voertuig biedt plaats aan drie man. →

**Een deel van de
studieverzameling
van het EOCKL in de
Sergeant-majoor
Scheickkazerne
te Culemborg**

(Foto: Mediacentrum KL,
A. Baak)

Beide typen voertuig kunnen, net als andere KL-voertuigen, beveiligd worden met kevlar-dekens. Gezien de beperkte bescherming betekent dit dat EOD-ploegen in de huidige vorm alleen inzetbaar zijn tijdens vredesoperaties in het lage deel van geweldsspectrum.

Zoals eerder aangegeven kan de intensiteit van operaties razendsnel wijzigen. In Irak hebben we gezien dat een eenheid een vredesoperatie kan uitvoeren, terwijl tegelijkertijd enkele tientallen kilometers verderop een andere groep betrokken is bij een gevechtsactie, wat wel wordt aangeduid als de *three block war*.

Wil de EOD onder deze omstandigheden steun kunnen verlenen, dan betekent dit dat we moeten kunnen beschikken over de middelen voor

zelfbescherming om aan verschillende niveaus van dreiging het hoofd te kunnen bieden. In nauw overleg met de manoeuvre en de gevechtssteun zal moeten worden bekeken op welke momenten en onder welke omstandigheden EOD-ondersteuning dient plaats te vinden. Als gevolg daarvan kan een EOD-doctrine voor het EOD-optreden onder gevechtsoperaties ontwikkeld worden. Uiteindelijk zal dit moeten leiden tot verantwoorde materiële behoeftestellingen, zodat ook EOD-personeel onder gevechtsomstandigheden zijn werkzaamheden kan uitvoeren.

Werk aan de winkel

De drie artikelen over Explosieven Opruiming geven u een beeld van het verleden, het heden en de toekomstige

EOD. Tot voor enkele jaren werd er alleen maar over EOD gepraat in relatie tot het ruimen van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. In deze artikelen kunt u lezen hoe de EOD zich de laatste jaren heeft ontwikkeld en wat de toekomstige plannen zijn. Explosievenopruiming maakt anno 2004 ook deel uit van het 'groene optreden' en is daarbij niet meer weg te denken.

De constant veranderende (inter-) nationale veiligheidsomgeving maakt dat ook de EOD zich steeds verder moet ontwikkelen om bij te blijven. De EOD in Nederland heeft veel kennis, ervaring, potentieel en ambitie. Als het belang van explosievenopruiming op de juiste waarde wordt ingeschat, zullen wij (blijven) zorgdragen voor een professionele invulling.

De Explosieven Opruimingsdienst en het 'groene' optreden

Herwaardering van de operationele inzet

W.F.A. Schurgers - majoor van de logistiek*

Inleiding

In dit artikel richt ik de schijnwerper op het optreden van de Explosieven Opruimingsdienst (EOD), de uitvoerende dienst van het Explosieven Opruimingscommando van de Koninklijke Landmacht (EOCKL), bij de operationele inzet van de Nederlandse krijgsmacht. Deze invalshoek mag op het eerste gezicht een 'open deur' lijken, maar dat is hij bepaald niet. Tijdens de Koude Oorlog lag het primaat van de EOD bij de inzet van Nationale en Koninkrijkstaken (NKT). Gedurende het ingrijpende veranderingsproces dat de Koninklijke Landmacht de afgelopen vijftien jaar doormaakte, moest de EOD ook nog eens kleur bekennen: 'groen'. Het leveren van inzetgerede EOD-ploegen ten behoeve van krijgsmachtoperaties, waar ook ter wereld, ging een belangrijker rol spelen dan ooit.

In dit artikel geef ik u inzicht in enerzijds de wereld van de explosievenopruimer, kortweg de ruimer, zoals die tot voor enkele jaren heeft bestaan, en anderzijds de recente ontwikkelingen bij 'groene' optredens.

De EOD tijdens de Koude Oorlog

Zoals u in de bijdrage van J.T.W.H. van Woensel in deze uitgave van de

* De auteur is commandant van de Explosieven Opruimingsdienst.

Militaire Spectator kunt lezen, werd de EOD in de jaren vijftig opgericht om munitie te ruimen op militaire terreinen en voor het in oorlogstijd ruimen van ongesprongen explosieven in het operatiegebied van het eerste Nederlandse Legerkorps en in de Territoriale Sector. De laatste inzetoptie bleef echter beperkt tot het formaliseren van een aantal mobilisabele explosievenopruimingseenheden. In 1971 werd de krijgsmacht ook verantwoordelijk voor het ruimen van munitie afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog in de civiele sector. Voor die tijd werd dat gedaan door civiele ruimers van de Hulpverleningsdienst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Gezien het beperkte aantal officieren en onderofficieren-ruimers waaruit de EOD destijds bestond, stonden de NKT al gauw centraal. Het werkaanbod was immers groot. Jaren met meer dan vierduizend meldingen van aangetroffen munitie, inclusief zoekacties die meerdere jaren in beslag namen, waren niet zeldzaam. Ongetwijfeld zal hier hebben meegespeeld dat de noodzaak van dit ruimwerk niet alleen urgenter maar zeker ook interessanter was dan het ruimen van fictieve munitie op de Noordduitse Laagvlakte.

Begin jaren zeventig werd Nederland geconfronteerd met terroristen en criminelen, die gebruik maakten van explosieven als strijdmiddel. Het lag voor de hand de EOD in te schakelen bij de ruiming van geïmproviseerde

explosieven. In 1973 kwam er een convenant tussen de departementen van Defensie, Binnenlandse Zaken en Justitie tot stand. Om deze taak zo goed mogelijk uit te voeren stroomde bij de EOD een keur van, voornamelijk op de civiele taak gericht, materieel binnen. Ook was er een personele uitbreiding op basis van de NKT. De inzet werd steeds meer civiel.

Hoewel de EOD in de bevelslijn van de Nationale Territoriale Commandant was opgenomen, veranderde de 'militaire grip' gaandeweg. Mobilisabele EOD-ploegen werden nooit opgeroepen in actieve dienst. Hoewel er af en toe in een oefening EOD-problemen werden opgenomen, werden deze in de regel *pro memorie* opgelost. Het beeld van het 'groene' EOD-optreden vervaagde, zowel bij de commandanten in de KL, als bij de EOD zelf. De explosievenopruimingsorganisatie voer steeds meer een eigen koers, de blik gericht op de 'civiele' Nationale en Koninkrijkstaken.

De geschiedenis van de explosievenopruiming in Nederland kent twee belangrijke ijkpunten. Het eerste dateert uit het einde van de Tweede Wereldoorlog, toen Nederland was bezaaid met ongesprongen explosieven. Dat was de directe aanleiding voor het ontstaan van de explosievenopruimingsorganisatie. Het tweede moment was het begin van de periode waarin Nederlandse troepen daadwerkelijk gingen opereren in crisis-

Enthousiaste Cambodjanen helpen explosievenopruimers van de EOD mee met het ruimen van munitie, 1993

(Bron: A.H. Meijers)

en oorlogsgebieden en waarbij explosievenopruiming onontbeerlijk bleek in het kader van *force protection* en *freedom of movement*.

Deze inzet betekende dat de schijnbaar op de NKT gestoelde organisatie haar wortels moest herontdekken.

De meeste explosievenopruimers die laatstgenoemde vernieuwing doormaakten, waren geworven en gevormd in een tijd waarin er, met name op de werkvloer, nauwelijks aandacht was voor het groene optreden. Gezien de nadruk die er gelegd werd op de civiele taak en het isolement waarin de EOD zich bevond, is het niet ver-

wonderlijk dat het blikveld van een hele generatie EOD'ers beperkt was tot de NKT-taak.

Ruimers en ruimploegen

De opruimer explosieven vormt de spil van de explosievenopruimingsorganisatie in Nederland. Ik zeg met nadruk 'organisatie' omdat er door de jaren heen verschillende benamingen zijn geweest voor explosievenopruimingseenheden en omdat er binnen de Koninklijke Luchtmacht en Koninklijke Marine vergelijkbare eenheden¹ zijn die beschikken over vergelijkbaar gekwalificeerd personeel. In dit artikel beperk ik mij tot de ruimers van de landmacht, het personeel ingedeeld bij het EOCL.

Binnen de categorie onderofficieren onderscheiden we de assistentenopruimers explosieven en de opruimers explosieven. De eerste groep, de sergeanten en sergeanten der eerste klasse, worden voorbereid voor een functie als opruimer explosieven. Afhankelijk van beschikbare functies, maar na minimaal zes jaar effectief ruimen, komen de assistenten in aanmerking voor een sergeant-majoorfunctie en zijn zij bevoegd een ruiming te leiden.

Een ruiming wordt altijd uitgevoerd door een ploeg die minimaal bestaat uit twee ruimers, van wie er één op zijn minst de rang van sergeant-

---

¹ EODKLu en de Duik- en Demontegroep van de KM.

majoor bekleedt. Aan de ruimploegen bestemd voor het ruimen van *Improvised Explosive Devices* (IED-taak) is een derde functionaris toegevoegd, namelijk de helper-opruimer explosieven. De helper is een korporaal-chauffeur met een aanvullende opleiding. Zijn werk bestaat uit het voorbereiden, het inzetgereed maken van het speciale gereedschap, het helpen bij de uitvoering van het ruimproces en het besturen van het voertuig dat met hoge snelheid en met voorrang (gelijk aan ambulance, politie, en brandweer) naar de inzetlocatie rijdt. Het ruimen van IED's is een specifieke taak in het kader van het nationale optreden.

Internationaal maakt men vaak onderscheid tussen IED-ploegen en conventionele ploegen. Hiermee wordt aangegeven over welke *capabilities* een ploeg beschikt. Bij veel naties wordt dit onderscheid gemaakt op basis van de aanwezigheid van kennis. Bij de Nederlandse EOD bestaat eenzelfde onderscheid, maar dan op basis van middelen. Een IED-ploeg heeft een groter assortiment gereedschap, een groter voertuig. Het heeft daarnaast ook een helper-opruimer explosieven.

Overigens is er ook een onderscheid tussen de IED-ploegen voor de NKT en IED-ploegen voor de 'groene' inzet. In het kader van de NKT kan het voorkomen dat IED's handmatig worden geruimd. Daarvoor wordt specifiek gereedschap voor persoonlijke benadering gebruikt. In een 'groene situatie' gaat men ervan uit dat de persoonlijke dreiging voor de ruimer groter is. Daarom maakt men voornamelijk gebruik van *remote* aanvalstechnieken, dat wil zeggen gereedschap voor het op afstand onschadelijk maken van een IED. Het deel van het speciale gereedschap dat gebruik wordt voor persoonlijke benadering is in het geval van 'groen' optreden daarom niet nodig. Voor de nationale IED-taak gebruikt men een civiel voertuig, omdat dit vervoersmiddel gemakkelijker is in een stedelijke omgeving en geschikter voor de Nederlandse wegen.

De wending

Eind jaren tachtig begonnen de contouren van de veranderingen zich af te tekenen. Operatie *Provide Comfort*, de inzet van de Nederlandse krijgsmacht ter bescherming van de Koerden in Noord-Irak na afloop van de eerste Golfoorlog, leidde de kentering in. Voor de duur van de operatie werd aan het genie-hulpbataljon een EOD-detachement toegevoegd. Haar taak was voornamelijk de bescherming van eigen troepen tegen de gevaren van ongesprongen explosieven (*Unexploded Ordnance* ofwel UXO's). Kort daarna werden de eerste EOD'ers ingezet ten behoeve van de Nederlandse eenheden in het voormalige Joegoslavië.

Aanvankelijk zagen veel ruimers de uitzendingen als een incident.

De UNIFIL-inzet in Libanon was immers ook met een sisser afgelopen. Na twee rotaties vond de militaire leiding dat de EOD geen meerwaarde had voor het optreden van het pantserinfanteriebataljon (1979-1985) aldaar.

Het besef dat uitzending tot de hoofdtaken van de KL zou gaan behoren en dat EOD'ers daarop geen uitzondering zouden vormen, kwam gedurende de eerste jaren waarin zij werden uitgezonden naar het voormalige Joegoslavië. Alles wees erop dat dit geen kortstondig avontuur was. Na de val van de Berlijns Muur was het oude vijandbeeld verdampt. De KL moest zich voorbereiden op een andere taakstelling en dus gaf de bevelhebber der landstrijdkrachten op niet mis te verstane wijze aan dat het roer om moest. Wie niet wilde mocht er uit. In een aantal gevallen verzilverden 'ruimers' deze mogelijkheid².

Met het besef dat vredesondersteunende- en crisisbeheersingsoperaties het toekomstbeeld van de krijgsmacht

zouden bepalen, groeide bij de EOD het inzicht dat er naast de NKT ook de 'groene' taak was. Het duurde evenwel nog tot na het jaar 2000 voordat in voorkomende gevallen de NKT een lagere prioriteit had dan de 'groene' inzet of de voorbereidingen hierop.

Een andere ingrijpende verandering was het nagenoeg afschaffen van explosievenopsporing door de EOD in de civiele sector. Deze activiteit maakte tot 1998 een significant deel uit van de activiteiten. Daarna werd de markt opengesteld voor civiele ondernemingen en ontwikkelden technieken en methoden zich in een hoog tempo. De KL had geen primair belang al deze ontwikkelingen te volgen. Het was immers voor de 'groene' taak niet nodig vaardigheden en materieel te moderniseren, terwijl dit voor het opereren op de markt wel noodzakelijk zou zijn.

Omdat de civiele markt na 1998 een grote behoefte had aan goed opgeleid personeel voor het uitvoeren van opsporingen, poogden civiele bedrijven explosievenopruimers met aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden tot een overstap te bewegen. En niet tevergeefs.

Veel onderofficieren besloten het groene pak uit te trekken en verlieten Defensie.

Met minder mensen moest een groter werkaanbod worden afgedaan. Immers, de NKT bleef capaciteit vragen, terwijl tegelijkertijd de nieuwe 'groene' inzet ook om mankracht vroeg. De leiding van het EOCL maakte een ommezwaai. Zij kende hogere prioriteit.

---

² Vanaf 1993 tot 2002 verlieten achttien 'ruimers' het EOCL. Hoewel voor velen de uitzendingen een belangrijke rol speelde, was ook het werken op de civiele markt een belangrijke motivatie om Defensie te verlaten.

teit toe aan de 'groene' inzet en verzette zich er niet langer tegen om een deel van de NKT-taken bij het bedrijfsleven neer te leggen. Het betekende een belangrijke omslag in het denken. Veel energie werd geïnvesteerd in het opleiden van nieuw personeel. Het opleidingstraject is echter lang. In de huidige situatie telt de organisatie op papier vijftig ploegen, maar in de praktijk zijn er slechts vijftien gevuld. De werkbelasting voor het personeel is dus nog steeds te hoog.

NKT: ruimen en opsporen

Het ruimen en opsporen van munitie wordt uitgevoerd op basis van ministeriële regelingen. Het is belangrijk een onderscheid te maken in de taken: ruiming van munitie afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog, ruiming van IED's en opsporing van munitie uit de Tweede Wereldoorlog.

Zowel het ruimen van conventionele munitie als het ruimen van IED's in het kader van de Nationale- en Koninkrijkstaken vindt plaats om de openbare orde en veiligheid van de staat te waarborgen. Omdat het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties daarvoor verantwoordelijk is, moet het ruimen worden gezien als militaire bijstand. Om pragmatische redenen is ervoor gekozen deze vorm van bijstand afzonderlijk te regelen. Het ruimen van munitie uit de Tweede Wereldoorlog is geregeld in de 'Wrakkenregeling'. Die beschrijft naast het bergen van vliegtuigwrakken, ook het ruimen van conventionele munitie uit de Tweede Wereldoorlog. Het ruimen van conventionele munitie is voorbehouden aan de EOD'n van de krijgsmacht.

Het ruimen van IED's is geregeld in het 'Optreden bij Bommelding'. Hierin staan de afspraken met betrekking tot het beschikbaar houden van ploegen. De taak is voorbehouden aan de EOD van de Koninklijke Landmacht.

Het opsporen van vermoede explosieven en het daaraan gerelateerde voor-

onderzoek was tot 1998 voorbehouden aan de krijgsmacht. In dat jaar werden deze taken echter op de commerciële markt aangeboden. De krijgsmacht mag op deze markt participeren, omdat het zoeken naar munitie een opleidingsdoel is dat het best gehaald kan worden door daadwerkelijke opsporingen. Daadwerkelijke opsporingen komen in Nederland nagenoeg alleen voor in de civiele sector. Participatie is aan regels gebonden. Hoewel opsporing door de krijgsmacht nergens is vastgelegd, bestaat er een regeling voor rijksbijdrage in de gemeentekosten.

Ontwikkeling van kennis en middelen

Binnen de NAVO bestaat de werkgroep Explosieven Opruiming, verantwoordelijk voor de totstandkoming van internationale afspraken binnen het vakgebied. Deze afspraken komen tot stand in de vorm van *Standard Agreements* (STANAGS). Er zijn op het gebied van de explosievenopruiming onder andere STANAGS over opleidingsniveau's, C2-structuren, rapportages, materieel en capaciteiten.

Aan de werkgroep Explosieven Opruiming neemt een groot aantal NAVO-landen deel. Met name de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Canada en Duitsland zijn hierin belangrijke spelers. Naast het feit dat zij samen een groot aantal STANAG's beheren, hebben zij een grote bijdrage geleverd aan de totstandkoming ervan. Deze rol konden zij spelen door hun ervaring met het 'groene' EOD-optreden en omdat zij daartoe een doctrine ontwikkelden. Aangezien ook de Nederlandse explosievenopruimingsorganisaties zijn vertegenwoordigd in de werkgroep en ons land de STANAGS heeft geratificeerd en geïmplementeerd, is de wijze van EOD-optreden en het materieel in grote lijnen internationaal afgestemd. Daardoor is het Nederlandse EOD-concept prima toepasbaar binnen het NAVO-optreden in het algemeen en het optreden van de landmacht in het bijzonder.

We kunnen stellen dat de Nederlandse EOD voor wat betreft materieel en technische 'kennis en kunde' vanaf het begin in staat was adequaat op te treden.

De thans in studie zijnde STANAG 2282 beschrijft de *command en control*-structuur die op de verschillende staven moeten worden geïmplementeerd om het EOD-proces te besturen. Het feit dat een land in de werkgroep 'Explosieven Opruiming' STANAGS implementeert, wil niet zeggen dat de inhoud direct krijgsmachtbreed gemeengoed is. Met andere woorden: dat wat de Nederlandse vertegenwoordiger in de werkgroep afsprekt en implementeert in de EOD-organisatie, is niet zonder meer gecoördineerd met andere krijgsmachtdelen. Stel de vertegenwoordiger ratificeert en implementeert namens Nederland een STANAG die aangeeft dat er vanaf bataljonsniveau een stafofficier EOD is, dan moet hij dit nationaal wel kunnen waarmaken. De inhoud moet dus ook 'intern' verkocht worden. De rol van kenniscentra is daarbij van groot belang. Zij moeten zorgen voor afstemming van de verschillende processen. Uiteindelijk moet het EOD-optreden net zo vanzelfsprekend worden meegenomen in de besluitvorming, als de processen vuursteun, verzorging, verbindingen, enzovoort.

'Groene' operationele taken

De KL realiseerde zich al snel na de eerste uitzendingen, dat voor de explosievenopruiming een belangrijke rol was weggelegd. Om de wijze van inzet goed aan te kunnen geven moet er onderscheid gemaakt worden naar soort optreden. Het zou te ver voeren alle vormen de revue te laten passeren. Bovendien is er nog voor geen enkele vorm een EOD-doctrine vastgesteld. Voor dit artikel is het voldoende een onderscheid te maken tussen het

Adjutant R.J. Geval assisteert medewerkers van het ICTY in Kosovo bij het blootleggen van massagraven, 2000

(Bron: H.E. Bührmann)

statisch en het beweeglijk optreden. Daarmee kan ook het EOD-optreden in relatie met de genie worden uitgelegd. Daarover later meer.

In een scenario waarin er sprake is van een relatief statisch optreden, zoals bijvoorbeeld in Bosnië, blijkt dat een EOD-team voor een commandant waardevol is. Met statisch wordt bedoeld dat een commandant met zijn eenheid verantwoordelijk is voor een bepaald gebied (*area of responsibility*) waarin hij langere tijd verblijft met

als doel orde en rust te herstellen.

In grote lijnen onderscheiden we in relatie met het EOD-optreden een aantal activiteiten.

Bescherming eigen troepen

In het kader van *Force Protection* is het, in eerste instantie, van belang dat de explosieven worden geruimd die de operaties van eigen troepen belemmeren. Dit zijn explosieven die tijdens de operaties aangetroffen en gemeld worden. In tweede aanleg wordt de EOD doorgaans ingezet om

pro-actief explosieven te ruimen, zodat de eigen troepen een grotere vrijheid van handelen hebben. Het pro-actief ruimen kan het gevolg zijn van bijvoorbeeld *road clearance* activiteiten waarbij UXO's worden aangetroffen en meldingen van aangetroffen verdachte objecten door eigen troepen, maar het kan ook een melding van civiele partijen betreffen. In dit laatste geval bevinden we ons op glad ijs. Enerzijds omdat een hoger niveau in het geval van een VN- of NAVO-operatie geen ruimactiviteiten toestaat die niet direct ten behoeve van eigen troepen zijn. Anderzijds omdat er doorgaans civiele opruimorganisaties in het leven zijn geroepen, die vervolgens geremd worden in hun ontwikkeling.

Naar mijn mening is er al snel sprake van belang voor eigen troepen. Al was het maar omdat ruiming een positief effect heeft op de verhouding met de plaatselijk bevolking.

Overigens moeten we niet uit het oog verliezen dat het, zoals in Kosovo, vaak om eigen (NAVO)-munitie gaat. Daarbij komt dat elke geruimde UXO de kans op een ongeval vermindert.

Andere partijen die nogal eens bezwaren hebben tegen ruiming die niet gerelateerd zijn aan het eigen operationeel optreden, zijn de niet-gouvernementele organisaties (NGO's). Zij zien de militaire ruimers vaak als concurrenten. Waar geruimd is valt immers niets meer te verdienen. Zo iets deed zich voor in Kosovo. De talrijke *bomblet* velden vormden een bedreiging voor de plaatselijke bevolking. Het 'zuiveren' van deze velden was in principe uitbesteed aan NGO's. Goed overleg tussen de genie en EOD-branch van de *Multi National Brigade South* en de coördinerende NGO, zorgde er evenwel voor dat NGO's en militairen zij aan zij optrokken en aldus

op efficiënte wijze een veilige omgeving voor de bevolking schiepen.

Technische ondersteuning

Een andere taak waarvoor EOD kan worden ingezet is de technische ondersteuning van operaties. In het verleden gebeurde dit onder andere bij inzamelingen van munitie (in Bosnië bekend als *Operation Harvest*), inspecties van munitieopslag, opleg en beheer van wapens en munitie in *weapon collection points*, het ex-humeren van stoffelijke overschotten door het Joegoslavië-tribunaal (ICTY), het voorbereiden van VIP-bezoeken, enzovoort.

Munitietechnische steun

Naast de EOD-taken kan de KL-ruimer, die ook munitietechnicus is, beperkte munitietechnische steun verlenen. Hierbij gaat het om het toezicht houden op het gebruik van eigen munitie, het beperkt uitvoeren van inspecties om de bruikbaarheid vast te stellen en het op verzoek van het munitiebedrijf vernietigen van overtollige voorraden.

Het optreden van eigen eenheden kan verschillen van een *entry operation* in een overwegend niet vijandelijk operatiegebied tot een daadwerkelijke gevechtsactie. Tot op heden deed de EOD nauwelijks ervaring op met dit soort optreden. De deelname aan de *NATO Response Force-4*, vanaf december 2004, dwingt ons ook hierover na te denken.

Ook in deze vorm van optreden zal de nadruk liggen op de bescherming van eigen troepen. Die moet in het geval van een beweeglijk optreden meer gezien worden in voortgang van de lopende operatie. Met andere woorden: het is alleen van belang explosieven te ruimen indien zij de lopende operatie belemmeren. De eerder genoemde technische en munitietechnische steun is in mindere mate belangrijk, omdat dat in een latere fase pas aan de orde komt.

Tijdens oefeningen, en dan met name CPX'n, wordt nogal gemakkelijk terugggevallen op EOD-ploegen, al dan

niet in combinatie met pantsersgenie-optreden, op het moment dat zich UXO-problemen voordoen. 'Een EOD-ploegje inzetten en de hindernis is geruimd.' Hoewel EOD'ers gewoon militairen zijn en dus ingezet kunnen worden in elk deel van het geweldsspectrum, is het zinvol de doelmatigheid van dit schaarse middel in iedere situatie te onderzoeken. Laten we wel wezen: 'je kunt ook gewoon om een granaat heen rijden'.

In een hoog geweldsspectrum waarbij mobiliteit essentieel is, is het nemen van een gecalculeerd risico acceptabel of zelfs onvermijdelijk. Hoe hadden de geallieerden anders de stranden van Normandië kunnen nemen of

in de meer recente geschiedenis de Amerikanen tijdens de eerste Golfoorlog een snelle opmars kunnen bewerkstelligen? Stel dat deze troepen hadden moeten wachten op de EOD, voordat de opmars kon worden voortgezet. EOD is niet het toverwoord dat manoeuvreren zonder slachtoffers mogelijk maakt. Meer voor de hand liggende oplossingen zijn de inzet van pantsersgenie en doorbraakmiddelen, zoals de doorbraaktank en een draagbaar-mijnenveld-doorbraak-systeem. Zo maakten de Amerikanen in de eerste Golfoorlog gebruik van rupsdozers om de vijandelijke mijnenvelden te doorbreken. Het neemt echter niet weg dat in voorkomende gevallen de inzet van EOD-personeel nodig is.

Een deel van het Immediate Response Team van Task Force Fox in Macedonië met voorop de explosievenopruimers sergeant der eerste klasse R.M.C. van Wijnen en sergeant-majoor J.H. Lucas in beschermende kleding met mijn-detector, 2002 (Bron: J.C. Linschoten)

De Amerikaanse organisatie *Human Rights Watch* wees onlangs op het gevaar van ongesprongen explosieven. De organisatie claimt dat 177 soldaten, 13% van de Amerikaanse slachtoffers van de eerste Golfoorlog, omkwamen door het ongewild exploderen van UXO's, voor een groot deel bestaande uit eigen munitie. Alleen al de aanwezigheid van UXO's heeft dus gevolgen voor de mobiliteit van eenheden.

Relatie met het genieoptreden

In zowel het statische als bij het manoeuvre optreden zal er een nauwe samenwerking moeten zijn met genie-eenheden. Naar mijn mening is de mate van beweeglijkheid en geweld van een operatie evenredig met de mate van behoefte aan coördinatie met het genie-optreden. In eerste opzicht lijkt dit strijdig met het 'om een granaat heen rijden', echter, de mate van samenwerking staat los van daadwerkelijke EOD-inzet. Bij iedere operatie moet worden besproken of we om de granaat heen kunnen rijden en wat te doen als het niet kan. De factor tijd is in deze een belangrijk element.

Tijdens een lopende operatie mogen de manoeuvre-eenheden niet worden belast met de vraag of het een genie- of een EOD-probleem is.

Besluitvorming vindt gezamenlijk plaats en om adequaat te reageren

moeten beide disciplines beschikbaar zijn. Ook als dit betekent dat EOD-ploegen 'voorin' beschikbaar moeten zijn.

Laten we de uitersten van het inzet-spectrum eens beschouwen. Voor alle duidelijkheid: het gaat hier om het ruimen van mijnen en andere UXO's ter verkrijging van vrijheid van handelen. Tijdens een gevechtsactie zal de pantsersgenie in het kader van de mobiliteit operaties uitvoeren. Zonodig zal de genie tijdens het gevecht hindernissen ruimen of doorbraken maken om manoeuvre-eenheden doorgang te verschaffen. EOD-problemen worden genegeerd of er wordt noodvernietiging toegepast. Slechts in zeer specifieke situaties, waarbij er behoefte is aan gespecialiseerd personeel, zal de EOD ingezet worden. Hierbij moet steeds de afweging plaatsvinden of de kans op verlies van schaars personeel opweegt tegen het tactisch voordeel. Besluitvorming over de inzet gebeurt op bataljons-niveau³ in een EOD/geniecel, tenzij EOD-capaciteit aan een lager niveau is toebedeeld.

Naarmate een operatie meer statisch wordt en de veiligheid in het operatiegebied toeneemt, zal de genie-inspanning verschuiven naar het herstellen dan wel verbeteren van infrastructuur. In deze situatie neemt de behoefte aan pantsersgenie af en groeit de behoefte aan constructiegenie. Toename van

Overigens moeten we ons ook niet altijd fixeren op het optreden tijdens het daadwerkelijke gevecht. Binnen een militaire operatie kunnen er gevechtsacties plaatsvinden, maar zal er veel meer tijd besteed worden aan andere activiteiten, zoals het voorbereiden op acties, verplaatsen, recupereren, het leveren van gevechtsverzorgingssteun, bevoorrading of gewoon het aanwezig zijn. Het operationeel raamwerk is immers groter dan alleen de 'voorste lijn eigen troepen'. In alle situaties en in het volledige operationele raamwerk speelt de EOD een rol als het gaat om veiligheid van eigen troepen, één van de voorwaarden voor het handhaven van de vrijheid van handelen.

³ Op internationaal niveau is overeengekomen dat in geval van een multinationale operatie de EOD-inzet wordt opgedragen door een *national tasking authority*. Hiervoor is gekozen om te voorkomen dat niet-deskundigen, mogelijk van een andere natie, risicovolle ruiming opdraagt aan ruimploegen. In de praktijk kan een dergelijke autoriteit zich buiten de eenheid bevinden. Een Duitse EOD-ploeg ingedeeld bij een Nederlands bataljon, kan bijvoorbeeld een nationale autoriteit hebben op brigadeniveau. De opdrachten van de bataljonscommandant moeten dan via de brigade worden verstrekt. Nationaal wordt er liberaal met dit gegeven omgegaan. Commandanten kunnen opdrachten geven, terwijl het hoogst aanwezige EOD-niveau de uitvoering bepaalt. In voorkomend geval is dit de ploegcommandant, de laagst mogelijke EOD-autoriteit.

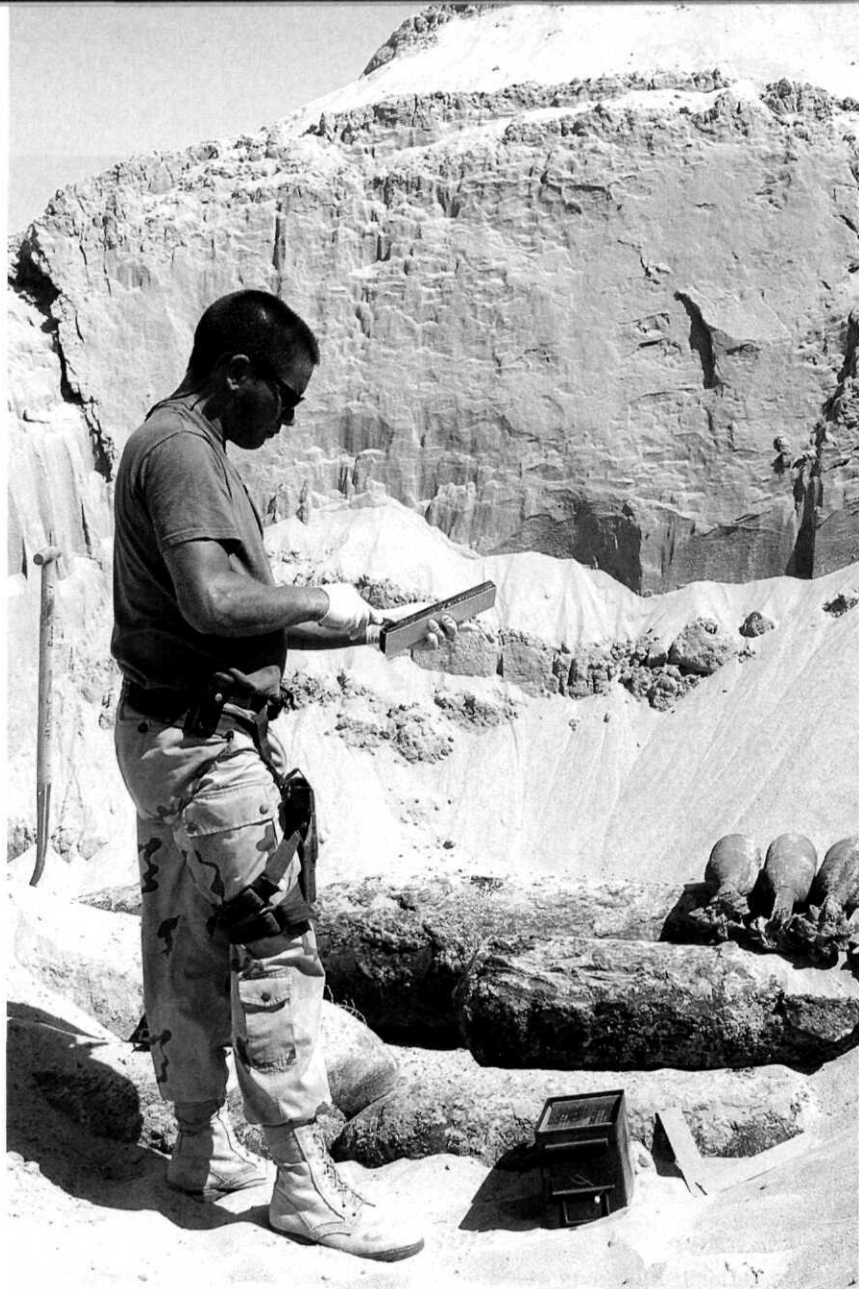
veiligheid maakt slachtoffers aan eigen zijde of bij de bevolking minder acceptabel. Er is immers geen 'oorlog' meer. Dit is het klimaat waarin EOD'ers het best tot hun recht komen. De mate van veiligheid voor het schaarse personeel is hoog door externe invloeden waardoor de resultaten het best haalbaar zijn.

In het eerste geval is er een hoge mate van synergie in het genie- en het EOD-optreden. De inzet heeft voor beide als doel opheffing van een belemmering voor de operatie van eigen troepen. Hoewel de inzet van EOD-ploegen slechts in een beperkt aantal gevallen noodzakelijk is, moeten deze ploegen wel op de juiste plaats beschikbaar zijn. Om een aantal redenen is het handig beide disciplines gezamenlijk te laten optreden.

In de eerste plaats vanwege de gezamenlijke opdracht. Zowel binnen de geniestaf in 'mine/UXO cel' als op het gevechtsveld. De EOD-functie moet gezien worden als een aanvulling op het pantsergenieoptreden.

In de tweede plaats omdat de EOD niet beschikt over een gevestigde staf/commandostructuur. Hoewel er van EOD-zijde verwoede pogingen zijn gedaan, wordt de EOD-officier lang niet in alle gevallen geaccepteerd als speciale stafofficier EOD, laat staan dat hij deelneemt aan het operationele besluitvormingsproces van een bataljon of brigade. Genie is een gevestigde discipline. Omdat EOD en genie op het gevechtsveld in het geval van mijnen en UXO's dezelfde functie hebben, vervult de genie-officier dan ook vaak als vanzelfsprekend de EOD-functie. Bij het gezamenlijke Duits/Nederlandse hoofdkwartier (*High Readiness Forces Headquarters*, HRFHQ) is de EOD-discipline, in de vorm van een EOD-stafofficier, ondergebracht binnen de *Combined General Staff Section Engineers*. De ervaring leert dat dit een doeltreffende constructie is.

In de derde plaats in gezamenlijk optreden handig omdat de EOD-inzet vaak beperkt blijft tot een detachement,

Sergeant der eerste klasse A.G.M. Dijkmans van het vierde EOD-detachement in Zuid-Irak bereidt de vernietiging voor van een aantal explosieven, juni 2004 (Bron: CADVKM, J. Grijpstra)

bestaande uit een aantal ploegen, en, in de meest optimale situatie aangestuurd door een EOD Control Centre (EODCC). Deze kleine elementen hebben behoefte aan een naast-hogere eenheid die hen opneemt in de organisatie. Zij hebben deze eenheid nodig voor hun commandovoering, verbindingen, verzorging, bescherming, geneeskundige ondersteuning, enz. Hoewel er in het verleden nogal eens gekozen werd voor onderbrenging bij een staf- en verzorgingscom-

pagnie ligt een pantsergenie-eenheid meer voor de hand. De vraag is natuurlijk in hoeverre dit past binnen het concept van een pantsergeniecompagnie en hoe om te gaan met de commandovoering. Een uitzondering hierop vormt de formatie van een EOD-compagnie zoals deze in eerste aanleg door de NAVO is gevraagd voor de NRF-organisatie en waarvan het Duitse leger er vijf heeft. Zo'n eenheid dient zelfstandig op te treden. Echter, voor het Nederlandse leger blijven

EOD-eenheden van deze omvang vooralsnog dagdromen.

In het geval van de 43 Gemechaniseerde Brigade zoals deze is ingericht voor de NRF-taak maakt het EODCC deel uit van de staf van het aan deze brigade toebedeelde 11 Pantsergeniebataljon. Hierbij is de bataljonscommandant stafofficier-genie voor de brigade en het hoofd van het EODCC zijn adviseur. Dit met de restrictie dat de EOD'er er primair is voor de brigade en niet voor het geniebataljon. Hetzelfde geldt voor de, in dit geval, bij het bataljon ingedeelde EOD-ploegen. Zij zijn primair brigade-reserve. Desondanks maakt het de aansturing van de EOD-eenheden eenvoudiger en is verzorging zekergestellt. Overigens gaan we er hierbij vanuit dat inzet van de NRF in eerste aanleg zeer beweeglijk en niet zonder risico is.

Taakverdeling tussen genie en EOD

Het meldsysteem

Om zo economisch mogelijk te kunnen omgaan met schaarse genie- en EOD-middelen bestaat er een hiërarchisch meldsysteem. De basis daarvan is de *ammunition awareness*⁴ van de individuele militair. Een militair in een inzetgebied wordt geacht een vermeend explosief te melden aan zijn commandant. Daarbij wordt van hem verwacht dat hij een risico-inschatting kan maken van omstandigheid en aard van het explosief. Als we er vanuit gaan dat het risico staat voor het verlies dat een ongewilde explosie kan veroorzaken, dan wordt de mate van verlies bepaald door het product van de kans dat het explosief 'afgaat' en het effect daarvan. Een lege huls op een lokaal trapveldje vormt geen

⁴ *Ammunition Awareness* (AAW) laat zich het best vertalen door: het bewustzijn van de militair om in aanraking te kunnen komen met allerhande explosieven. Elke militair wordt hiertoe opgeleid. De opleiding AAW heeft tevens als doel het globaal kunnen herkennen en melden van explosieven en het onderkennen van de gevaren.

bedreiging, terwijl een op scherp staande blindganger wel degelijk slachtoffers kan veroorzaken. Dezelfde blindganger aangetroffen bij de uitvoering van een gevechtsactie zal zonder meer genegeerd en zelfs niet eens gemeld worden, omdat het verlies dat ontstaat bij ongewilde detonatie niet in verhouding staat met het verlies veroorzaakt door een vertraging van de actie. Het is overigens ook mogelijk dat een lokale bewoner of medewerker van een andere organisatie in het inzetgebied een explosief meldt.

Indien de melder niet in de gelegenheid is voldoende informatie te genereren, is het mogelijk een explosievenverkenner van de genie in te zetten. Hij kan een zeer gedetailleerd rapport opmaken en initiële beveiligende maatregelen treffen. Indien de verkenner constateert dat het om een artikel zonder explosieve stof gaat, kan hij de melding ook afwerken. Met behulp van de gegevens van de verkenner kan de genie/EOD-cel gefundeerd besluiten een EOD-ploeg in te zetten.

Overigens is het al dan niet reageren na het aantreffen van een explosief niet vrijblijvend. Een aantal jaar geleden kwam dit tot uiting toen een explosievenverkenner een sub-munitie-blindganger van een clusterbom aantrof. Hij nam vervolgens geen adequate beschermende maatregelen. Toen een spelend kind het explosief beroerde, detoneerde het. Het kind overleed. De explosievenverkenner werd veroordeeld.

De beslissingsboom

In de periode dat de 'groene' EOD-inzet in opkomst was, waren er behoorlijk wat onduidelijkheden met betrekking tot de taakafbakening genie versus EOD. Daarom ontwikkelde men destijds de beslissingsboom. Het is een leidraad om te komen tot een goede besluitvorming over wie, welke opdrachten uitvoert.

In grote lijnen komt het erop neer dat de genie verantwoordelijk is voor de

ruiming van bekende mijnen. In principe zijn de overige explosieven voor de EOD. In de situatie waarin geen EOD beschikbaar is mag de genist een noodvernietiging uitvoeren. Het is hierbij van belang onderscheid te maken tussen ruimen en vernietigen. Met vernietigen wordt bedoeld een explosieve lading zo adequaat nabij een munitieartikel te plaatsen, zonder te beroeren, om zodoende een detonatie in te leiden. Hierbij moet rekening gehouden worden met volledige uitwerking van het artikel op de vindplaats. Voorbeeld: een niet onderkende chemische bom zou bij noodvernietiging een volledige chemische uitwerking kunnen hebben. Bij ruiming van een dergelijk explosief kan bijvoorbeeld een demontage plaatsvinden om de bom vervolgens te vervoeren of kan de bom worden aangeboord om de chemische inhoud af te tappen. Dit is slechts één voorbeeld van vele mogelijke situaties.

Slot

In deze bijdrage beschreef ik hoe de val van de Berlijnse Muur ook ingrijpende gevolgen had voor de Explosieven Opruimingsdienst.

Het 'groene' optreden is
- in de praktijk van alledag -
herontdekt en vergt thans
een aanzienlijk deel van
de capaciteit.

Zowel bij daadwerkelijk 'groene' inzet als bij de alledaagse vormen van (terroristisch) geweld die ook het moederland (kunnen) teisteren, wordt het personeel geconfronteerd met nieuwe dreigingen. De uitdagingen van nu en van de toekomst vergen een voortdurende bezinning op de wijze van inzet, de wijze van inlichtingenvergaring en -verspreiding, en taakverdeling met andere eenheden. Ik hoop u inzicht te hebben gegeven in de belangrijkste ontwikkelingen.

Op voet van oorlog

De landsverdediging van Nederland logistiek ondersteund 1901-1940

kapitein drs. M. van Dijk*

Inleiding

Oorlog spreekt tot de verbeelding, maar wat de militair na het vechten doet, hoe hij zijn voedsel, water en munitie krijgt, hoe hij op het slagveld komt, zijn zaken die niet tot de verbeelding spreken. Het zal allemaal wel geregeld zijn, vanzelfsprekend.

De relatie tussen logistiek en strategie behoort sterk te zijn. De veldheren mogen enerzijds niet afhankelijk zijn van de logistieke ondersteuning en anderzijds kan de veldtocht zonder het ondersteunende aspect volledig mislukken.

In dit artikel onderzoek ik of de operationele plannen van de Generale Staf van het Nederlandse leger voor de verdediging van het land en de logistieke concepten in de periode 1901-1940 op elkaar waren afgestemd.¹ Met andere woorden, kon de logistiek de landsverdediging steunen, of moest de logistiek slechts 'volgen'? Het artikel is thematisch en chronologisch opgebouwd, waarbij ik elke keer per tijdvak de strategische opvattingen en vervolgens de logistieke concepten in het kort behandel.

* De auteur is werkzaam als hoofd Bureau Opleiding en Training bij 200 Bevoorradings- en Transportbataljon.

¹ Dit artikel is een verkorte weergave van de doctoraalscriptie van de auteur. Onder dezelfde titel is de geannoteerde scriptie op te vragen bij de KMA-bibliotheek.

De militaire plannen 1901-1914

Gewapende neutraliteitspolitiek

Nadat Nederland de afscheiding van België in 1839 had erkend, volgde het een gewapende neutraliteitspolitiek. Door dat politieke beleid was de militaire strategie vanaf het einde van de negentiende eeuw gebaseerd op steun van bondgenoten, die ons te hulp zouden komen.

De krijgsmacht moest voorkomen dat Nederland zou worden aangevallen en had dus als hoofdtaak de vijand af te schrikken. Wanneer dat niet afdoende was en Nederland toch werd aangevallen, moest het leger de vijand verslaan, of tijd rekken, volhouden met het veldleger en de stellingen, zodat de bondgenoten in de gelegenheid werden gesteld ons met de verdediging te helpen. In dat scenario was het uitgangspunt dat de natie en de krijgsmacht konden volhouden achter de Vesting Holland, of, in het slechtste geval, achter de Stelling Amsterdam.

Omdat een gewapende neutraliteitspolitiek werd gevoerd, was het uitgesloten vooraf onderhandelingen met potentiële bondgenoten te voeren. Het eerste land dat Nederland aanviel was automatisch onze vijand, en de vijand van onze vijand zou onze bondgenoot moeten zijn.

Strategische Aanwijzingen

De grondslag voor de oorlogsvoorbereidingen was neergelegd in de

Strategische Aanwijzingen en de Mobilisatievoorschriften. De Strategische Aanwijzingen gaven aan welke maatregelen ter bevordering van de veiligheid moesten worden getroffen wanneer de regering een conflict waarschijnlijk achtte, alsmede de wijze waarop deze maatregelen moesten worden voorbereid en uitgevoerd.

De Chef van de Generale Staf (CGS) was belast met de voorbereidingen van deze maatregelen, met als belangrijkste het ontwerpen van concentraties waarin de opstelling van het veldleger werd weergegeven. De concentraties varieerden regelmatig in aantal, zwaartepunt en opstelling en zullen derhalve in dit artikel slechts sporadisch worden behandeld.

'Afwachtingsopstelling'

Zolang het onduidelijk was met welk scenario rekening moest worden gehouden, ontplooidde het veldleger een 'afwachtingsopstelling', van waaruit elke concentratie snel kon worden ingenomen. Achter elk front dat bedreigd kon worden, werd een divisie gelegerd, terwijl de IV-e divisie als reserve in het centrum van het land was gelegerd. Door de Generale Staf werden deze concentraties compleet voorbereid, vanaf het mobilisatietelegram tot aan de logistieke verzorging voor de eerste dagen.

Uiteraard lag het zwaartepunt in die voorbereiding in het maken van goede afspraken en een goede planning voor het spoorwegvervoer van de duizenden

miliciens van hun woonplaats naar de mobilisatiecentra.

Logistieke lijnen

'Leven van het land'

Het verplegingsbeginsel² ging uit van het principe dat van het land moest worden geleefd. Dat wil zeggen dat het leger op de plaats waar het zich bevond de primaire levensbehoeften, voedsel voor mens en paard, moest aankopen of moest vorderen. Als lokaal niet in de behoefte kon worden

voorzien, dan moesten deze worden opgevoerd vanuit het achterland.

Tot het verschijnen van het *Ontwerpvoorschrift op den etappendienst 1910*, het eerste formele bevoorradingsvoorschrift, had de logistieke ondersteuning van de operatiën weinig aandacht gekregen. In dat voorschrift kreeg de etappendienst de taak de aan- en afvoer van goederen te regelen, opdat het veldleger het gevecht kon blijven volhouden. In vredetijd bestond de etappendienst niet; de dienst werd door de bevelhebber ingesteld na mobilisatie.

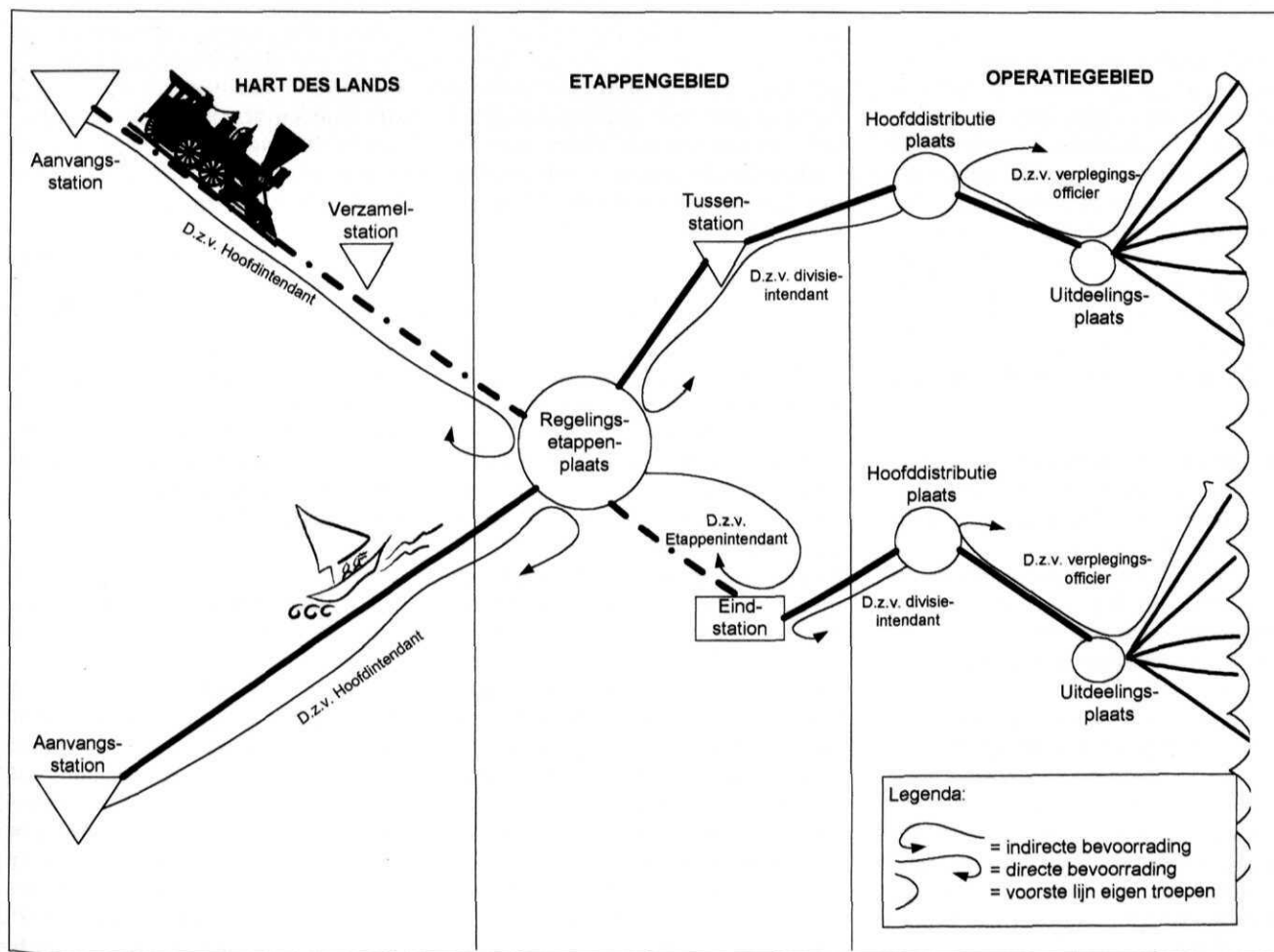
De etappendienst

De etappendienst bestond uit een etappendirectie en een etappeninspectie. De etappendirectie was belast met de leiding van het militaire verkeers-

wezen in het gehele land. De etappeninspectie was belast met de daadwerkelijke aan- en afvoer binnen het etappengebied, het gebied tussen de Vesting Holland en het operatiegebied in. Daartoe bepaalde de etappeninspecteur welke wegen zouden worden gebruikt en coördineerde hij het gebruik daarvan.

De etappeninspecteur gaf, op aanvraag van de etappenintendant, bevelen tot het ter beschikking stellen van voer- of vaartuigen om de voorraden te vervoeren. De etappenintendant was namens de etappeninspecteur belast met het exploiteren van het etappengebied. Dat wil zeggen dat de voorraden die het land binnen het etappengebied te bieden had door de etappendienst werden verzameld en werden opgeslagen, in afwachting van doorzending naar het veldleger.

² Tot 1945 werd niet over logistiek maar over verpleging gesproken. Als in de tekst het woord 'verpleging' wordt gebruikt, wordt dus niet medische hulp maar logistieke bevoorrading bedoeld.

Schematische weergave van de aan- en afvoer volgens het voorschrift van 1910

De aanvulling vanuit het hart des lands, de Vesting Holland, vond pas plaats als de divisie-intendant tekorten had die door de etappenintendant niet konden worden aangevuld vanuit het etappengebied. De reden om de voorraden zoveel mogelijk in de Vesting Holland op te slaan, lag natuurlijk in het verlengde van de militaire strategie dat vanuit de Vesting Holland de herovering van Nederland zou plaatsvinden.

In het schema op de vorige pagina ziet u de inrichting van de logistieke keten vanuit de Vesting Holland tot aan de operationele eenheden. Dit schema was dus alleen van kracht wanneer leven van het land in het operatiegebied niet mogelijk was en ook de bij elkaar gebrachte voorraden uit het etappengebied niet toereikend waren.

In de aanvangstations werden de goederen vanuit magazijnen in het hart van het land aangeboden ter verzending per spoorwegen of via het water naar het veldleger. Vanuit die aanvangstations werden de goederen verzonden naar verzamelstations. Dit waren stations, nog steeds in de Vesting Holland, die vlak voor het etappengebied lagen waar de goederen werden doorgezonden of, in afwachting van doorzending, in depots werden opgeslagen.

Vanaf de verzamelstations vond de opvoer plaats naar de *regelingsetappenplaats* (REP). Dit was de centrale plaats waar aanvoer voor het veldleger werd afgeleverd en de afgevoerde goederen van het veldleger werden opgenomen ten behoeve van verdere afvoer naar het hart des lands.

Indien de spoorwegen de mogelijkheid boden nog een eindstation voorbij de regelingsetappenplaats in te richten, dan vond de overdracht van goederen aan de verplegingstreinen van het veldleger plaats op het eindstation. Als er geen eindstations waren ingericht, dan werd die verantwoordelijkheid op de regelingsetappenplaats overgedragen.

De in de REP en in het etappengebied bijeengebrachte voorraden moesten zo ver als mogelijk naar voren worden geschoven, zodat de voertuigen van het veldleger een zo kort mogelijke afstand moesten overbruggen. Als de afstand voor de vervoermiddelen van het veldleger naar de REP of eindstation te groot werd, dan werden op een afstand van een dagmars tussenstations opgericht.

Distributie

De voertuigtreinen van de divisies vervoerden de goederen onder de verantwoordelijkheid van de divisie-intendant naar de hoofddistributieplaatsen (aanvullingsplaatsen). Daar werden de goederen door de proviand- en haverwagens van de zelfstandige eenheden (regiment, afdeling of bataljon) opgehaald en onder toezicht van de verplegingsofficier verder gedistribueerd op de 'uitdeelingsplaatsen' (verdeelpplaatsen). Op die verdeelpplaatsen kregen de compagnieën hun goederen en werd het proviand overgedragen aan de keukenwagens opdat zij de warme maaltijd voor de individuele militair konden bereiden.

De mobilisatie van 1914

Op 31 juli 1914 kondigde de regering de mobilisatie af. De jaren van voorbereiding door de Generale Staf wierpen hun vruchten af en op 3 augustus kon generaal C.J. Snijders, de Chef van de Generale Staf, die kort daarna tot opperbevelhebber werd benoemd, rapporteren dat de afwachtingsopstelling door het veldleger was ingenomen.

Op 4 augustus trok Duitsland België binnen zonder het Nederlandse grondgebied te schenden. Nadat Luik was gevallen, trok het Belgische veldleger zich terug op Antwerpen. Snijders onderkende de dreiging aan het zuidfront, waarbij een Duits-Belgische strijd om Antwerpen werd verwacht, en besloot op 8 augustus de III-e divisie te versterken met zijn strategische reserve, de IV-e divisie.

Verder ging hij over tot de formering van een cavaleriebrigade en plaatste die in Noord-Brabant om snel buitenlandse militairen na grensschendingen te kunnen interneren.

In de maand september belegerde het Duitse leger de vesting Antwerpen. Daarom werd de III-e divisie ten westen van Breda gelegerd en de cavaleriebrigade als reserve in Breda. Ten oosten van Breda lag de IV-e divisie. Tevens werd het hoofdkwartier van het veldleger naar Oosterhout verplaatst. Het oostelijk deel van Brabant werd nu versterkt met een gemengde brigade die was onttrokken aan de westelijk gelegen I-e divisie.

Die brigade werd gelegerd in de omgeving Eindhoven. De verzwakking aan het kustfront, waar nu nog slechts tweederde van een divisie gelegerd lag, was niet wenselijk, maar als de vijand over zou gaan tot een succesvolle landing dan zou hij bij zijn manoeuvres op de zee of op versterkte stellingen stuiten. Bovendien was er nu op het zuidfront voldoende troepenmacht op de been.

Gedurende de Eerste Wereldoorlog is Nederland weliswaar buiten het oorlogsgeweld gebleven, maar een aantal malen heeft de opperbevelhebber wel aan diverse dreigingen het hoofd moeten bieden. De overige tijd was er voor het veldleger vooral een van statisch optreden en paraat blijven in de opstellingen. Uiteraard was daarbij wel ruimte ingebouwd voor oefeningen.

De Etappendienst in bedrijf

Op 11 augustus 1914 werd op last van de etappenintendant voor het eerst een geïmproviseerde autotreindienst uitgevoerd. Vanuit Rotterdam, dat tijdens de mobilisatie als regelings-etappenplaats dienst deed, werden 300 gevorderde bakauto's naar 's-Hertogenbosch gestuurd om als schakel van de etappendienst de aanvoer tussen eindstations en hoofddistributieplaatsen te garanderen.

Het eindstation kon tevens als aanvullingsplaats dienst doen. In dat geval werd de lading rechtstreeks op de haverwagens gelost. Dit kwam overigens zelden voor (Foto: 'Van marketenster tot logistiek netwerk')

Het ontwerp voorschrijf voor de etappendienst van 1910 was nog niet algemeen bekend binnen de landmacht. Dat had als gevolg dat er onduidelijkheid bestond over wie nu de operationele inzet van de automobielen onder bevel had: de etappenintendant of de divisie-intendant? Formeel eindigde de verantwoordelijkheid van de etappendienst op de REP of uiterlijk op het eindstation.

Door nu de automobielen in te zetten op het traject van eindstation naar hoofddistributieplaats, een traject dat volgens het voorschrijf een zaak was van de divisie-intendanten, waren die divisie-intendanten ervan overtuigd dat zij de inzet van de autotrein mochten bepalen. Dat gevoel werd nog versterkt doordat de etappendienst de voertuigcolonne de 'divisietrein' had genoemd.

'Push-bevoorrading'

Reeds op 6 januari 1915 verscheen de *Ontwerpregeling voor het gebruik*

van de etappen-verplegings-autotrein (EVA). Uit de eerste maanden van de mobilisatie waren de nodige lessen getrokken. In de eerste plaats was het uitgangspunt van de verpleging nu niet meer 'leven van het land', maar verpleging hoofdzakelijk door aanvoer. De etappendienst werd verantwoordelijk voor de gewone en dagelijkse aanvoer van voeding. Deze *ravitaillement automatique* ('automatische aanvoer van levensmiddelen') betekende een verschuiving naar 'push-bevoorrading'. Daarnaast werd de EVA de elastische schakel tussen de eindstations en de verplegingsvoertuigen van de troepen, de proviand- en haverwagens. De eindstations werden de standplaats van de EVA en zouden op het traject van het eindstation naar de aanvullingsplaats of naar de verdeelplaats worden ingezet.

Nadat de automobielen waren gelost, moesten ze direct naar hun stand-

plaats terugkeren. De troepencommandanten kregen dus geen bevelsbevoegdheid over de auto's en de commandant van de EVA stond onder direct bevel van de etappeninspecteur.

Tot slot werden meerdere aanvullings- en verdeelplaatsen per divisie vastgesteld, om zo een te grote opeenhoping van voertuigen te voorkomen.

Aanvoer van munitie

In de Eerste Wereldoorlog bereikte het verbruik van munitie ongekende hoogten. Door de grootschalige inzet van de mitrailleur en de niet aflatende artilleriebeschietingen werd de aanvoer van zowel infanterie- als artilleriemunitie belangrijker dan ooit.

Hoewel Nederland tijdens de mobilisatie geen schot heeft gelost, realiseerde de legerleiding zich wel dat de aanvoer gegarandeerd moest blijven. Daarom werden de artilleriemunitietrein (AMT) en infanteriemuni-

tietrein (IMT) in het leven geroepen. Zij vormden normaliter geen schakel in de munitieaanvoer, maar waren een mobiele reserve. Als de munitieaanvoer van de etappendienst stagneerde, of als er door onvoorziene omstandigheden meer munitie nodig bleek te zijn dan regulier werd aan-gevoerd, dan kon deze reserve worden ingezet.

Opvattingen over strategie 1918-1940

De mobilisatie en de handhaving van de gewapende neutraliteit in de periode 1914-1918 toonden aan dat de strategische concepties en voorbereidingen van de Generale Staf hun vruchten hadden afgeworpen. Ook in het Interbellum zouden die mobilisatie- en concentratieplannen in detail worden voorbereid, waarbij enerzijds rekening werd gehouden met de internationaal politieke ontwikkelingen en anderzijds met de militaire sterkte van de buurlanden.

Tussen 1926 en 1928 werden de volgende concentraties vastgesteld:

- Oranje: geval van beschermde neutraliteit bij een dreigende of uitgebroken oorlog waarbij onder meer België (met waarschijnlijk Frankrijk aan zijn zijde) en Duitsland tegenstanders waren.
- Groen: geval van een oorlog met België, waarbij zowel Nederland als België in eerste aanleg zonder bondgenoten opereerden en waarbij concentratie van het veldleger ten zuiden van de grote rivieren mogelijk was.
- Geel: hetzelfde geval als bij concentratie groen, alleen was nu een concentratie beneden de zuidelijke rivieren niet mogelijk.
- Blauw: geval van een oorlog van Nederland en België samen tegen een bondgenootschappelijke vijand onder leiding van Duitsland, waarbij Engeland neutraal zou blijven.

- Wit: geval van een oorlog van Nederland zonder bondgenoten tegen Duitsland zonder bondgenoten.
- Rood: geval van een oorlog, al dan niet met bondgenoten, tegen Engeland.

Het belangrijkste beginsel bij al deze gevallen was dat de versnippering van krachten zoveel mogelijk moest worden vermeden en dat dus zo min mogelijk troepen aan het veldleger moesten worden onttrokken voor de bezetting van de stellingen, dan wel voor de grensbeveiliging.

Kwetsbaar veldleger

Bij alle gevallen, met uitzondering van concentratie Rood, lag het veldleger, bij gebrek aan strategische diepte in Nederland, dicht bij de vijandelijke grenzen en was daardoor uitermate kwetsbaar in de eerste dagen van de mobilisatie. Het succes van een geslaagde concentratieopstelling was dan ook gelegen in een mobilisatievoorsprong.

In dat kader moet ook geval Geel worden opgevat: het Belgische leger had eerder gemobiliseerd en de Maas was als gevolg van slecht weer buiten haar oevers getreden, waardoor het veldleger geen stellingen ten zuiden van de Maas kon innemen. Politiek lag die concentratie gevoelig omdat in dat scenario zonder bloedvergieten een groot gebied zou worden prijsgegeven, om nog maar te zwijgen van de indruk die het leger zou achterlaten op de bevolking van Zeeland, Brabant en Limburg.

Andere oorlogsscenario's

De vijf overgebleven oorlogsscenario's werden in de jaren dertig wederom tegen het licht gehouden en opnieuw vastgesteld. Bij een conflict met een zuidelijke mogendheid zou het veldleger zich concentreren in de omgeving van het Wilhelminakanaal. Om op te treden tegen een doortocht van een vreemde mogendheid in Zuid-Limburg werd het veldleger opgesteld in oostelijk Noord-Brabant. In geval van landingen aan de

(west)kust was er een plan voor de concentratie van het veldleger aan de kust en in Zeeland.

Het vierde scenario was de inrichting van de verdediging vanuit de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het laatste scenario richtte zich op een aanval uit het oosten, waarbij het veldleger werd ontplooid aan de IJssel. Dit scenario werd nu 'concentratie Blauw' genoemd.

Generaal Winkelman

Na de mobilisatie van 1939 werd generaal I.H. Reynders de nieuwe opperbevelhebber. In februari 1940 legde hij zijn functie neer en werd hij opgevolgd door generaal H.G. Winkelman. Enkele weken nadat hij was aangetreden, oordeelde hij dat het concept voor de landsverdediging moest worden aangepast. Hij besloot tot een statische verdediging gekoppeld aan de linies en stellingen. De hardnekkige verdediging moest vanuit de Valleistelling (de Grebbelinie) worden gevoerd, zodat Frankrijk en Engeland de mogelijkheid hadden te hulp te schieten en de Duitse opmars tot staan te brengen.

Winkelman realiseerde zich dat het Nederlandse veldleger te klein was om het gehele land te verdedigen, dus moest de verdediging worden geconcentreerd zodat tijd kon worden gewonnen. Het II-e en IV-e legerkorps moesten het gevecht uitsluitend in de Grebbelinie voeren. Die stelling werd door Winkelman sterker geacht dan de waterlinie. Aan de IJssellinie werden vijf bataljons gelegerd met als doel de vijand te vertragen. In het zuiden werden Brigade A en B zodanig gelegerd dat de Peel-Raamstelling aansloot aan de Grebbelinie.

Het III-e legerkorps en de Lichte Divisie werden respectievelijk bij 's-Hertogenbosch en in de Peel-Raamstelling geconcentreerd om de schijn van een hardnekkige verdediging van het zuiden des lands te wekken. In werkelijkheid zouden zij in de nacht volgend op de eerste oorlogsdag uit Noord-Brabant worden teruggetrokken.

De Lichte Divisie zou in de Vesting Holland samen met het I-e legerkorps dienen als strategische reserve, terwijl het III-e legerkorps zich naar het zuidfront van de Vesting Holland en de Waal-Lingstelling zou verplaatsen om daar de verdediging in te richten. Alleen de Peeldivisie zou in Noord-Brabant de verdediging volhouden.

Logistiek voortzettingsvermogen

De Eerste Wereldoorlog had gebroken met het idee dat een moderne oorlog kort en mobiel zou zijn. De waarheid was dat een moderne oorlog met een gruwelijke gevechtskracht werd uitgevochten en dat voortzetting van het conflict niet alleen van de gevechtskracht maar zeker ook van de logistieke instandhouding afhankelijk was. Met de lessen van 1914-1918 in het achterhoofd gold dat bij een dreigend conflict de economische en industriële mobilisatie net zo hard gewaarborgd moest worden als de militaire mobilisatie. Immers, als die economische en industriële mobilisatie gewaarborgd was, kon de kracht van het leger niet economisch aangetaast of ondermijnd worden.

Daarnaast was het voor de industrie van belang te weten welke landsgebieden door het Nederlandse leger direct werden prijsgegeven en welk gebied tot het uiterste zou worden verdedigd. De strategische én de economische en industriële oorlogsvoorbereiding dienden op elkaar afgestemd te zijn, zodat het verdedigingsplan met alle mogelijke middelen kon worden ondersteund. Daarom werd tijdens het Interbellum in kaart gebracht hoe Nederland economische en industrieel ervoor stond, hoe lang het voortzettingsvermogen kon worden gegarandeerd en welke militaire maatregelen genomen moesten worden om de instandhoudingsfase te verlengen.

Maatregelen

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was duidelijk geworden dat de regering

maatregelen moest nemen om het land economisch op koers te houden. Ze trof bijvoorbeeld maatregelen ter voorkoming van paniek op de geldbeurs, bepaalde maximumprijzen voor levensmiddelen, zorgde voor extra betaalmiddelen in de vorm van onder meer zilverbonnen om tegemoet te komen aan het dreigend gebrek aan goud en zilver, en nam maatregelen ter bestrijding van de smokkelhandel.

Voor de industrie waren er eigenlijk drie kernpunten op het gebied van de oorlogsvoorbereiding. In de eerste plaats was dat de grondstofvoorziening. Ten tweede betrof het de vrijstelling van de militaire dienst voor onmisbare krachten voor die industrie. In de laatste plaats moesten er afweermiddelen bij de fabrieken worden geplaatst tegen luchtaanvallen.

Naast die drie kernpunten gold ook een aantal uitgangspunten omtrent het gebruik en verbruik van de industriële producten. Het materieel moest in oorlogstijd immers zoveel mogelijk gespaard blijven. Daarnaast moest het met grote zorg en op een oordeelkundige wijze te velde gebruikt worden. Voorts moest geen munitie worden verschoten wanneer het verbruik twijfelachtige waarde had.

Ten slotte moesten de diverse voorwerpen die in de gevechtszone lagen, worden verzameld voor afvoer en weer worden hergebruikt. Zeker bij de gedwongen terugtochten van legers ging zeer veel materieel verloren en in de Nederlandse strategische plannen werd, in eerste aanleg, rekening gehouden met een gedwongen terugtocht. Iets meer in detail kan de volgende situatie worden geschetst omtrent het voortzettingsvermogen aangaande munitie, levensmiddelen, elektriciteit en water.

Munitie

Voor de aanmaak van munitie zijn er behalve de noodzakelijke industrieveel grondstoffen nodig. De belangrijkste voor de munitieproductie van die tijd waren staal, noodzakelijk voor

de vervaardiging van de projectielen, messing, voor vervaardiging van kar-doeshulzen en ontstekingsdoppen, koper, voor de vervaardiging van de banden om de projectielen, en lood en antimonium voor de in het projectiel besloten kogels.

Verder moesten de nodige hoeveelheden buskruit en springstoffen voor de vulling van de projectielen en voor de geschutsladingen aanwezig zijn. Het ging daarbij vooral om het rookzwakke buskruit en trotyl. De grondstoffen voor het rookzwarte buskruit waren katoen, salpeterzuur, alcohol, glycerine en zwavelzuur.

In Nederland was een beperkte staalindustrie aanwezig. Er waren enige staalgietereien die in staat waren om stalen granaten te gieten. In de jaren twintig zou die capaciteit worden uitgebreid met de oprichting van de N.V. Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken. Nederland kende geen producent van messing, zodat die moest worden geïmporteerd. De hoeveelheden koper, lood en antimonium die nodig waren voor de munitiefabricage waren dermate gering dat de Nederlandse industrie daarin eenvoudig kon voorzien.

De fabricage van het rookzwarte buskruit stuitte ook niet op problemen. De twee fabrieken van de 'Vereenigde buskruitmakers van Noord-Holland, Utrecht en Zeeland' waren in staat in de behoefte te voorzien voor het leger. Tevens leverden ze het dynamiet dat in de mijnen voor de steenkoolwinning werd gebruikt.

Voor de vulling van de projectielen is trotyl het hoofdbestanddeel. Trotyl werd vervaardigd door het nitreren van toluol, een destillatieproduct van petroleum. Hierin kon worden voorzien door de aanvoer van toluolbenzine uit Nederlands-Indië.

Vanaf 1917 was aan de Hembrug de volledige munitie-industrie gecentraliseerd, waar alle benodigdheden voor de munitie konden worden geproduceerd. Het nadeel was dat een gecon-

centreerde luchtaanval enorme schade toe zou kunnen brengen aan de munitie-industrie.

Levensmiddelen

Het uitgangspunt bij levensmiddelen was dat de landbouw, tuinbouw, vee-teelt en industrie in staat zou zijn in de noodzakelijke behoeften te voorzien. Een algemene rekenregel stelde dat één hectare grond per hoofd van de bevolking noodzakelijk was om de bevolking te voeden, maar door de toenemende bevolking werd dat steeds moeilijker. In 1932 had Nederland een tekort van 35-40 procent aan voedingsmiddelen, zoals granen, koe-ken en meel. Het tekort aan veevoeder was 42 procent en aan melk, boter en kaas zelfs 60 procent. Ook de rundvleesvoorziening had een tekort van 60 procent.

De veelgehoorde oplossing van het slachten van vee, waardoor het vlees-tekort werd verholpen en er tegelijkertijd minder veevoer nodig was, behoorde niet tot de opties aangezien dan de zuiveltekorten nog verder op zouden lopen. Het meest in het oog springend was het graantekort. De voor de hand liggende oplossing van het aanleggen van enorme voorraden graan werd wel in overweging genomen, maar niet uitgevoerd omdat het als een te kostbare kapitaalinvestering met een te hoog risico werd ervaren.

Elektriciteits- en watervoorziening

Ten aanzien van de elektriciteitsvoorziening was de situatie relatief gunstig. De elektriciteit werd in 1930 opgewekt in 32 centrales die als brandstof steenkolen gebruikten. De productie van de Limburgse mijnen was toereikend voor de binnenlandse behoefte.

In de jaren twintig werd de watervoorziening via de waterleiding steeds gangbaarder. De Velsche waterleiding kon bijvoorbeeld in 1923 een topverbruik van 1388 kubieke meter water in 24 uur zonder problemen leveren. Uitgaande van een verbruik van tien liter per persoon en 25 liter per paard per dag, had een divisiegroep (twee divisies) een geschat ver-

bruik van 380 kubieke meter water per dag.

Mocht om wat voor reden dan ook de waterleiding defect raken, dan moest het water uit de diverse waterbronnen worden gewonnen. In die gevallen bepaalden de intendanten welke bronnen aan welke eenheden werden toegewezen. Daarbij waren een tweetal uitgangspunten belangrijk. In de eerste plaats moesten begraafplaatsen worden vermeden en in de tweede plaats moesten de troepen op ten minste 1000 meter afstand van de waterbron legeren.

De watervoorziening zonder een vorm van zuivering was alleen mogelijk als de grond niet verontreinigd was. Het gewonnen water werd in vaten van 200 liter opgeslagen en vervoerd. Aangezien het beter was het water naar de troepen te brengen in plaats van andersom (in verband met de bodemverontreiniging), werd het water op aanvullingsplaatsen gedistribueerd. Als de waterbronnen uitgeput zouden raken, moest het water uit de rivieren worden gewonnen. Dat water moest natuurlijk wel eerst worden gezuiverd, voordat het kon worden geconsumeerd.

Aanpassing van de voorschriften

De ervaringen van de Eerste Wereldoorlog werden zowel in Nederland als bij de oorlogvoerende legers bestudeerd. Na een gedegen analyse van de mechanisering, het veel grotere munitieverbruik, de uitbreiding van de oorlogvoering naar de derde dimensie en de bezuinigingen bij Defensie, stelden men een nieuw voorschrift voor de etappen- en verkeersdienst op. In 1922 zag het nieuwe voorschrift het daglicht.

Het daarin beschreven logistieke concept was beter aangepast aan de specifiek Nederlandse omstandigheden.

Rechtstreekse aanvoer

De aanvoer van de goederen vond nu

rechtstreeks plaats vanuit de magazijnen, depots en stapelplaatsen naar de eindstations, die zo dicht mogelijk bij de legeringsgebieden moesten worden ingericht. De instelling van een regelingsetappenplaats werd beschouwd als een uitzonderingsgeval. De rechtstreekse aanvoer van levensmiddelen geschiedde via het push-systeem, voor de munitie via de pull-bevoorrading.

In 1931 verscheen het nieuwe voorschrift etappen- en verkeerswezen alsmede het eerste voorschrift aan- en afvoer. Er was een aantal verschillen met het voorschrift van 1922. Om te beginnen kreeg elke divisiegroep nu de beschikking over zijn eigen autobataljon. De aanvoer vanaf het eindstation naar de aanvullingsplaats lag nu in handen van de commandant van de divisiegroep.

Een ander verschil met het voorschrift van 1922 was dat er nu per bevoorradingsklasse een eindstation werd ingericht. Elke divisiegroep beschikte over een eindstation voor levensmiddelen (klasse I) en intendancegoederen, een eindstation voor munitie (klasse V) en ander artilleriematerieel, een eindstation voor benzine, banden, olie en andere smeermiddelen (klasse III) en een eindstation voor genie- en overig materieel (klasse II/IV). Elke divisiegroep moest twee aanvullingsplaatsen voor levensmiddelen, twee aanvullingsplaatsen voor artilleriemunitie en desgewenst twee aanvullingsplaatsen voor infanteriemunitie aanwijzen.

Uitgangspunt

Het uitgangspunt van zowel het eindstation als de aanvullingplaats was de duur van de overslag zo kort mogelijk te houden. Uit dat oogpunt werd ervoor gekozen zoveel mogelijk de goederenstromen naar verschillende eindstations te verzenden en vandaar naar een aanvullingsplaats voor elke divisie. Op die manier werd het risico van ontdekking verminderd, was de overslag zo kort mogelijk en kon de overslaglocatie compacter worden ingericht.

De aanvullingsplaats

Werkwijze

Op de aanvullingsplaats voor levensmiddelen werden verschillende groepen gevormd. Er was één groep voor brood, één voor vlees en spek, één voor peulvruchten of voor aardappelen en groenten, één voor overige levensmiddelen, zoals kaas, boter, koffie, zout, enzovoort, en één voor haver. Als er ook hooi werd aangevoerd, dan werd daar een aparte groep voor gevormd.

Elk bataljon van het veldleger beschikte over een verplegingseenheid met daarin vijf proviandwagens. Daarvan werden er twee met brood, één met vlees en de andere twee met de overige levensmiddelen beladen,

terwijl de haver over de vijf wagens werd verdeeld. De aanvullingsplaatsen werden dan ook zodanig ingericht dat er tegelijkertijd bij alle groepen kon worden beladen. Daarom was bij het brood plaats voor twee en bij de haver voor vijf voertuigen.

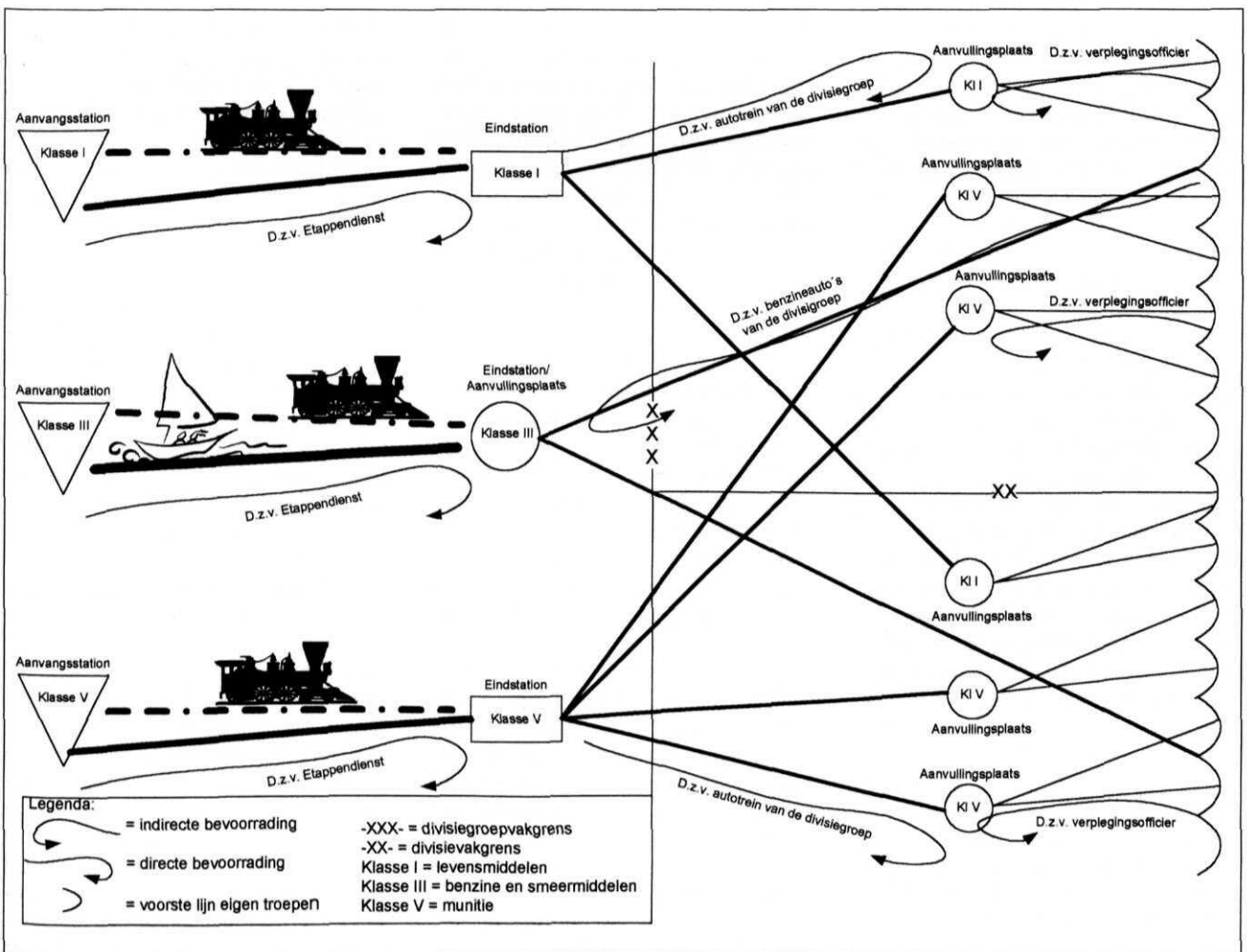
Bij de toegang van de aanvullingsplaats, die een lengte van 150 tot 200 meter had, regelde een onderofficier het oprijden van de voertuigen, terwijl door het aanbrengen van richtingborden verkeerd rijden, ook bij duisternis, moest worden voorkomen. Op de aanvullingsplaats werden eerst de autotreinen gelost voordat de bataljonsvoertuigen werden beladen.

Het vervoer van de levensmiddelen van de eindstations naar de aanvul-

lingsplaatsen gebeurde in principe 's nachts, om zo de verplaatsingen aan het zicht te onttrekken. De aanvulling van levensmiddelen gebeurde dagelijks, terwijl de eindstations en de aanvullingsplaatsen slechts een deel van de dag operationeel waren.

Munitieaanvoer

De aanvoer van munitie verliep anders. De aanvoer verliep niet regelmatig en de eindstations en aanvullingsplaatsen bleven voortdurend operationeel. Een ander belangrijk verschil met de levensmiddelen was dat een munitierantsoen niet een dagrantsoen of de verwachte verbruikshoeveelheid per dag van het gevecht was, maar een rekeneenheid die overeenkwam met de capaciteit van de autotreinen. Dat was niet alleen een

Schematische weergave van de aan- en afvoer bij een divisiegroep volgens het voorschrift van 1931

merkwaardig fenomeen, maar ook in strijd met het hoofdbeginsel van de logistiek: de logistiek ondersteunt de operatie en mag haar op geen enkele manier belemmeren.

Op de aanvullingsplaats werd de munitie soortgewijs neergelegd, waarbij elke soort een groep vormde. In elke groep werd de munitie in stapels neergelegd, zodat elke stapel bestond uit de afgeladen vracht van één auto. Elke stapel werd met dekzeilen afgedekt en eventueel werden ook op de grond dekzeilen neergelegd.

Voor het laden en lossen werd tussen de stapels tien meter en tussen de groepen 25 meter afstand gehouden. De lengte van de aanvullingsplaats voor de divisiegroep bedroeg anderhalf tot twee kilometer. De aanvullingsplaats voor munitie was doorlopend in bedrijf, omdat de munitievoertuigen van de troepen nu eenmaal niet allemaal tegelijk kwamen maar zodra twee voertuigen van een bataljon of afdeling van hun vracht waren verlost.

Benzine

De aanvoer van benzine kon op verschillende manieren plaatsvinden. In de eerste plaats kon bij benzinepompen worden getankt. Deze methode lag voor de hand als het Nederlandse leger een verdedigingsoorlog voerde waarbij de strijd een min of meer stabiel karakter had gekregen. De etappendienst zou dan de aangewezen pompen bevoorraden. De gemotoriseerde eenheden konden dan de tankauto of de benzineauto, een auto die beladen was met benzineblikken, laten vullen bij de benzinepompen en vervolgens de eigen eenheden bevoorraden.

³ De hoofdweerstandstrook bestond uit twee achter elkaar liggende verdedigingslijnen. De voorste lijn was de frontlijn en daar bevonden zich de meeste troepen en zware wapens. Mocht die lijn doorbroken worden, dan stuitte de vijand op de zwakkere stoplijn. De voor de stoplijn tot staan gebrachte vijand zou vervolgens door een in reserve gehouden onderdeel weer terug naar de frontlijn worden geworpen.

De tweede manier van aanvulling was rechtstreeks uit de tankspoorwagens of de tankschepen die op een eindstation (eindhaven) waren aangekomen. In dat geval werd het eindstation ingericht als aanvullingsplaats waar de tank- en benzineauto's konden tanken. Om de overslag zo kort mogelijk te laten duren, werd een deel van de benzine al in blikken aangevoerd.

De strijd in de meidagen van 1940

Op de tiende mei 1940 werd de grens om 03.55 door Duitse troepen overschreden. Nadat de opperbevelhebber de melding kreeg dat de spoorbrug over de Maas bij Gennep in Duitse handen én de Peel-Raamstelling doorbroken was, gaf generaal Winkelman diezelfde dag om 06.45 de opdracht aan het derde legerkorps en de Lichte Divisie met de terugtocht te beginnen. Zoals Winkelman in de voorbereiding had bepaald, bleef alleen de Peeldivisie achter. Aan het eind van de dag werd ook de Peeldivisie teruggetrokken en moest die divisie de verdediging achter de Zuid-Willemsvaart voortzetten.

Vliegvelden

Door de Duitse luchtlandingen werd het I-e legerkorps, de strategische reserve, ingezet om de vijand uit de Vesting Holland te verdrijven. De Lichte Divisie kreeg als taak de Maasbruggen en het vliegveld Waalhaven bij Rotterdam te heroveren op de Duitsers. Hierin slaagde de Lichte Divisie niet. De vliegvelden Ypenburg, Valkenburg en Ockenburg waren ook door de Duitsers veroverd en moesten worden heroverd door troepen van het I-e legerkorps. Ypenburg werd op 11 mei heroverd en de vliegvelden Valkenburg en Ockenburg werden door de Duitsers ontruimd, zonder dat die troepen werden verslagen.

De Grebbelinie

Op 11 mei werd de stelling aan de Zuid-Willemsvaart doorbroken en bereikten Duitse troepen de voorpos-

ten van de Grebbelinie. Op 12 mei werden in de hoofdweerstandstrook³ van die linie zware gevechten gerapporteerd. Met name de IV-e divisie van het II-e legerkorps, gelegerd in de omgeving van Wageningen, kreeg het bijzonder zwaar te verduren. Diezelfde dag werd ook de Wonsstelling doorbroken en trokken de Nederlandse troepen in het Noorden terug achter de forten op de Afsluitdijk.

In de Grebbelinie werd 13 mei de dag des oordeels. De Duitsers bleven het momentum behouden en braken die dag bij Rhenen door de stelling heen. Als gevolg daarvan gaf de commandant veldleger, generaal J.J.G. van Voorst tot Voorst, de opdracht die nacht terug te trekken achter de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Met de terugtocht was een enorme operatie gemoeid. Behalve de terugtrekkende militairen werden ook duizenden burgers uit de bedreigde gebieden geëvacueerd. Dat de terugtocht zo succesvol was verlopen, was te danken aan de mist en aan het feit dat de Duitsers niet door hadden dat de Grebbelinie werd losgelaten.

Rotterdam

Na het bombardement van Rotterdam op 14 mei 1940 en de dreiging van een bombardement op Utrecht, besloot de opperbevelhebber de strijd te staken en gaf hij de Nederlandse troepen, met uitzondering van de troepen in Zeeland, de opdracht de wapens neer te leggen.

Logistieke ondersteuning in 1940

De etappenintendant zorgde voor de dagelijkse aanvoer van levensmiddelen en foerage naar de legerkorpsen. Hij voorzag niet in de aanvoer van goederen naar de troepen die ressourceerden onder de commandant van de Vesting Holland, de commandant van de Stelling Den Helder, de territoriale bevelhebbers en de commandant Zeeland. De twee laatstgenoemde autoriteiten moesten in hun benodigheden voorzien door te leven van het land,

terwijl de Vesting Holland en de Stelling Den Helder via het magazijnstelsel werden bevoorrad.

Noodvoorraad levensmiddelen

Nadat Winkelman de Grebbelinie als plaats voor de hardnekkige weerstand had aangewezen, werd in die linie een noodvoorraad levensmiddelen voor zes dagen in magazijnen achter de stellingen opgeslagen. Een belangrijke reden daarvoor was om het veldleger minder afhankelijk te maken van de verbindings- en waterwegen. Bovendien werden bij het II-e en het IV-e legerkorps twee dagrantsoenen munitie in de magazijnen achter de stellingen opgeslagen. Ook de benzinevoorraden uit Pernis werden zoveel mogelijk verspreid om vernietiging vanuit de lucht te voorkomen.

In de vroege ochtend van 10 mei landden Duitse parachutisten in de Vesting Holland. Rotterdam-Zuid viel in Duitse handen, evenals zes foeragemagazijnen en één levensmiddelenmagazijn, goed voor eenderde deel van de totale etappenvoorraad.

Gelukkig was de verplaatsing van de etappendienst van Rotterdam naar Amsterdam voorbereid, waardoor de logistieke ondersteuning vanuit Amsterdam kon worden voortgezet.

Vervoer per auto

Daar besloot men de levensmiddelen niet meer per spoorwegvervoer maar uitsluitend met auto's te vervoeren. De verpleging van het I-e legerkorps zou door de gevechten met de Duitse parachutisten niet meer op gang komen en de intendant van dat legerkorps moest overgaan tot de streekverpleging.

De aanvoer naar de troepen in de Grebbelinie bleef functioneren. Uiteraard ondervond de etappendienst veel hinder van de Duitse luchtaanvallen en de binnen de Vesting Holland optredende luchtlandingseenheden, maar de aanvoer naar het II-e, III-e en IV-e legerkorps bleef gegarandeerd. Het contact met de Lichte Divisie werd verbroken en niet meer hersteld.

E.H. Brongers geeft in *Grebbelinie 1940* meerdere malen aan dat de

munitieaanvoer stagneerde. Dat beeld moet worden genuanceerd. In de meidagen is het logisch te veronderstellen dat militairen vele schoten hebben gelost zonder een concreet doelaanbod. Deze verklaring wordt versterkt doordat Brongers regelmatig wijst op oververhitting van de mitrailleurs. Daar is allereerst veel munitie voor nodig en ten tweede een hoge vuursnelheid. Het duidt dus niet op een tekort aan munitie, maar op het feit dat het munitieverbruik ongekende vormen aannam.

Voldoende voorraden

Op 13 mei haperde de aanvoer van munitie en levensmiddelen naar de Grebbelinie. Toch waren op die dagen nog voldoende voorraden bij de troepen aanwezig. Zo wist een tweetal batterijen (met in totaal acht stukken) in de nacht van 13 mei maar liefst 360 granaten te verschieten en daarmee de Duitse colonnes bij Barneveld te vertragen. Dat zijn 45 schoten per geschutsstuk in minder dan twaalf uur. Een ongekend hoog aantal, zeker als men in ogenschouw neemt dat het standaarddagverbruik op zestien schoten per stuk lag.

Een zelfde verhaal geldt voor de nacht van 13 op 14 mei. Een batterij in de omgeving van Ochten wist met zijn vier vuurmonden ongeveer 130 granaten te verschieten, meer dan 30 schoten per vuurmond in minder dan zes uur. Met de infanteriemunitie verliep het niet anders. Soldaat A.J. Veneboer maakte deel uit van een sectie infanterie die de spoorlijn bij Rhenen verdedigde op 13 mei. Brongers laat hem aan het woord:

Ik heb vier lichte mitrailleurs stukgeschoten, daar ze geen afkoelingsstijd hadden. Op de eerste pinksterdag begon ik met 47 trommels [elk met 97 patronen gevuld], die ik alle heb leegggeschoten...

Conclusies

Gedegen oorlogsvoorbereiding

De periode 1901-1940 overziend kun-

nen we de volgende conclusies trekken aangaande de strategische planning van de landsverdediging en de logistieke ondersteuning. De Generale Staf waarborgde een goede en gedegen oorlogsvoorbereiding. In die voorbereiding werd door de militaire leiding de internationale politieke dreiging gevolgd en op basis van die dreiging werden de diverse oorlogsscenario's vastgesteld.

In de concentraties zien we steevast hetzelfde patroon terugkeren. De vijand schond onze landsgrenzen en na een kort gevecht moest het veldleger zich terugtrekken achter linies en stellingen. Daar werd gewacht op hulp van bondgenoten, waarna krachtig en offensief de vijand uit ons land verdreven zou worden.

Ten aanzien van de logistieke ondersteuning zag de legerleiding terecht in dat een mobiel veldleger anders moest worden ondersteund dan tot op heden was gedaan. Het mobiele optreden leidde ertoe dat het eerste bevoorradingsvoorschrift werd ontwikkeld en in de loop der jaren steeds werd aangepast aan de nieuwe eisen van de tijd.

In de eerste jaren was het bevoorradingsstelsel afgekeken van de grote mogendheden. Tijdens de mobilisatie van 1914 bleek dat de etappendienst te groots was opgezet voor het ondiepe Nederland en dat aanpassing noodzakelijk was. Dat gebeurde stapsgewijs, totdat in 1931 een passend systeem was ontwikkeld voor een mobiel opererend veldleger.

Nachtelijke bevoorrading

Twee zeer belangrijke aspecten van de logistiek openbaarden zich tijdens de mobilisatieperiode van 1914-1918: de bevoorrading van voedsel moest automatisch gebeuren en de logistieke keten moest, met het oog op het gevaar uit de derde dimensie, juist 's nachts in bedrijf zijn. Hoewel het systeem van 1931 in zijn opzet beter geschikt was voor de specifieke Nederlandse kenmerken, werden nog af en toe merkwaardige logistieke uit-

gangspunten gehanteerd, zoals het vaststellen van een munitierantsoen dat in overeenstemming was met de transportcapaciteit in plaats van het verwachte standaarddagverbruik.

Op het moment dat Winkelman besloot het veldleger te binden aan de linies en stellingen, was de etappen dienst in de huidige vorm weer te groots voor een statisch opererend veldleger. Voorraden werden verspreid over magazijnen, goederenwagens en tanklichters. En in de Grebbelinie zelf werden voorraden tot zes dagen aangehouden. Bovendien werd alleen het veldleger bevoorradt en moesten de troepen in Zeeland en aan de grenzen terugvallen op het klassieke bevoorradingsstelsel: leven van het land.

Economische en industriële oorlogvoorbereiding

Aan de economische en industriële oorlogvoorbereiding werd na de Eerste Wereldoorlog meer aandacht besteed. De situatie was niet ongunstig: bij de Hembrug was een beperkte munitieproductie die toereikend was voor de eerste zware gevechtsdagen (behalve ten aanzien van de luchtdoelartilleriemunitie). De steenkool uit de Limburgse kolenmijnen was toereikend, net als de drinkwatervoorziening, en de benodigde voedingsmiddelen waren in eerste aanleg voldoende om een periode van oorlog te overbruggen.

Verder werd aan de overige eisen van de economische en industriële oorlogvoorbereiding voldaan. De diverse fabrieken konden tegen luchtaanvalen worden beschermd en het personeel, noodzakelijk voor het in bedrijf houden van de fabrieken, werd vrijgemaakt van de dienst in de krijgsmacht. Het enige probleem was dat vele fabrieken zich buiten de Vesting Holland bevonden en dus kwetsbaar waren.

De test

Tijdens de gevechtsdagen werden de logistieke lijnen eindelijk getest. Een aantal zaken springt direct in het oog.

Door de landing van Duitse parachutisten in de Vesting Holland werd het zenuwcentrum van de logistieke keten te Rotterdam korte tijd ontwricht. Onder zeer moeilijke omstandigheden werden voorraden en personeel naar Amsterdam overgebracht, vanwaaruit vanaf 11 mei 1940 weer een regelmatige bevoorrading op gang kon komen.

De bevoorrading van de troepen in de Grebbelinie verliep over het algemeen goed. De bevoorrading van de Lichte Divisie en het I-e legerkorps in de Vesting Holland werd ontgeld door de vijandelijke troepen in het gebied en de bevoorrading van de Peeldivisie mislukte.

Pas op het moment dat de chaos bij het leger compleet was, in de loop van 13 mei, liep ook de logistieke ondersteuning van de overige legerkorpsen in het honderd en kwamen de goederen niet meer aan. Dat was op zich geen probleem, aangezien de Nederlandse troepen voorraden op de man en in de stellingen hadden waardoor de periode tot 14 mei zonder problemen kon worden overbrugd.

Geen overeenstemming

Hoe moet nu de logistieke ondersteuning van de landverdediging worden gewaardeerd? De strategische opvattingen waren niet in overeenstemming met de logistieke ondersteuning. De strategische plannen gingen overwegend uit van een achterwaartse beweging, waarna pas na enkele maanden tot het offensief kon worden overgegaan, terwijl de logistieke concepten zich juist vanaf de eerste oorlogsdag richtten op de voorwaartse, offensieve, beweging.

Een verklaring voor de bestudering van die voorwaartse beweging kan worden gegeven door te wijzen op de artikelen uit militaire tijdschriften, zoals de *Militaire Spectator*, waarin de verdediging van het land werd beredeneerd vanuit de Vesting Holland. Vanaf daar werd het veldleger gevolgd en vanuit die Vesting startte de logistieke ondersteuning. Met die

gedachte in het achterhoofd moest inderdaad de voorwaartse beweging als uitgangspunt genomen worden.

In 1940 oordeelde de opperbevelhebber, terecht, dat zowel het mobiele als het offensieve element niet reëel was en dat de verdediging statisch vanuit de stellingen moest worden gevoerd. Daarbij wilde hij voorraden in de linies hebben liggen, zodat het voortzettingsvermogen van het veldleger niet in gevaar kwam.

Daarmee werd het logistieke concept, dat vanaf 1931 elke offensieve en mobiele operatie kon steunen, min of meer overbodig. De logistieke keten die kon worden uitgebracht, was gebaseerd op een militair operatieconcept waar Nederland niet klaar voor was.

Een interessante vraag, die nu onbeantwoord blijft, is natuurlijk hoelang het optreden van het veldleger logistiek ondersteund had kunnen worden als het veldleger in de Vesting Holland of de Stelling Amsterdam stand had kunnen houden. ■

Literatuur

- H. Amersfoort & P.H. Kamphuis (red.), *Mei 1940, de strijd op Nederlands grondgebied*, Den Haag, 1990.
E.H. Brongers, *Grebbelinie 1940*, Soesterberg, 2002.
M. van Dijk, *Steenkool, haver en benzine. Invloed van motorisering op de aan- en afvoer van het Nederlandse veldleger 1901-1940*, KMA afstudeerscriptie, 2001.
W. Klinkert, *Het vaderland verdedigd, plannen en opvattingen over de verdediging van Nederland*, Den Haag, 1992.
T. van Middelkoop, *Een soldaat doet zijn plicht, Generaal H.G. Winkelman, zijn leven en betekenis als militair (1876-1952)*, Zaltbommel, 2002.
P. Moeyes, *Buiten Schot, Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog 1914-1918*, Amsterdam, 2001.
H. Roos (red), *Van marketenster tot logistiek netwerk, de militaire logistiek door de eeuwen heen*, Amsterdam, 2002.

BOEKEN bespreking

Menno van Coehoorn

Menno van Coehoorn 1641-1704
vestingbouwer, belegeraar, infanterist,
door J. van Hoof, 112 blz., geïll. reg.,
uitgeverij Matrijs, Utrecht
ISBN 90 5345 244 3
€ 24,95

Dit jaar (2004) is het drie eeuwen geleden dat Menno van Coehoorn in Den Haag overleed. Het is terecht dat deze veelzijdige militair, met wortels in Friesland, dit jaar ruimschoots aandacht krijgt. Met de algemene bekendheid van het 'Staatse leger', zoals het leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden heette, staat het niet bijster goed gesteld.

Joep van Hoof zet in deze prettig leesbare en bijzonder fraai geïllustreerde biografie de figuur van Menno van Coehoorn terecht in de schijnwerpers en kadert hem in in de militaire geschiedenis van de late zeventiende en vroege achttiende eeuw.

'Training on the job'

Menno zag het levenslicht nabij het Friese dorp Britsum. Zijn vader was officier en als 16-jarige jongen trad Menno toe tot zijn vaders infanteriecompagnie. Hij leerde het militaire bedrijf zoals toentertijd gebruikelijk, door *training on the job*. Op zijn negentiende, inmiddels kapitein, nam hij de compagnie van zijn vader over.

Met het krijgsgeweld kwam Menno in 1673 in aanraking toen het Franse leger van Lodewijk XIV, dat het jaar voordien de Republiek had aangevallen, het beleg om Maastricht sloeg. Menno maakte voor het eerst van nabij een groot beleg mee, uitgevoerd door de grootste Franse militair ingenieur van de zeventiende eeuw, Vauban. Maastricht capituleerde binnen vier weken.

De oorlog met Frankrijk duurde tot 1678 en betekende een keerpunt in Menno's carrière. Hij maakte in 1674 het beleg van

Grave mee en kon zijn moed en militaire kwaliteiten tonen tijdens een aantal veldslagen in de Zuidelijke Nederlanden. Hij viel op bij de Friese stadhouders, in wiens dienst hij was, en in 1679 viel hem de rang van kolonel ten deel.

De oorlogservaringen stimuleerden Menno's belangstelling voor vestingbouw. In 1681 mengde hij zich in een discussie over de versterking van Coevorden.

Wereldfaam

Een jaar later verscheen zijn eerste boek *Versterkinge des Vijf-Hoecks*, waarin hij zich een vernieuwend denker op dit gebied toonde. Zijn eerste daadwerkelijke bemoeienis met de vestingen van de Republiek betrof Grave (1684), al werden zijn ideeën daar nog niet verwezenlijkt. Een jaar later publiceerde hij zijn grote werk *Nieuwe Vestingbouw op een natte of lage horisont*, waarin hij uiteenzette hoe de versterkingen rondom een stad ontworpen moeten worden om de vijand zo lang mogelijk en zo ver mogelijk van de stad verwijderd te houden en hoe inname van een deel van de vestingwerken niet tot de val van de gehele vesting hoefde te leiden. Dit alles paste hij aan aan de Nederlandse terreinomstandigheden. Het werk verwierf wereldfaam.

In 1689 trok Menno weer te velde. Opnieuw tegen de Fransen, aanvankelijk in het Rijnland, nadien opnieuw in de Zuidelijke Nederlanden. Hij maakte nu mede naam met goede adviezen over aanvalstactieken op vestingen en kwam in nauw contact met koning-stadhouder Willem III.

Zijn eerste grote opdracht was de verbetering van de vesting Namen (1691). In 1692 kwam hij hier letterlijk tegenover Vauban te staan. Als generaal-majoor verbeterde Coehoorn nadien de verdediging van de vesting Luik en leidde hij de herovering van Namen. Zijn carrière verliep nu bliksemsnel: luitenant-generaal en ingenieur-generaal der fortificatiën (1695) en meester-generaal van de artillerie (1697).

De jaren 1698-1702 stonden in het teken van versterking van de zogeheten 'frontieren', de verdedigingsgordel van vestingen

langs de oost- en zuidgrens van de Republiek. Coehoorn voegde hier kleine verdedigingswerken en voorbereide inundaties aan toe voor een hechtere linie.

De eerste vesting die op zijn aanwijzingen werd gemoderniseerd was Bergen op Zoom, nadien volgden werkzaamheden op vele plaatsen, vooral langs de IJssel, in Noord-Brabant en in Staats (Zeeuws-) Vlaanderen. Menno toonde zich onvermoeibaar. Zijn laatste jaren werden opnieuw door strijd tegen de Fransen bepaald. Hij was in 1702 actief in Staats-Vlaanderen, bij Venlo, Roermond en Luik en in 1703 bij Bonn. In 1704 overleed Menno. Hij ligt begraven in het dorp Wijckel in de gemeente Gaasterland-Sloten.

Menno leeft voort

Van Hoof is er goed in geslaagd Menno in het militaire leven van zijn tijd te plaatsen. Zowel over de legerorganisatie als de, soms gecompliceerde, wetenschap van vestingbouw komt de lezer veel te weten. De tekst wordt op dit laatste punt sterk door duidelijke illustraties ondersteund. Maar ook de persoon van Menno komt naar voren: eigenzinnig, moeilijk, soms wel erg overtuigd van zijn eigen gelijk. Dit maakt het boek aantrekkelijke leesstof.

Het boek sluit af met een beschouwing over Menno's belang en een selectie van organisaties en locaties waar zijn naam voorleefde of nog voortleeft: de Stichting Menno van Coehoorn – die zich inzet voor behoud van en studie naar historische vestingwerken –, het Regiment Menno van Coehoorn (1950-1994), de Coehoornkazerne in Arnhem (1883-1967) en vele straatnamen.

dr. W. KLINKERT, KMA

Quiz!

Hulp? Of beter van niet?

L. Polman

Vraag 1

U bent militair en u vecht in een oorlog. Niet flauw een beetje *peacekeeping* voor de Verenigde Naties, nee, het is écht oorlog. Het is erop of eronder. Als de vijand overwint, verliezen u en uw geliefden huis en haard. Maar gelukkig bent u aan de winnende hand. U hebt de vijand weten te omsingelen en bent hem succesvol aan het uithongeren. Dan, plots, komen de Novib en Artsen zonder Grenzen aanrijden met vrachtwagens vol voedselhulp, 'voor de slachtoffers'.

Wat doet u?

- A) U vindt internationale noodhulp in z'n algemeenheid een goede zaak en bent blij voor de slachtoffers;
- B) U neemt de hulp in beslag en eet alles zelf op.

Vraag 2

U bent de Sudanese regering en verdedigt uw land tegen rebellen. Tenminste, u vindt dat het rebellen zijn. De rebellen zelf vinden natuurlijk van niet, die noemen zich vrijheidsstrijders. Maar gelukkig bent u aan de winnende hand. Honderdduizenden vijanden hebben huis en haard verlaten en zijn voor uw troepen op de vlucht, precies zoals u had gepland. Dan een stofwolk aan de horizon: witte landrovers naderen met Kofi Annan en Colin Powell erin. Daar achteraan CNN en de Wereldomroep. Ze eisen dat u de slachtoffers bereikbaar maakt voor internationale hulpverlening.

Wat doet u?

- A) U legt zich mokkend neer. Tegen de Verenigde Naties had u nog wel nee durven zeggen, maar tegen Amerika niet;
- B) Op zoveel belangrijke belangstelling had u niet durven hopen. U doet wat u al zestien jaar succesvol doet in het zuiden van Sudan zonder dat iemand er wat van zegt. U opent drieduizend loketten, plaatst er uw ambtenaren achter en gooit dan de grenzen open. U laat alle hulpverleners die binnenstromen (duizenden!) dik betalen voor in- en doorreisvergunningen. Op de hulpgoederen die ze meenemen, heft u eerst belasting en dan eist u dat u de hulp zelf in de kampen mag uitdelen. Het meeste pakt u natuurlijk gewoon weer van de slachtoffers af. Van alle opbrengsten koopt u nieuwe AK-47s voor straks, als iedereen weer naar huis is.

Vraag 3

U bent een internationale hulpverlener, u bent neutraal en onafhankelijk en als zodanig verleent u hulp aan iedereen die het nodig heeft. U vliegt naar Sudan, Afghanistan of

Irak. Daar wordt u door lokale autoriteiten doodgegooid met belastingen en u wordt bestolen. Van de opbrengsten kopen de autoriteiten AK-47's waarmee ze nu of straks de oorlog voortzetten.

Wat doet u?

- A) U vindt het gemeen, wil niet meer meedoen en gaat naar huis;
- B) U vindt dat veiligheid van slachtoffers, nu en later, niet de verantwoordelijkheid van u als humanitaire hulpverlener is, maar die van de hoge heren in Den Haag en Washington, en u blijft voedsel uitdelen, want daartoe bent u op aarde en hoe kan hulp nou verkeerd zijn?

Vraag 4

U bent slachtoffer in een Darfurs vluchtelingenkamp. U hebt trek. Links van u staat Colin Powell aan de internationale pers te communiceren dat de Amerikaanse regering 'indicaties en elementen ziet die een begin van een aanleiding geven om te leiden naar een genocidale conclusie'. Rechts staat Kofi Annan voor de camera's te beweren dat het in Darfur vooralsnog alleen maar om 'een tragische humanitaire situatie' gaat. Een stukje verderop spreekt een delegatie van de G-8 van 'omvangrijke mensenrechtenschendingen'. U luistert mee.

Wat denkt u?

- A) Wat hebben die Landrovers lange antennes op het dak;
- B) Hoe laat eten we eigenlijk?

Vraag 6

U bent slachtoffer van omvangrijke mensenrechtenschendingen, een tragische humanitaire situatie en tevens van indicaties en elementen die een begin van een aanleiding geven om te leiden naar een genocidale conclusie. Door wie wordt u het liefste gered?

- A) Door Marco Borsato;
- B) Door troepen uit Rwanda;
- C) Als ik mag kiezen, dan A noch B, maar als het per se moet, dan maar Marco Borsato.

Vraag 7

Maak af:

- 1) 'Een goed mens heeft niet per definitie....'
A: gelijk. B: geld.
(Bron: Voltaire)
- 2) 'Bij succes heb je het verdiend, bij mislukking heb je het nodig. Internationale hulp is als....'
A: sneeuw voor de zon. B: champagne.
(Bron: prof. P. Bauer, London School of Economics)
- 3) 'Geen vredestroepen. Wat we hier nodig hebben, zijn...'
A: Marco Borsato en Caroline Tensen B: psychiaters.
(Bron: een VN-vertegenwoordiger in Sudan)

Stuur de oplossingen naar Giro 999.

BERICHT UIT AFRIKA

De lijn en de staf

Wie heeft het nu eigenlijk voor het zeggen?

commodore E.J. Oliemans*

Elke grotere organisatie heeft een staf. Hoe groter de organisatie, hoe meer macht er bij de staf komt te liggen. Dat is bij defensie niet anders. Maar bij defensie ontstaat verwarring over het begrip 'de staf'. Als we zeggen dat de landmachtstaf of de defensiestaf dat beslist, bedoelen we eigenlijk de bevelhebber of de Chef Defensiestaf. De hoogste lijnfunctionaris dus. Maar door het zo te benoemen, gaan mensen in de staf zich gedragen alsof ze zelf de bevelhebber of CDS zijn. Dat is op elk niveau zo: defensiestaf, de krijgsmachtdeelstaven, de staven op de operationele onderdelen, de squadron- of compagnie-staven.

Overall is het hetzelfde. De staf bepaalt, vaardigt richtlijnen uit, draagt werkzaamheden op, vraagt commentaar op stafstukken met een reactietijd van twee dagen, zodat de staf zelf twee weken de tijd heeft om het commentaar te verwerken. Als al wordt gevraagd om mee te denken. Dus zo nu en dan moeten we terug naar de vraag: 'Waar toe is de staf op aarde?'

Om die vraag te beantwoorden is het noodzakelijk vast te stellen dat 'de lijn' verantwoordelijk is. Je hoeft niet de vraag

te stellen 'waarvoor verantwoordelijk?', want *alle* verantwoordelijkheden liggen in de lijn. Maar toch zijn er staven en staf-medewerkers op aarde.

De staf ontleent haar bestaansrecht aan het ontbreken van competenties en/of capaciteit bij de lijnmanager. De staf ondersteunt dus de lijnmanager. Of, om in ons jargon te blijven, de staf ondersteunt de commandant. De staf is in die rol enorm belangrijk, maar de staf is niet autonoom. De staf kan handelen *in naam van* de commandant, maar nooit *in plaats van* de commandant. Dat lijkt hetzelfde te zijn, maar is het niet. Een commandant die op een lager niveau in de organisatie werkt en die richtlijnen krijgt van een 'hogere' staf, heeft *altijd* het recht om bij *zijn* commandant om bevestiging of uitleg te vragen.

Om discussies tussen stafmedewerkers en commandanten zoveel mogelijk te beperken, moet een staffunctionaris lijnervaring hebben. Zonder die lijnervaring is het risico te groot dat een verkeerd beeld van de operationele werkelijkheid leidt tot verkeerd beleid. Lijnervaring samen met visie zijn essentiële ingrediënten voor goed beleid. En beleid is maar een paar pagina's dik. Dus moet je maar een heel klein aantal beleidsmakers hebben. Want heb je er meer, dan gaan ze meer stukken schrijven, en hebben ze meer tijd dan schrijven ze dikke stukken.

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van commodore Erik Oliemans en kolonel Frans Matser, beide werkzaam bij het Commando Dienstencentra (CDC).

Tijdens het nadenken over de relatie tussen de lijn en de staf realiseerde ik me dat jarenlang het volgende adagium gold: een voorwaarde voor een succesvolle militaire carrière is stafervaring. We spreken niet voor niets over 'Stafbrevet', 'Hogere Staf Bekwaamheid' en 'Stafschool'. Ik heb nog maar zelden gehoord dat een voorwaarde voor een succesvolle vervulling van een staffunctie voldoende lijnervaring is. Zie hier het onterechte primaat van de staf.

Dat wil ik graag koppelen aan de in mijn ogen verkeerde discussie over het scheiden van beleid en uitvoering. De bedoeling is dat het concernniveau het concipiërend niveau is (bestuursstaf en defensiestaf), de operationele commando's het dirigerend/leidinggevende niveau en de operationele onderdelen het uitvoerend niveau. Deze stelling blijkt in de praktijk door beleidsmakers nog al eens gehanteerd te worden als: de lijn moet zich niet met beleid bemoeien. In mijn ogen een volstrekt onjuiste stelling!!!

Beleid IS van de lijn. Alleen heeft de hoogste lijnfunctionaris stafmensen in de organisatie om – zoals gezegd – het gebrek aan capaciteit en competentie aan te vullen. Dus als er beleid wordt gemaakt, helpt de staf, maar is het van de lijn. Het voorgenomen beleid moet vervolgens in de praktijk worden getoetst. De lijn koppelt terug en het beleid wordt waar nodig aangepast. Ook is het mogelijk dat de lijn vraagt om beleid te ontwikkelen of om be-

leidsvoorstellen over te nemen. Gelukkig ben ik niet de enige die er zo over denkt. Bij zijn vertrek liet de vorige Chef Defensiestaf, admiraal Kroon, uit zijn mond het volgende optekenen:

Ik ben 40 jaar geleden gestart als commandant van een ondiep-watermijnenveger en heb elke mooie varende functie gehad. Terugkijkend was de tijd op de kleine schepen het leukst, omdat ik daar als commandant dicht bij mijn mensen stond. Daar leer je verantwoordelijkheid dragen want als je op zee een beslissing moet nemen en je kijkt over je schouder, staat er niemand en moet jij het doen.

Het belangrijkste dat ik de afgelopen jaren heb geleerd? Vertrouw op je mensen in het veld en probeer nooit van achter je bureau te bepalen wat iemand in het veld moet doen. Laat je door die mensen adviseren en beslis dan.

'En nu?' zult u zeggen! Bij het versterken van de rol van de Chef Defensiestaf zou dat ingevuld kunnen worden. Tegelijkertijd zou de Chef Defensiestaf geen Chef Defensiestaf meer moeten heten, maar (opper)bevelhebber. Daarmee geven we dan aan dat hij niet (alleen maar) de leiding heeft over de defensiestaf, maar vooral dat hij de hoogste militaire lijnfunctionaris is. Dan houden we toch nog een bevelhebber over! ■

Samenvattingen

Editoriaal – Grote ambities voor weinig geld?

Verzakelijking treft de Nederlandse defensie. Kortzichtige boekhoudkundige drijfveren en weinig oog voor de wereld om ons heen, maken defensie tot een sluitpost op de staatsbegroting. Sommigen stellen dat ons land te klein is om een rol van betekenis te spelen, maar Nederland behoort wel tot de vijftien rijkste landen en is het negende exportland op de wereld. Voor ons land zijn multilaterale samenwerking en een goede reputatie van levensbelang. Onze defensie-inspanning en onze bijdrage aan vredesoperaties zijn wel degelijk belangrijke factoren. Als het de ambitie is om over een expeditieaire krijgsmacht te beschikken die met modules kan bijdragen aan multinationale 'Full Spectrum Forces', dan zijn visie, aanpassingen en investeringen nodig. Nederland moet de rol spelen die het, ook uit eigen belang, toekomt.

J.T.W.H. van Woensel – De geschiedenis van het EOCL (1944-2004)

De auteur, die ook de officiële geschiedenis van het Explosieven Opruimings Commando van de Koninklijke landmacht (EOCL) schreef, beschrijft in dit artikel in vogelvlucht de zestigjarige geschiedenis van het ruimen van niet-gesprongen explosieven door onderdelen van de landmacht. 'No 1 Netherlands Mine Lifting Company', opgericht in 1944, vormde het begin. De problemen waren enorm: vier jaar Duitse bezetting, geallieerde bombardementen en gevechtsacties lieten in Nederland een explosieve erfenis na. In de jaren zestig ontstond een nieuw fenomeen: de 'Improvised Explosive Devices', de IED's. Weer later werd 'Force Protection' een nieuwe taak. De betrokkenheid van twee ministeries maakte de ontwikkelingen soms complex. Het EOCL: 'Securitas pro omnibus', veiligheid voor allen, al zestig jaar lang.

M.A.C. Groenewegen – Het 'witte' EOD-optreden en toekomstige ontwikkelingen

De auteur, commandant van het Explosieven Opruimings Commando van de Koninklijke Landmacht (EOCL), gaat in dit artikel eerst in op de 'witte' taak: het ondersteunen van de nationale civiele overheid. Hij stelt de procedures en werkwijze aan de orde. Ruimen betekent altijd gevaar en kan ook economische schade met zich meebrengen en aanleiding geven tot versterking van de orde. Met het oog op de toekomst gaat de auteur in op de Explosieven Opruimingsdienst Defensie die medio 2007 een feit moet zijn. Hij besteedt verder aandacht aan het belang van informatie en inlichtingen en het optreden bij vredesoperaties, alsmede de hieruit voortvloeiende behoefte aan doctrine en materieel.

W.F.A. Schurgers – De EOD en het 'groene' optreden

De afgelopen tien tot vijftien jaar zijn voor de Explosieven Opruimings Dienst (EOD) turbulent geweest. Zij werd in de jaren vijftig opgericht om de munitie op militaire terreinen te ruimen. In oorlogstijd moest worden geruimd in het operatiegebied van 1 (NL) Legerkorps. Vanaf 1971 werd de EOD verantwoordelijk voor het ruimen van alle munitie in Nederland. De oorlogstaak verdween naar de achtergrond. In de jaren tachtig was er sprake van inzet te velde. Bij operatie 'Provide Comfort' werden operators uitgezonden. Het voormalig Joegoslavië volgde. De auteur gaat in op deze ontwikkelingen en de gevolgen ervan. Hij beschrijft de NAVO-kaders, de rol bij 'Force Protection' en de samenwerking met de genie. Het 'Rapid Response Force'-concept is de meest recente ontwikkeling die tot bezinning noopt op de organisatie en werkwijze van de EOD.

M. van Dijk – Op voet van oorlog

Logistiek is, om een bekende uitdrukking te gebruiken, het elastiek van militaire operaties. Maar er is meer: er moet altijd een sterke relatie bestaan tussen strategie en logistiek. De auteur onderzoekt in dit artikel of de operationele plannen van de Nederlandse Generale Staf voor de verdediging van het eigen grondgebied en de logistieke concepten op elkaar waren afgestemd in de periode 1901 tot 1940. In chronologische volgorde beziet hij de periode van 1901 tot 1914; van 1914 tot 1918; van 1918 tot 1940 en de oorlog in de meidagen van dat laatste jaar. Hij vergelijkt per periode de strategische opvattingen en de logistieke concepten zoals deze vanaf 1910 in voorschriften werden vastgelegd. De Generale Staf waarborgde in zijn visie een goede en gedegen oologsvorbereiding. Een mobiel veldleger vroeg een eigen logistiek concept. De oorlog in mei 1940 stelde de logistiek op proef. De auteur onderkent dat toen strategische opvattingen en logistieke concepten niet met elkaar in overeenstemming waren.

L. Polman – Hulp? Of beter van niet?

Vredesoperaties kennen vele gezichten. Soms gaat het om humanitaire hulpverlening, dan weer gaat het om het scheiden van de partijen en soms wordt het grimmige gezicht van gewapend geweld zichtbaar. Er zijn tegelijkertijd enkele constanten: dergelijke operaties spelen steeds in onbekend gebied, er zijn altijd onvoorziene ontwikkelingen en er is altijd frictie. Er zijn ook altijd meer vragen dan antwoorden. De auteur legt u een quiz met zeven vragen voor. De vragen schetsen het brede scala aan dilemma's waarmee hedendaagse militairen en hulpverleners worden geconfronteerd. De mogelijke antwoorden maken duidelijk dat er een kloof is tussen theorie en praktijk. Ook dat er geen gemakkelijke en 'correcte' antwoorden bestaan.

E.J. Oliemans – Wie heeft het voor het zeggen?

Elke grotere organisatie heeft een staf. Hoe groter de organisatie, des te meer macht bij de staf komt te liggen. Dit is bij Defensie niet anders. Als we zeggen dat een staf iets beslist bedoelen we te zeggen dat de betrokken lijnmanager of commandant beslist. De staf ontleent haar bestaansrecht aan het ontbreken van bepaalde competenties en/of het ontbreken van capaciteit bij hem of haar. De staf kan handelen 'in naam van', nooit 'in plaats van'. Mogelijk is er aan stafervaring te veel belang toegedicht, waar het hoort te gaan om de ervaring als commandant. Daarnaast is er een verkeerde discussie over scheiding van beleid en uitvoering. Beleid is niet het prerogatief van de hogere staf: het is het domein van 'de lijn'. Misschien is Chef Defensiestaf niet de juiste benaming. Hij is tenslotte uiteindelijk commandant. De hoogste die we hebben.

Summaries

Editorial – Great ambitions for little money?

Commercialization hits Dutch Defense. Shortsighted financial motives and little focus on the world around, make Defense a closing entry on the budget. Our national security is however indissolubly connected to developments elsewhere. Some argue that we are too small to play a significant role in the world. We do belong however to the fifteen richest nations and we are the ninth export-country in the world. Multilateral co-operation and a good reputation are of vital interest for our country. Our defense effort and our participation in peace-operations do count. If the ambition is to have expeditionary armed forces, to be able to contribute modules to multinational Full Spectrum Forces, we need vision, further adjustments and investments. Our country has to play its role, also out of self-interest.

J.T.W.H. van Woensel – The history of the Army Explosives Disposal Command (1944-2004)

The author, who wrote the official history of the Army Explosives Disposal Command (EOCKL), presents a bird's-eye view on the history of this unit on the occasion of its sixtieth anniversary. No 1 Netherlands Mine Lifting Company was the first army unit to counter the many mines and other explosives, the heritage of German occupation, Allied bombardments and military actions on Dutch soil. Since the sixties of the last century a new threat lures: Improvised Explosive Devices (IED's). The fact that two ministries were involved has always been problematic. Force Protection became a new task. 'Securitas pro omnibus', security for all, is all that matters. Already for sixty years.

M.A.C. Groenewegen – 'White' operations of the Explosives Disposal Service and future developments

Where 'green' operations indicate disposal activities in the field, 'white' operations indicate actions of the Explosives Disposal Service (EOD) in support of national civil authorities. The author clarifies how this support is organized and realized. Explosives always bring hazards, and threats of Improvised Explosive Devices (IED's) have social and economic impact. He discusses the Joint Service that has to be operational in 2007. The author also touches on the relevance of information and intelligence to counter explosives, improvised or not. In his final observations he addresses Force Protection and the resulting need for doctrine and equipment.

W.F.A. Schurgers – 'Green' operations of the Explosives Disposal Service

The past ten to fifteen years have been tempestuous for the Explosives Disposal Service (EOD). The EOD was founded in the fifties of the last century in order to dispose ammunition from military terrains. From 1971 onwards the EOD became responsible for the disposal of all the ammunition in the Netherlands. During the eighties the EOD was dispatched abroad. Operators were involved in operation Provide Comfort, and later in former Yugoslavia. The author describes these developments and their results. He sketches the NATO-framework, the role of Force Protection and the cooperation with the Engineering Corps. The Rapid Response Force-concept is the most recent development which forces the EOD to re-establish its organization and working-methods.

M. van Dijk – On a war footing

Logistics are, to use a wellknown expression, the elastic of operations. But there is more: there should be a strong relationship between strategy and logistics. The author discusses this relationship by comparing operational plans of the Dutch General Staff for the defense of the homeland and logistical concepts between 1901 and 1940. He presents a chronological order: 1901-1914, 1914-1918, 1918-1940 and the war in May 1940. He first explains strategic views and then studies the logistical concepts as laid down in regulations, the first (draft) regulations dating from 1910. In his view the General Staff guaranteed good and sound preparations for war. The concentrations as foreseen followed a fixed pattern. Mobile operations demanded new logistical concepts. In May 1940, logistics were tested in battle. The author discusses the discrepancy between strategy and logistics which in his view then occurred.

L. Polman – Aid? Or better not?

Peacekeeping operations have many faces. Sometimes it is about humanitarian relief; sometimes it is about separating parties of a conflict and sometimes one sees the grimmy face of armed violence. The faces may differ, there are also constants. Such operations are always in unknown territory, there are always unexpected developments and there is always friction. There are certainly always more questions than answers. The author presents a quiz containing seven questions that indicate the numerous dilemmas that soldiers may face. The answers make us realize how far away theory is from practice. And that easy and 'correct' responses don't exist.

E.J. Oliemans – Who has the say?

Each larger organization has a staff. The larger the organization, the more power rests with this staff. This also applies to Defense. When we say that a staff decides, we mean to say that the line-manager or the commander decides. Staffs exist because the commander lacks certain competences and/or capacity. A staff can act 'in the name of', but not 'in stead of'. Perhaps staff-experience is overrated whereas command-experience should count. Then there is the discussion about the separation of policy and implementation. Policy is however not the prerogative of higher staffs: it is the prerogative of 'the line'. Commanders are responsible, they have to make decisions with trust in subordinates. Perhaps Chief of Defense Staff is not the best qualification; he is, in the end, commander, even our supreme commander.